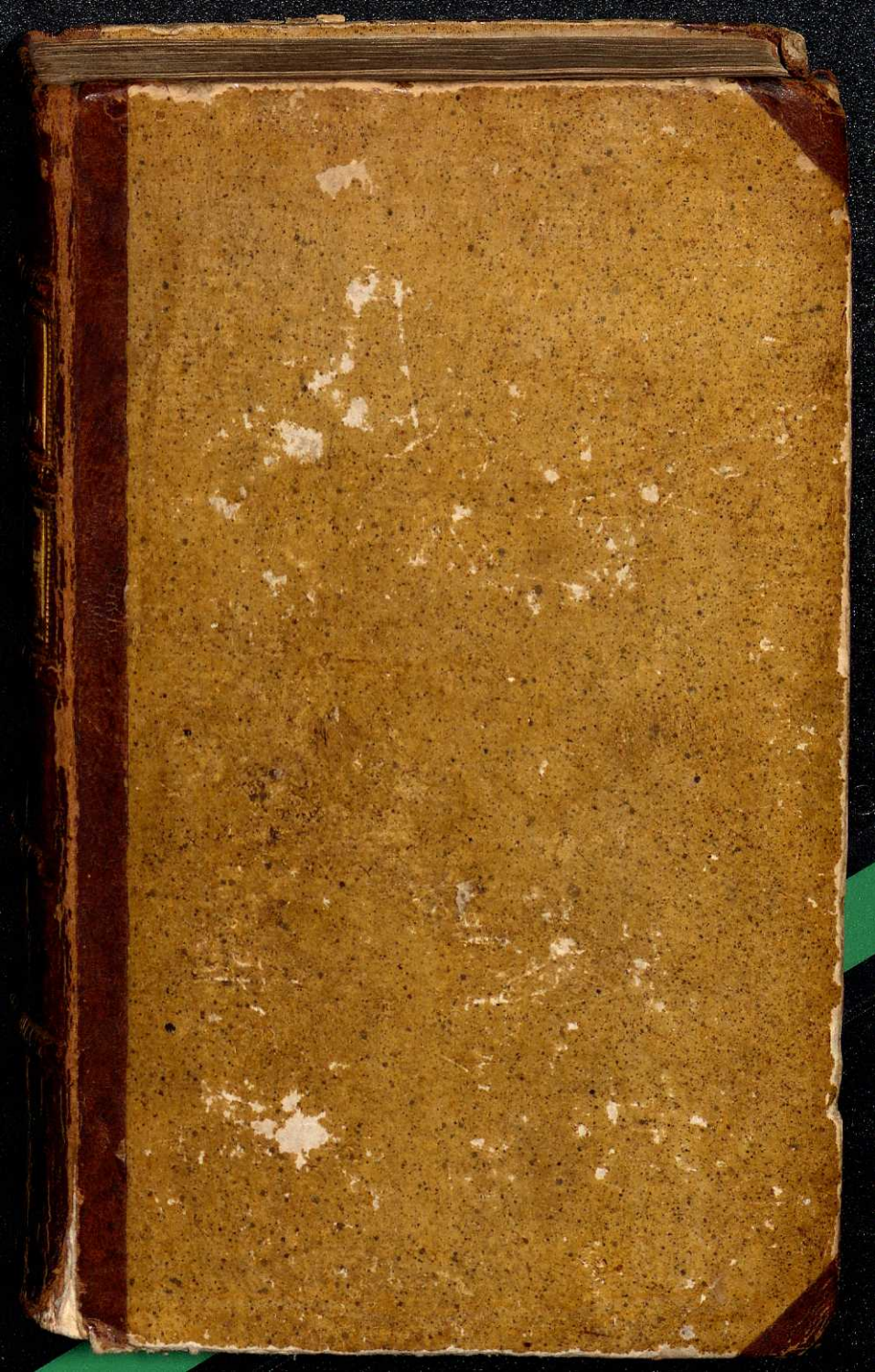

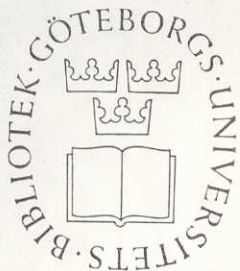

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

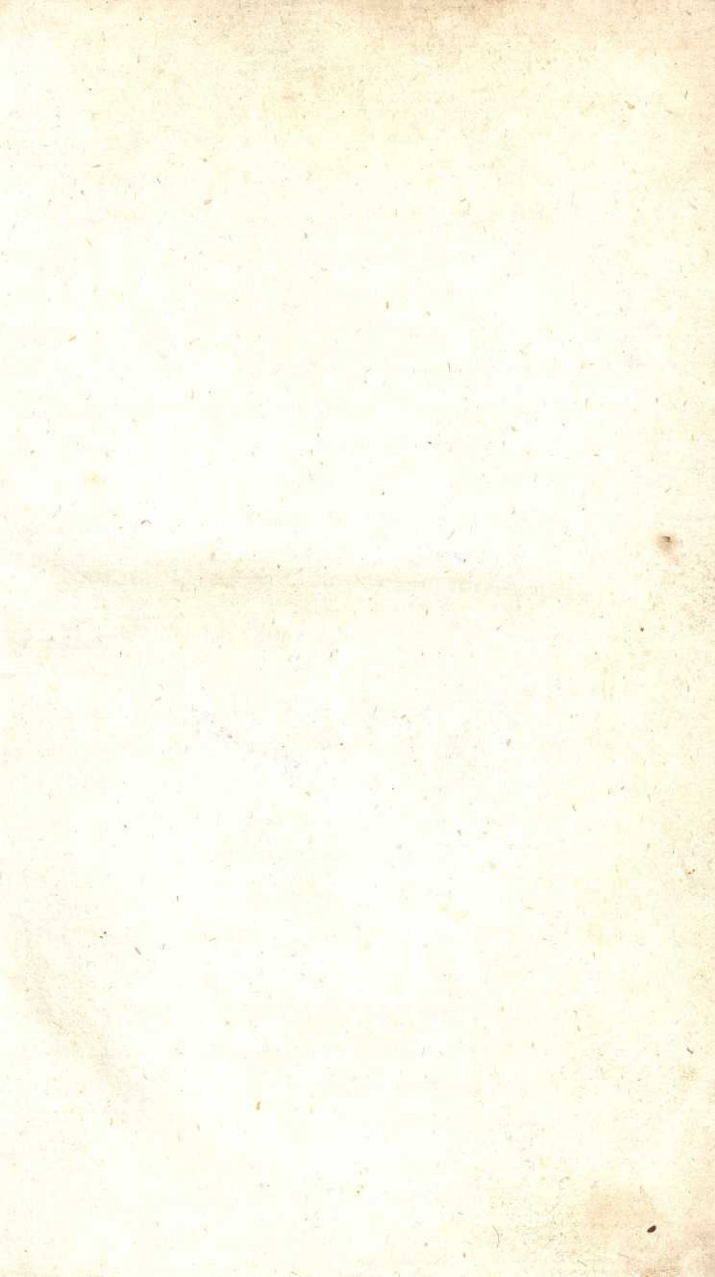
Centralbiblioteket

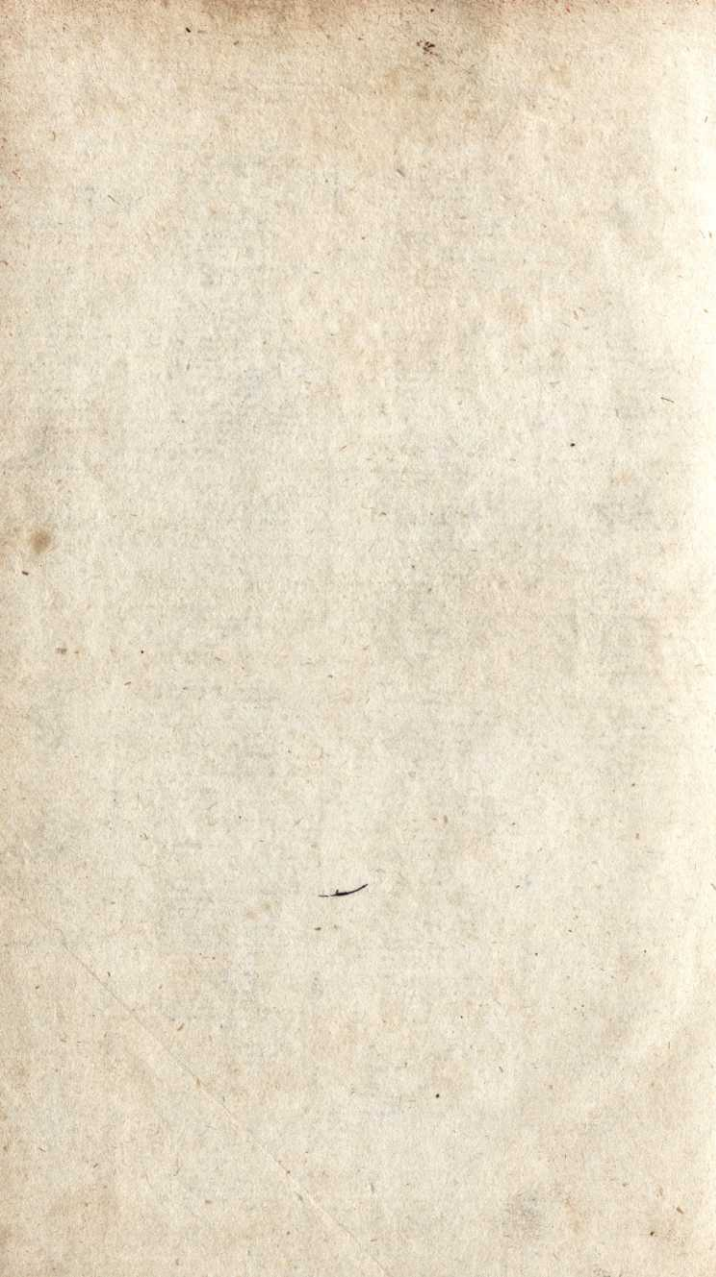
Tidskr.

Sv.

Ex A

Pub. Minter

N:o 27 & 28.

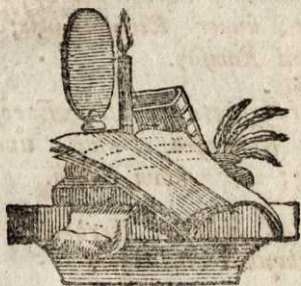
LÄSNING

I

BLANDADE ÄMNER.

... *from sounds to things* ...

POPE.

STOCKHOLM,

TRYCKT HOS HENRIK A. NORDSTRÖM,

1799.

INNEHÅLL:

	sid.
1. <i>Det Blinda Nitet. Ode.</i> . . .	1.
2. <i>Lidona eller Tidens flärd. (Poëme).</i>	11.
3. <i>Idéer till en historisk filosofi öf- ver den Borgerliga Friheten.</i>	37.
4. <i>Om Straff-Lagarne.</i>	47.
5. <i>Om Pappers-myntet i Norr-Ame- rikanska Kolonierne, före Revo- lutionen; af Adam Smith.</i> . . .	57.
6. <i>Om Amerikanska Staternes Pappers- mynt, under Revolutionen; af David Ramsay.</i>	62.
7. <i>Om Jordbrukets förfall i Europa, efter Romerska Våldets under- gång; af Adam Smith.</i> . . .	93.
8. <i>Något om Skånska Åkerbruket och Åkerbruk i allmänhet.</i>	120.
9. <i>Charta öfver Frällse-Hemmanen Skurup, Hylteberga, Sandäckra, Saritslöf och Ängamöllan, under Svanholms Sätessgård i Skåne.</i>	

*Det Blinda Nitet *)*

Ode.

At hundra falska Gudars tal
Den blinda jorden offer burit,
Dem hon en brottslig dyrkan svurit,
Och tjent med tusen fromma qval.
Här sväfva de, af vantron födda,
Som furier öfver folk och land,
Der refas de af Våldets hand,
Vid Bilan, eller Bålet stödda.

N:o 27 & 28.

A

Ä

*) Man infer utan tvärighet att ämnet för detta poëme icke är tagit ur närvarande tidehvarf, utmärkt framför andra genom en mild, tålsam och på intet sätt förföljande Religionsanda. Men det har ej alltid förhållit sig på samma lyckliga sätt. Sekler efter Sekler hafva nästan ej sett annat än mord, krig och ödeläggelser för Theologiska meningar. Den som ej känner annan historia derom, finner i Noten till Afhandlingen om Moderationen en liten sammandragen tafla af dessa rysliga uppträden, till hvilken man hänvisar Läsaren såsom till det bästa försvar för de känslor och sanningar man sökt uttrycka i närvarande

Än de Nationers Frihet kränkt,
 Än härjat dem med svärd och plågor,
 Än låtit himlen regna lågor,
 Än dem i böljans afgrund fänkt.
 De män, som tolkat deras ära,
 Till Perus berg, från Jordans flod
 Gått fram i spår af uflas blod,
 Och bränt de fält dem skulle nära.

Så

Skaldeestycke. Det synes ej onyttigt att då och då vända ögat tillbaka på dessa försvundna grufhigheter, för att i människosinnet underhålla för dem den billiga saka de böra ingifva. För öfrigt påminnes blott, att ett poëme icke är en afhandling; kan således ej uppfylla samma fordringar, och bör ej på samma sätt dömmas. Vidden, utförligheten, sjelfva stylen af ett profaiskt arbete, tillåter undantag, afmätningar, förklaringar, som icke kunna finnas i ett poëtiskt. Dets natur är ej att differtera fint och omständligt öfver ett ämne, utan att på en gång öfverrumpla hela Själen med känslan deraf. Poëten måste således ofta, lämna rätt mycket till sina Läsares egna förstånd och billighet. Det tillhör dem att gifva åt hans uttryck deras rätta sanna mening och nödvändiga inskränkning. Så fordrar till ex. rättvisan att under all yttrad afsky för förföljelse- andans omenskligheter, likväl förutsätta den oinskränkta vördnaden för sjelfva Lärans sublima sanning och nödvändighet. På samma sätt ålägger billigheten att i motsatsen emellan det naturliga ljuset, de naturliga dygderna, och de så kallade

— — —

13

Så långt sig deras thordön sträckt;
I tyfnad och i stoft fördjupad,
Jag menskan ser till jorden stupad,
Bedragen, dyrkande, förkräckt.
Tartarens eld kring henne flödar,
Och fasan omger hennes Gud,
Hans röst är den af dundrets ljud,
Hans hand en bödels hand, som dödar.

O blygd! o brott! Det ären I,
Som bofvar djerfts till medel bruka,
Prelaten för sin äresjuka,
Despoten för sitt tyranni.
Så hafva seklers tid förflutit
Och menskan, som Ert offer var,
Har darrat för naturens Far
Då hon naturens skänker njutit.

Men hvilken ny förhatlig syn!
Hvad slafvisk hop af usla dårar,
Med kinden plöjd af jemrens tårar,
Och ögat lyft med skräck till skyn!

A 2

Kring

Theologiska satserna, icke förstå med dessa se-
nare, sjelfva den frälsande trons nödvändiga
hufvudstycken, med hvilka visserligen ingen
ting kan jämföras i värde; utan dessa den
menskliga klyftighetens tillägg och förfiningar,
hvilka oftast ensamt åtkilja den ena Secten i-
från den andra, och för hvilka, till äfventyrs
ännu långt flera bål upptändts, ännu långt me-
ra blod flutit, än för Religionens viktigaste
grundfanningar.

Kring deras half-förtärda kroppar
Det hvassa taglets gördel går,
Och deras blod, ur djupa sår,
Vid gisfelns hugg, på jorden droppar!

Olycklige! hvad gören I?
Till denna höjd af dårlig fasa,
Hvem böd Er mot Er sjelfva rafa,
Och Edra egna bödlar bli?
O brott! o nitets blinda ifver!
Det är då så, Naturens Gud,
Bedragarn tolkar dina bud,
Och villan dem sin lydnad gifver!

Håll opp, håll opp, förförda hop!
Och kän en gång den Gud du dyrkar.
Din lydnad, ej ditt qval han yrkar.
Din Lof-Sång, ej ditt plågorop.
Om blod af himlen kan begäras,
Om han af tårar fröjdas kan,
För sjelfva Afgrundens Tyrann,
Hvad återstår för fätt att äras?

O Du! som genom tankens lott
(Din Guddoms aftryck i naturen)
Höjt opp ett stoft, i slägt med djuren,
Till Himlens Son och Jordens Drott!
Hvartill det ljus du menskan unnat,
Om villans evigt svurna slaf,
Till Dig allena, som det gaf,
Det henne aldrig leda kunnat?

51

Hvartill de rop ur hvarje bröst,
De godhets prof, som hvar vi skåda,
Din nåd, din mildhet menskan båda
Med känslans klara fanningsröst:
Om Lögnen Dig med fräckhet målar
I falsans dräkt för hennes syn,
Med blixten ständigt höjd, i skyn,
Och ögat tändt af vredens strålar?

Med hvad behag har du väl sett
De tusen altaren Du vunnit,
Der hjertat skälft och blodet runnit
Af hvad du lif och känsla gett?
Och vore Du oblidklig blifven
Emot en misledd, svag natur,
Förutan skränet af de djur
Som styckades af offerknifven?

Men hvad är offerdjurens blod
Emot den hämd som Nitet föder?
Mot Bröder väpnade mot Bröder,
Och mensko-offrens tåreflod?
Se dessa bål der de förtäras!
Se detta svärd som lyftes der,
Och deras ådror sönderskär! — —
Gud! är det så Du velat äras?

Nej, Andans Män, det voren I
Som stödden Svekets brott, med morden,
Och Himlen sjelf till mantel gjorden
För Edert högmods raseri,
I som att herraväldet taga
Utöfver en förblindad värld,

Förförden genom eld och svärd
Hvad Ni ej lyckats att bedraga,

J voren det, som Seklers tal
Med himlens åska folken flogen;
Som Jordans usla Söner drogen
För Goas afgrunds Tribunal;
Och att för Offret öka smärtan,
(Af bålets eld ej nog förskräckt,)
Med djeflar måladen des drägt;
I togen dem ur edra hjertan,

Men njöt Er hämd sin fyllnad än,
Med Kroppens qual, och Lifvets öden?
Nej. Öfver Grafvens gräns och döden
Det feltes Er att sträcka den.
Det feltes Er den seger njuta
Att lägga, till förtryckets band,
Till Bödelns jern och bålens brand,
En afgrunds qual som aldrig sluta *),

Hvad?

Det är ej frågan här, som hvar och en lätt
finner, om sjelfva dogmens sanning, hvilken
visserligen, såsom grundad i skriftens läror,
ej var något påfund af förföljelse-andan. Ut-
trycket syftar här blott och endast på inqvi-
sitörernes omenskliga grymhet att stundom
formeligen fördömma den så kallade brottsliga,
på en gång till *Bålets eld* och *Helfoetets*. Man
kallade detta att lämna honom *Djeflomen i*
våld. Man målade skjortan som påkläddes
honom då han fördes till straffet, med djeflar

Hvad? hämnar då med eld och svärd
 En allmakts Gud sin Sannings ära?
 Barbarer! hädisk är Er lära,
 Och Eder Gud min fasa värd.
 Hans grymma dyrkan jag ej delar;
 Jag känner ej uti hans röst
 Den Gud, som ropar i mitt bröst:
 Förlåt din broder när han felar.

När är det, verdars milda Far,
 Du mera straffbar orätt lider:
 När man Din varelse bestrider?
 När man Dig gör till en barbar?
 Och hvilken mot Ditt väsen döljer
 En arghet lom Dig hädar mer:
 Den blinde, som ditt ljus ej ser?
 Det vilddjurs-hjerta som förföljer?

Från menskans väckta syn, en dag,
 Fall skingradt, Moln af svek och dikter,
 Som infatt *Hatet* bland defs pligter
 Och *Mordet* till defs Dyrknings-Lag.
 Tänd opp, Förnuft! ditt blofs för världen,
 Och, menskor, vågen tro det mer
 Än skenet som förskräckte Er
 Från bålen, bilorna och svärdens.

A 4.

I vin.

och uppåttfigande lågor. Och detta fall var all-
 tid för handen, då den anklagade antingen ej
 ville vidgå alla anklagelse-punkterna, eller
 förblef ståndaktig vid sin Läras eller sin Sectas
 skiljaktiga meningar.

I vindens fläckt, på trädets gren,
I böljans dryck, i fältens gröda,
I Eder njutning, eder möda,
I allt, är godhet, hvart I sen.
Tron ej Naturens röst förleder
Som ropar: *Skaparen är god!*
Tron, Hatets röst: *Han fordrar blod!*
Var alltid den som lög för Eder.

Hvad? Blef, af likar, en bestämd
Att i ett brottsligt mörker vandra,
Då himlars Gud förtrodt den andra
Sin lag, sin åska, och sin hämd?
Och ville han i mörker gömma
Sin dyrkan för en heden verld,
Att se defs blod för Christna svärd
Från pol til pol i vågor strömma.

Nej, tron mig: Varellernas Far
Vill deras väl, och vill blott detta.
Hans Lag är enkel: *Gör det Rätta!*
Hans Åras fordran: *Lycklig var!*
Och om Naturens ljus har brister,
Om Han ett nytt åt verlden gett,
Apostlar, Furier *), har det skett
Att hölja den med mord och tvister?

O!

*) Ingen lærer vara så oförnuftig att lämpa detta hårda uttryck på någon af de tolf Heliga Män, som med den Christna Kyrkans allmänna vördnad och välsignelser egentligen bära detta stora och vördade namn. Apostel och *Missionaire*

=====

9

O! sägen ej, att Sanningen
Som I blott rönt, som I blott veten,
Har högre pris än menkligheten,
Och tvingar att förtrampa den.
Är brottens affky, felens ånger,
Är Kärleken till Dygd och Rätt,
Blott slärd och dunst, mot vissa fätt
Af Böner, dyrkningar och Sånger?

Nej, Grymme, tron ej Verldens Gud
Förbytt till blott en Gud för Kyrkan.
Tron ej, att *Buden af Hans Dyrkan*,
Till intet gjort *Naturens Bud*.

A 5

Tron,

betyda, efter ordmeningen, alldeles desamma. Och dessa senare, som tillika med namnet, så ofta ombytte äfven sjelfva tänkesättet, tillegnade sig likväl ej sällan äretiteln af den Himelska Sanningens Apostlar, under det hela Verldsdelar blefvo genom dem höljde med plundring och förstörelse. Spanien utfände Apostlar till Mexico som predikade försoningsläran med musquetten lagd till ögat, eller svärdet och mordblöfvet i händerna. De hade må hända hjertat uppfyllt af heligt nit, men åtminstone alla andra möjliga gömmor med röfvadt guld och utprejade skatter. Hela blomstrande Stater ödelades, och många millioner människor blefvo deras olyckliga offer. Knappt låta de räkna sig alla de pinor och våldsamheter som af dem upptänktes, för att framtvunga guldet och trosbekännelsen, för att omvända och plundra, för att vinna själar och rikedomar.

Tron, att i Kojör, i Pallatser,
Han skattar, hvarest han den ser,
En enda rättvis gerning, mer,
Än hundra band af mörka fatser.

Tron ej Hans höghet smickras kan
Af alla rökverk Våldet skaffar.
Tron: hvad Han mer än Villan straffar
Är Bröders hat emot hvarann.
Tron, att Han hjertats grunder pröfvar,
Och dömmar efter dem en hvar,
Ej på de meningar han har,
Men på de dygder som han öfvar.

Lidona eller Tidens Flärd.

Första Stycket.

En Charitinna lik, som lånat till ett spratt
af gamla Vesta hennes hufva,
Lidona i sitt dok på enkesoffan satt;
och sina suckar fann så melancholiskt ljufva.
Jämväl i ensamhetens sköt
hon många tyfta tårar göt:
Så romanesk är knapt en turturdufva.

Ej längesen på skönhetens divan
hon lyfte främst, och prydde hela stan.
Hvar qväll i ny gestalt hon tjuste alla gäster,
och med en Grekisk smak gaf ton vid alla fester.
Än lik de ömma Lekars Mor,
som undan vågens skygd med rodnad steg i dagen,
och till Olympens sal i glesa skyar for:
hon samm i genomskinligt flor,
som røjde i en dans hvar rundning af behagen.
Än svängde hon till häft en kropp af eldig kraft,
likfom en Phrygisk jägarinna,
svept i en tigerhud — af taft.
Än lik en Lesbisk fånggudinna,
med zittran på sin nakna arm,
hon visste känslans spel uppå en upprörd barm.

Nu från den thron, som i den sköna världen
hon vunnit genom rang
och rikedom och skönhet och talang,
den ovärderliga talang
att ge behag åt fåfången och flärden,

hon steg förvandlad ner: lik månen på sin höjd
förmörkad i en haft till alla stjernors fröjd.

Förhafsten ej er frögd: jag fruktar större fara,
små stjernor, för ert spel af den förmörkelsen:
den torde endast mer Lidonas glans förklara.
Han I ej sett, hur ofta Kärleken,
bakom en urna gömd i skuggan af Cypresser,
sin pil med enkans tårar hväffer.
Så länge gläden er, må ske, få länge blott,
tills med det fula dok de hemiska qual förgått.
Men bäfven för den sorg, som ljuf och stilla dröjer,
och med sin svarta ram blott skönheten förhöjer.

Dock frukten ännu mer en annan värre ram,
i hvilken mången stoftets Dam,
med litet tycke af Medusa,
kan till och med Olympens söner tjusa,
en ram af tunnor guld. Hur ofta finnen I,
vid en auction på Hymens galleri,
en narr till dilettant, som ser på sjelfva stycket?
Hvem ville väl förtro den barnslige Cupid,
att välja sig en maka efter tycket,
om icke till en dans? Nej, vår upplysta tid,
få lätt den leker med det lätta,
som för exempels skuld det sköna — och det rätta,
få är den uti allt det viktiga solid.
Nog af: en svår medtäflarinna
Lidona är för er. Hon är så rik som skön:
och måste prisfet bland sitt kön,
få af Cupid, som Hymen vinna.

”Godt”! sägen I: ”den enkan torde väl
 juft icke förja sig ihjäl”.
 Men I bedran er, barn. Ty icke mindre fina
 hon hade känslor, än behag.
 Ej blott det yttre flor, ur hvilket lynnets drag
 för världen skulle genomskina,
 af konsten hade fått en väfnad utan fel;
 men äfven hjertats inre spel
 var stämdt som ett claver af snillet och af smaken,
 sen hennes fjorton år: då mången månskens-natt
 med Lidner i sin hand hon satt,
 och gret förtjuft, och drömde vaken.

Af denna känslans morgondröm
 ännu i världen hennes finne
 behöll ett rosenfärgadt minne.
 Som andra stoftets barn hon dref med tidens ström
 förvillad i sin fart af flärdens vindars susning.
 Likväl i lugnet någon gång,
 än vid en bild af skyn, än vid en svanesång,
 hon kände som ett barn, sin oskulds första tjusning.
 Då rörde sig i hennes bröst
 en nerf, som fåfängan och yppigheten döfva,
 och väckte med ett qual, som är sin egen tröst,
 den känslan att en vän behöfva:
 och för ett ögonblick fann hennes sympathi,
 med ett romantiskt svärmeri,
 det sökta föremål i hennes ägta maka.

När nu den Ädles skygd, hvars kärlek henne
 bragt
 er medelmåttans vrå, för att i förstlig pragt
 beundras af hvar krets och alla nöjen smaka,
 från hennes sida hastigt föll:

hvad under? att hon svor (en ann' sak om höh höll)
 den sköna ed: att all den glans förfaka
 hvari, en ny comet, hon tjust behagens verld;
 för att en helig eld, på sorgens altar närd;
 åt skuggan af sin vän i enlighet bevaka:
 få länge, tils hon hör hans kallelse i skyn
 och känner flyttningsstunden mana:
 då, lik en friad Ivan, ur denna ökendyn,
 hon honom följa får uppå en himmelk bana.

I en alcov, hvärs fladdrande gardin
 nys glänste med en grupp af glada cupidoner,
 som tittade naift med skälmst oskyldig min
 ur vecken af ett tryckt muslin:
 der sen af svart flanell en natt, som geridoner
 med bleka lampors sken blott dunkelt lyfte opp
 ännu en anblick böd, till afsked, af den döde
 förn locket föll, oth hennes öde
 beständes utan hopp:
 i denna dystra helgedomen
 fördref hon suckande sin natt
 och i sin toma famn tog änn hans dyna fatt.
 Om dagen vid hans bild i förmaket hon satt
 och läste *Young* om döden och om domen.

Hvad forgelig contract! att se hans klagofång
 på det mahognebord, vid hvilket mången gång
 hon öpnat qvällens fest en offerande Prestinna
 ehuru mer lik en Gudinna.
 Ur ett Chinesiskt offerkärl,
 som rykte på en azurlåga,
 hon göt det helga Thé i halfklot, der en fjärl
 med purpurvingar satt på Amors gyldne båga.

Af hennes egen hand, en hand så fin och mjäll
 med leende behag det läckra giftet räcktes,
 och föreställningen af en olympisk qväll
 i alla gästers sinnen väcktes.

Ack! detta sköna tempels dörr
 af Lekar och Behag så ofta öppnad fört
 nu fanns för Trösten äfven sluten;
 och i den glada Hebes rum
 satt en Vestal, orörlig, blek och stum,
 lik Känslighetens bild på Skaldens grafvård gjuten.

Att enkor i förtviflan plä
 se efter då och då, hur gråten dem vill klä;
 det har man ofta sagt, min vackra läfarinna.
 Man säger mycket slikt, blott för att någon ting
 må sägas i ett fallkaps ring,
 som vill sin jäsning öfvervinna.
 Det samma hviskas ock om mången Vertherinna
 med ögon som af ömhet dö,
 ett litet ansigte af snö
 och nerfver, dem en suck af minsta fjärl lärar.
 Sin toilett i känslans svärmeri
 hon ej försumma skall; och sina sköna tårar
 vid ett adagio, en dram, en elegie,
 för smakens skuld, ej spilla gerna,
 förän hon jämfört dem med skaldens metaphor,
 som tog från hennes kind en tår,
 och satte den i skyn förvandlad till en stjärna.

Jag lemnar det derhän; men läg, behagets
 kön, —
 jag antar, att vi se Lidona för sin spegel, —

på samvete, bekänn: är det ett rimligt rön
 att hon få ung, få känslfull och skön
 begrof sig, med sin forg, inom gardin och regel?
 Se detta rörande behag,
 af ömma känslor spridt på fina anletsdrag!
 Se denna själens blick, från svarta ögonhåren,
 åt himlen bruten genom tåren!
 Men hvad är skönheten från verdens ögon skild?
 Hvad är des forgespel åskådare förutan?
 Ach! Inappas icke ens igenom fönsterrutan
 din skymt Lidona: hur förfpilld
 är af din forg - gestallt den tragiskt sköna minen!

Dock fatt hon, mina barn, så hela vintren ut
 och knapt förunde sig till slut
 en liten mellanstund, att snekla ur gardinen
 på ståten af ett slädparti
 som for med skiftad färg i månskenet förbi.

Men redan log med himmelsk upplysn Vären
 ur flöjan af ett moln som droppande försvann;
 och snart till jorden fänkt med glada lärkors span
 han teknade sin gång med blomster uti spåren.
 En hymeneisk fläkt ifrån des viugar fänd
 jämväl kring stadens murar spelte;
 och en electrisk eld, i alla pulsar tänd,
 jämväl i rikas slott af nötta sinnen känd,
 åt benen spänslighet och färg åt kinden delte.

"Gif akt, mitt barn: han sviker få
 den May, som vinkar dig att i det gröna gå:
 vet, det är Amor sjelf, som med sitt gucku dårar."
 Så varnar gumman er, I flickor, alla vårar.

Lidona, äfven du förglefa ej din skygd,
 Se jord och himmel, stad och bygd
 af frögd och kärlek le: och bäfva för din dygd;
 om annars det är dygd
 att vara liderlig i tårar.

Men, mina nådiga, den faran len I åta?
 hon rör herdinnor blott i svasfande idyller.
 Långt farligare syn, än all den himlaståt
 naturen purprar och förgyller,
 då hon i vårens qväll högtideligen stum
 halföpnar Elyseen emellan dalens lunder,
 är denna pragt af stan, som i Lidonas rum
 inflyttas genom ett af konstens nya under.

Man fatt der, fjelf fördold, på canapeen, och såg
 af flott, theatrar, torg och alla nöjets tempel,
 af prägtig fackelfart, af stolta riddartåg,
 af hvarje dagens fröjd, af hvarje modets stämpel,
 af stjernor från den högsta spher,
 af skönheter i vägn, listroppar i gevär,
 och luftpartier under segel,
 af allt hvad skönt och nytt plär i en hufvudstad,
 sig visa på en promenad,
 af verlden med ett ord i en förtrollad spegel *)
 ett rikt och gränslöst perspektif,
 en tafla ständigt ny i rörelse och lif.

N:o 27 & 28.

B

Att

*) Här menas en spegel, som ställd utanför
 fönstret, in å rummet reflecterar en utfigt af
 den yttre neiden: en icke längesedan gjord
 uppfinning.

Att utan strid emottå kunna
 den dageliga frestelsen
 af denna lynch: den sjelf-försakelsen
 är icke tänkbar hos en Nunna,
 än mindre hos en enka, lik
 Lidona, ung och skön och rik.
 Hon fann det sjelf, af Loths förmätna maka
 om sanningen af den sentensen lärd:
 att sen man ryggen vändt åt denna snöda värld;
 är det försigtigast att icke se tillbaka.
 Fördenskulld skydde hon det stängda cabinet
 der denna undersyn ej var den enda snara.
 Törhända hade hon ännu mera att befara
 af de estamper hon der sett:
 som visste konsten att förleda
 i Jupiters förfök med Danae och Leda
 och flera, hvilkas dygd än med ett rägn af guld,
 än med en svanefång, än som en Faun, han fällde:
 då ledsen vid sin örn, sin nektar och sit välde,
 han ner till jorden såg för sina nöjens skuld.
 Lidona med ett ord förstod den funda lära:
 kyfs alldrig på den frukt, som du ej bör förtära.

Men hände det en qväll, då ren vid hennes hus
 en fläkt af en idyll från lindarna sig spridde;
 och endast svagt emot naturens ljus
 i hennes sorg-capell en konstlad skymning stridde:
 att sprittande ur sorgens dröm,
 hon närmade åt fönitret stolen:
 var hennes affigt blott, att vattna med en ström
 af tårar ännu en gång den visna nattfiolen,
 som stod i urnan der af hennes man ren satt
 med ännu en halvdöd kropp så matt.

”Du, som den ädles hand uppfödde
 och ställde låsom mig, hvar någon stråle fanns
 af morgon eller qväll, som lyste eller glödde
 i vårens eller sommarens glans.

Du, hvilkens sällskap med mitt sinne
 i ljuf melancholi sympathiserat ömt,
 och mången fömnlösnatt din vällukt, som hans minne;
 så tröstfull kring mit läger tömt.

Min vän! ach! delte jag dit öde:
 jag göt min sista suck; då du din sista doft;
 och bägge lades vi hos den begrätne döde:
 två offerblommor på hans stoft.”

Så klagade hon skönt: och gret ej blott sin maka
 med all den yppighet en enkas sorg betar,
 men skulle ock helt vifst, hvad icke alltid sker,
 med hjertlig glädje sett den saknade tillbaka.

Jag märker att en Gud ex machina behöfs
 att denna forge-scenen bryta;
 ehur det icke konsten höfs
 att lå i Opra-dans cothurnens gång förbyta.
 Ty värr! det händer en Poet,
 att nödgas ta ett språng ur sin förlägenhet
 till smakens blygd, ehur till hemligt nöje
 för mången kännare jämväl,
 som utan nåd fördömmet och med skäl
 en hand ur skyn, ett tåreblandadt löje:

Jag ser, I roden ren för det som hända skall
och anen vår hjeltinnas fall.

Jag fönnar det med sorg. Ty ach! om jag skall röja
i tyft förtrolighet hvad fångmön visste mig:
bakom Lidonas enkeslöja
en liten Amor ren i fönstret gömde sig.

Det var ej den med bågen, men en annan,
hvars härkomst icke är så vifs.
Dock hålles han för son af Venus med Narcifs.
Med dubbelt ögonpar i nacken och i pannan
han speglar alla ögonblick
sin undersköna bild, som bryts i tusen skick
ifrån de färgors glans, som skifta på hans vingar:
med dem han än från knopp till knopp
lik fjäriln far, än svanlik opp
till etherns högsta rymder svingar.

Det är en liten falsk Cupid,
som icke blott den rättas välldede delar;
men ock, o store Zeus, med dina viggas spelar:
och i vår underbara tid
bedrifver höga värf i både råd och strid.
Han refer frihets-trän på fönsterbrutna throner *);
af Sybariter gör Catoner,
och mellan Nil och Rhen en blodig fana bär.
Han mellan snillen växlar phraser,
och mellan älskare extaser;
nu Dygden, nu en Hofdam klär
parisiskt eller stoiskt i gåtor eller gazer.

Ach!

*) Ätminstone tycks det så efter den *Stora Na-*
tionens nyaste historia.

Ach! det var denne Gnom (af flickans öppna barm
 sj oftare förrådd än af den vifes mantel)
 som frätte till vår forg, vår undran och vår harm
 den arme Rousleaus bröst med gift af en tarantel;
 och lyfte *Vestris* **) i en dans
 med tjusning opp till skyn i en odödlig glans.

Den Guden — jag förgat att Pieriden fråga
 hvad namn han i Olympen har:
 På jorden heligt mörk hans guddom alltid var.
 Än omger ärans skärm hans altars offerlåga;
 än uppenbaras han i sjelfva dygdens hamn.
 Men på vårt plumpa språk är *Fåfänga* dets namn.

Dock kunde vi i haft en Grekisk döpfung våga
 och slämpla af ett ord, symmetriskt med Cupid,
 et mer poetiskt namn: jag föreslår *Irid*
 af Iris, som legenden säger
 ha varit piltens fostermor,
 och, då han hjälplös låg förkastad af sin mor,

B 3

med

**) Den äldre *Vestris*. Denne berömde Dansfare fann på sin tid tre stora män i Europa: Fredrik den Ende af Preussen, Voltaire och sig sjelf. En gång, sedan han med särdeles bifall vist sig på theatern, räckte han foten åt sin son (den nu ömsom i Paris och London ännu mer beundrade dansfaren) och sade: "kyfs denna fot, som förtjufar himmel och jord." En annan gång, då sonen med mycken skicklighet efterträdde sin far, ropte denne i culisen: "Bra! förträffligt! som en Ängel! som en Gud! som jag!"

med ömkan honom lyft på fina skyars läger
och svept hans nakenhet i fina strålers flor.

(Här torde möta oss en salva af de Lärde.
Förskansom oss i denna parenthes.
Ett skjul som märks i tid, der någon fara ges,
för hjeltar till och med har mången gång sitt värde.
Först synes oss rägnbågen Fåfångans
naturliga symbol för hennes kalla glans.
Sen är det mycket likt, att skalken kunnat finna
i sjelfva himlens monarchinna
en hemlig skyddarinna:
som hennes fogels fosterbror,
kanke på hennes vink, af Iris hennes terna
upammad för en plan mot Gratiernas Mor.
För öfrigt om en fintlig hjerna
vil skänka åt vår stackars gud
ett mera sinnrikt namn af mer harmoniskt ljud;
så löne vi med tack hans gåfva.
Dock måste han det kårt och rimbart åt oss lofva).

Förlåten mina Gratier
man slipper ej så lätt ifrån de lärdas händer,
helst när det gäller ord. Nu utan frestelser
af lärdom, eller retelser
af qvickhet, rätt och slätt till saken jag mig vänder.

Irid — så heter han, det måste bli dervid
sen ingen hjälper oss att döpa om i tid;
ty utan något namn han skulle platt försvinna
som vore för en gud det värsta jag kan finna. —
Irid alltså har, satt ett spel i gång
att på ett vackert vis ifrån sitt löftes tvång

entlediga vår vän Lidona:
 hvars finare behags romantiskt ljufva sken,
 i pragten af sit hof han saknat länge ren.

Att henne småningom med denna värld förfona
 af sjelfva hennes sorg han drar ett klokt parti,
 och verkar, mystiskt hög, på hennes phantasi.
 Han leder icke blott två jordiska organer
 ett Snille och en Sprätt; men kallar ock ur skyn
 en ande ner i en etherisk syn
 och för med trollkonst ut den finaste af planer.

I torden minnas änn Lidonas elegi
 om nattfolens död: af hennes phantasi
 et verk, för hvilket hennes snille
 förtjente sig et rum i de Arcaders gille.
 Nu föreställen er i hvilket bryderi
 hon kom en qväll, då hon tog fram sin zittra
 för att med brutna ljud sin klagovisa qvittra,
 och fann den — tryckt, jag vet ej genom hvars
 om ej Irids försorg. I små Didotska stilar,
 uppå ett bonadt blad, så lent som fidenfars,
 den glänste under skygd af tvänne sorgepilar.

O sänk dig, saligt gråtne vän,
 ifrån din himmel ner, och se i hennes sinne
 af glädje och af sorg den ljufva blandningen,
 då evigt trogen mot ditt minne
 hon kysser — dig i detta sköna blad.
 En silfvertår på hvarje rad
 från hennes ögon slänks, som af förtjusning brinna;
 och hennes hand högtidligt lyfter opp
 åt skyn sit offer — ach! hvi saknar hon, det hopp,
 att det kan dit i dina händer hinna?

Men hör! hvad ljud? liksom en aftonvind
 der spelte i en lind
 på Eols luta?
 Nej, hör en anderöst
 med himmelsk tröst,
 Lidona, manar dig att din förklaring njuta!

Hon spratt förtjust och kände ifrån skyn
 en flamma på sin kind och i sitt hår en susning,
 då fönstret med en hastig ljusning
 flög opp för hennes hand, och røjde hvilken syn!

Så luftigt skön, som Guido målar
 en genomskinlig andebild,
 från grafvens natt af domen skilld,
 och lyft mot guda-thronens strålar:
 få oväsentlig, och likväl
 få klar, och för den yttre synen,
 i molnet öfver himlabrynen
 hon glänsa såg sin makas själ.

Jag ser en spotsk satir ren lägga sig på randen
 af edra ögonbryn mot denne himla-anden:
 I som belen med sceptisk ironi
 allt på vår jord, som ej kan tas med handen
 af en vid blotta skal blindt fäst filosofi.
 Men hon som i de högre spherer
 förfinat sitt begrepp, ej mindre än sin ton,
 och var i andarnas mysterer
 magnetiserad inn af en adept baron, —
 hon kände sanningen af dessa gyldne orden:
 "Det gifves många ting i himlen och på jorden,
 hvaraf med all sin skarpsynthet

ej L — d vid sin pulpet
 och ej B—s i sin catheder vet *)".
 Skenbarligen hon såg igenom ljufets flöja
 den salige ännu sitt fordna tycke röja,
 och från en purprad thron af guld
 le åt sin vän förtroligt huld,

Ren sträckte hon sin famn som i en himmelsk
 lyftning

och själen flög förut ur hennes ögon opp.
 Ack! men det tunga stoft ej lydde hennes slyftning
 förn allt försvann, förloradt utan hopp.
 Hon såg blott röda spår i västern efter dagen
 och fann sig nästan sagdt — bedragen.

Lidona hade skärpt i enligt svärmeri
 sitt inre öga, finnen I.
 Nu drömmer hon i en af känslans högsta stunder,
 att med sin ömme elegi
 hon öfverraskar skönt sin man i Edens Lunder.
 Ur denna drömmen väckt hon hör en röst i skyn,
 och himmelen i glöd för hennes skymda syn
 upträcker i en hast. Hvad under,
 om hon ett ögonblick höll rösten för sin mans
 och hans förklaring såg i aftonfolens glans?

B 5

Emed-

*) There are more things in heav'n and earth,
 Horatio,
 Than are dreamt of in our Philosophy.

Hamlet hos Shakespear.

Emedlertid befann hon sig i världen
 helt oförtänt, och se
 Naturen är en mächtig Fée,
 oaktad hennes sorg, oaktad himlafärden,
 ej få alldeles platt hon fann vår låga jord,
 som månen växlar om med solen att förgylla,
 helst medan May kring berg och dal är spord
 med blommor och med lång naturens Ande hylla.

Af qvällens friska andedrägt
 hon kände sig i hast, som ur en dvala väckt.
 med ovan rörelse i blodet
 hon stod i fönstret kvar och såg ännu åt skyn,
 ehuru fanfad ren ifrån sin andefyn.
 Jag räds att hennes tro var blott en drägt på mo-
 det,

som hennes vett fann litet obeqväm
 ehuru ny och prägtig och förnäm.
 Nu, blott poetiskt rörd, hon såg Diones stjerna
 som med en liflig darning samm
 bland himlars purpurvägar fram,
 så skön, som henne ser en Cythereisk terna
 vid toppen af en myrtenlund
 förkunna qvällens offerstund,
 Jag vet ej hvad för saligt minne
 vid denna stjernans syn förtjulle hennes sinne.
 Hon tårades och lög
 och rodnande en halfsuck drog.

Ännu ett återsken af solen glädde staden
 i denna sköna mellantid
 af dagens arbetsforl och nattens döda frid.
 Följd af sin Cifisbé, på aftenpromenaden
 gick mången Dam Lidonas hus förbi:

och han med känsla skrek och hon med ironi:
 en rar exposition! en täck siren! i sanning!

Ja, se på henne blott i fönstret der hon står
 som i en ram, med svart Parisiskt hår
 så Nordiskt mjäll, och i sin snöfärg får,
 jag vet ej hvarför, ren en liten purpurblandning;
 se hennes skönhet, ställd mot aftonrodnans glans,
 i prächtigare dag än någon bild af Breda:
 och frukta, att hon tör en Epictet förleda, —
 om någon Epictet i våra dagar fanns.

Lidona märkte ej sin fara,
 och seende ej sjelf, sig trodde ofedd vara;
 tils samma röst, som henne nyss bedrog,
 å nye hennes öra slog.

Han sjöng en himmelsk sång om kärlek mellan
 själar,
 som sväfva öfver stoftets trälar,
 Till en duett' i Emyreen *)

de

*) Den Platoniska Kärleken, hvarom här är fråga, grundar sig på dessa tvänne hufvudsatfer i Platos skönt svärmande filosofi: att menskliga själen, innan hon förentes med kroppen, förut som en demon lefvat i et saligt tillstånd högt öfver jorden i Emyreen; och att människjan i detta andra lifvet, ju mer hon skiljer ifrån sig alla sinnliga begär, desto mer nalkas sin högre bestämmele och fullkomnar sin moraliska förädling.

de stämdes innan födseln ren
 af samma tanka, samma vilja.
 Förgäfves haf och berg och land
 och fördomars och lagars band
 på jorden sträfva att dem skilja:
 en hemlig harmoni i deras känslor rår;
 på en gång samma suck ur bägges hjerta går.
 De se hvaran i månens spegel,
 de lysna till hvaran i näcktergalens fång.
 Den dolda hand, som leder deras gång,
 skall slita Hymens ok, skall bryta Vestas regel,
 skall jämna deras lyckas lott,
 den enas i sitt tjäll den andras i sitt flott,
 skall spränga torn, cerberer binda
 och tusen-ögda troll förblinda
 för att förena dem, kanske en midnattsstund
 i någon bergs-ruin, i någon öken-lund.
 En enda blick vid deras första möte
 dem störtar i hvarannans sköte.
 Två vattenpärlor likt de mötas och bli en.
 Hvad är en thron i alla jordens riken
 emot den mofsbetäckta sten,
 der skådande hvarann, de höra stjern-musiken
 och drömma sig till Elyseen.

Lidona andas knapt för tjusningen att höra:
 det är en melodi för hennes inre öra.
 Djupt rörd, ser hon sig om och finner, att der står
 med lyran i sin hand och vädret i sitt hår
 i en sublim gestalt ett snille öfver stoftet,
 högt lyft i sitt gemak på sjetta våningsloftet.
 Emphatisk är hans min, hans åtbörd nästan villd,
 och hela hans person från hvardagshopem skilld,
 Förtärd af själens eld hans yta glänser föga:
 han är dock lällsamt skön för ett romantiskt öga.

Hans

Hans ande, bårta stadd i en odödlig dröm,
till jorden fänker dock en blick så menskligt öm.

Lidonas öga i en irring
tog denna blick emot, och myfte med förvirring.
Idolophil — det är hans sköna namn
som en Arcadisk skald och empyreisk hamn —
i detta ögonkast såg flera himlar stråla,
Än Herschells telescop och Klopstocks sänger måla.

Extatisk faller han Theorben ur sin hand
och sträcker öfver fönstrets rand
Ixion lik, sitt öppna sköte
sin himmelska idol till möte,
och trycker — ach blott luft emot sin svällda barm.

Han klandrar med en billig harm
naturens fattigdom, som snillet utflygt tvingar,
och åt en älskande poet
ej kan bestå helst ett par vingar.
Hur mycket mer fullkomlighet
är i hans drömda värld! Hur skönt det skulle vara,
om i en luftgondol, med tvänne svanors spann,
han till Lidona kom, och flygande hvarann
i famnen straxt, ännu i qväll, de kunde fara
att föka sig ett tjäll i något föderns land
på en af Feer blott besökt romantisk strand!
Hvad plåga deremot, att passa af den stunden
då en visit kanske, om dören vilse gå,
anmälas och till slut, af tusen former bunden,
för hela dan en flyktig handkys få!

Dock kroppen är ju blott ett skal, en jordisk
 hinna
 för själen; arfvinge till skyn.
 Det är för henne blott han fökt en älskarinna
 och njuter icke hon af blotta tankans syn?
 Nog, att han funnit här den fökta fyttre-anden
 i en gettalt af stoft så lik det ideal
 som han i drömmen sett bland moln på himlans
 randen
 och tilbett länge ren i Oden utan tal.

Bekänn, min sköna läfarinna:
 Det är en älskvärd svärmarinna
 den Pŕiché, som så vackert gör
 kring Amors låga sina ringar;
 men ach! jag fruktar att hon tör
 i hast förbränna sina vingar *).

Ren kändes af Idolophil
 i hjertat och ej blott i hufvudet en pil:
 Hur lätt förvillas man af sina grofva sinnen.
 Hans Daphne är ej mer en luftbild, sammanfatt
 af dunkla aningar och minnen,
 en tom phantöm, sedd i en sömnlös natt.
 Väl omger henne ännu den gudaring af strålar;
 i hvilken en poet sin älskarinna målar.
 Men i hans blod sig hemligt rör
 jag vet ej hvad för känsla; ty poeter
 ha ock en kropp just icke så af ether.

Han

*) Läfaren torde erinra sig, att Pŕiché eller
 själen, af de gamla föreställdes som en sjä-
 til.

Han ånar något mer hos henne, än som hör
precist till en seraph, som man får bara skåda.

Det vare hur det vill: Lidona kom af våda
att lyfta änn en gång de sköna locken opp
som röjde nyfs en gryning för hans hopp:
och spetsfad i en blick är känslan för dem båda:

I nattens famn sönk dagen tyft,
i slumringen ännu af små zephirer kyft.
Den lättaste af dem ren flög med hämmad susning;
och från Lidonas bröst den suckande till svar
en halfsuck från Lidona bar:
i det ett hastigt då förspillde hans förtjusning.

Der kom, i lätthet och i glans
den gyldne charen lik hvari Apollo strålar,
en Engelsk phaeton, som i en tvillingsdans
harmoniskt drogs af zeberlika fålar.
En liten negerpilt, grann som en colibri
i sitt phantastiska libri,
fatt luftig, som en sylph, och spannröd; och i
tömmen
sjelf kusk, med snöhvít hand, en fullväxt Amor
höll.
Ach! flicka, så var den din oskuld sig i dröma
men,
men så ock den, mitt barn, i hvars förfåt hon
föll.

Hvem den Narcisfen var: det tör min läsa-
rinna

blott af sitt hjertas klappning finna.
Af fina vingars rika sken
af deras lätta flygt han känns på afstånd ren;
den skönaste bland fjärlarne för dagen,
förföraren Zephirion.

Är han Zephirens son med Florä? eller son
af Momus, som i råd med Amor och Behagen
på Cypern någon vacker natt
spelt åt Vulcan ett litet spratt?
Så af en Celadon han bär det glatta skalet;
få röjer sig en Faun derinne gömd på lur.

För öfrigt få i form, som skick, var hans figur
i stan det nyaste och högsta idealet:
hvars skiftande behag tog flera färgor ann,
än någon copiera hann.

I denna varelse af doft och glitter gömdes
ej qvickhet blott, som aldrig tömdes,
men ock förstånd. Naturen gör ibland
orimligheter.

Så i de lärdas böcker heter
allt hvad de ej förstå: sen de med driftig hand
i hennes mörka verkstad famlat,
der stoppat näsan inn i hvar retort
och degel, och till slut gått lika sluga bårt
med allt det skräp af gifsningar, de famlat
till ännu nytt system. Förklare den som kan
det fenomenet; nog, Historien berättar

att af en dag till en förnuftig man
Naturen en gång gjort den förste ibland sprättar.

Om han haft börd, han skulle ägt talang
att roa hofvet i den goda tonen,
att i det rikfens värf sig svinga till den rang
att kunna närmst vid Konungliga thronen,
beprydd med stjerner och med band,
flå — med en tallrik i sin hand.
Ty qvickt förtal och fina löjen,
sjelfsvåldiga behag och dessa tyfta nöjen
som stjåla sig ett blad af hvarje myrtenkrans
kring honom sväfvade i dans.

I detta ögonblick Asmodi honom fände
lå framt Diones pilt, som länge med ett snedt
ironiskt afundsöga sett
de himmelshöga blofs Uranias *) Amor tände,
ej spelte denna harm. Men ha vi glömt Irid
vår egen lilla Gud, som vi beställt i tid
att drifva för oss hela spelet?
Beklagligtvis undfaller detta felet,
att miste ta om en maschin,
ej blott theaterfolk, taskspelare, poëter,
men ock prelater och propheter.
Dock, hjelpom oss, som de, blott med en säker
min.

N:o 27 28.

C

Li.

*) Venus *Urania* är enligt Plato den himmelska
tänkbara skönheten; och Venus *Dione* den jor-
diska sinnliga.

Lidona hade sett i Amaranther-gillet
 Zephirion i all sin glans.
 Hon såg i tankan änn hans svängning i sin dans,
 och denna fua kraft af skönheten och snillet
 blott i ett ord, blott i en åtbörd lagd.
 Hon kände ock hans frägd för mången lycklig
 af detta djerfva slag, som klär en man så myc-
 och åt en Ganymed ger af en hjelte tycket;

Hvad under då, om vid hans fyr
 hon glömde sin poëts platoniskt sköna yra
 om andars sympathi och kärleksvärf i skyn?
 Vid dånet af en vagn hvem aktar på en lyra?
 Den förste elegant i stan
 med Cythereas krans mångdubbel om sin panna,
 af allas bifall följd på nöjets segerban,
 hon såg, midt i sin fart, vid hennes fönster
 stanna.

Förtjust att hylla få de saknade behag,
 som verlden återfåg i dag
 han tycktes skicka sig att denna dikt befanna,
 som på hans phaeton, sen sista målningen,
 i sinnrik tekning föreställde,
 hur kärleken sin båga fällde
 och obevingad stod, sjelf slaf af skönheten.
 Var det då synd, om med ett halftändt löje
 hon biföll till den ed, hans vackra öga svor
 och lände i hans spår igenom forgens flod
 en stråle af ett kvinnligt nöje?

Dock mindes hon ännu sin suckande poët
 som stod der på sin vind i platt belägenhet,
 likfom han fallit ner från stjernorna med köf-
 gen.

För öfrigt ägde han en amulet mot forgen
 i tankan att hans phantasi
 emot hans hjerta spelt ett nytt bedrägeri
 och att han änn ej sett det rätta föremålet.
 Emedlertid fann han deri
 ett ämne till en elegi:
 och hade ren i tankan uppställt bålet
 som ett Herkuliskt flut beredde åt hans qual:
 då med en blick af fint-förståndigt val,
 hvarmed en Gratie är vils att träffa målet,
 hon återlifvade hans hopp i flockningen;
 förän hon fönstret drog igen
 och honom öfverlät åt natten och åt månen:

Nu utan tvifvel får ock jag
 en nick till afsked för i dag
 af er, som åt min dikt ett tåligt öra lånen:
 Jag fruktar, att I jäspen ren,
 om I ej sofven längesen.
 Dock, ser jag icke änn en liten Ternä vaken:
 Hon tyckes tänka öfver faken
 och med de vackra ögonen
 i förhand fråga mig: hur fluts berättelsen,
 hvem af de två skall priset vinna?

Upriktigt sagdt, om i min hjerna blott
 jag skulle hvälfva segrens lott
 så fruktar jag, att vällid (dets grund är lätt att
 finna)
 fick rå, och skallden skulle vinna:

Men jag har ingen hand i spelet: utan ser
och vittnar endast, hur det sker.
Det står allt i Irids och i Lidonas händer.
Hvem af de två han gynnar mest:
det är en Gordisk knut för mina flöa tänder.
Och hennes val? det anas bäst
af er, min Fru. Ni känner tingens värden
som stämplas af ert kön. Säg hvilkendera rör
ett qvinnohjerta mer och mera röra bör:
den *inre* eller *yttre* flärden,
som till den högsta grad af glans och finhet bragt
hos Penseroser eller Muscadiner,
i känslors eller fransars pragt
från oder eller vagnar skiner?

*Idéer till en historisk filosofi öfver
den Borgerliga Friheten.*

Jag kastar mina ögon öfver världen, och nationerna som ömsevis befolkat den: det är ett stort skådespel, och det vore redan nog att gifva värde deråt.

Men det är icke blott ett skådespel. Det talar icke blott till inbillningen och känslorne. Förståndet, filosofien, samhällsläran upplyses deraf. Man börjar veta att skatta ärfarenheten framför speculationen som utom henne ofta var dunst och dröm. Men hvar finnes denna läro-modren? Hvar måste hon fökas? Jo, ibland ruinerna af hundra störtade välden. Der bor hon, derifrån höjer hon sin fackla, till den leder hon betraktaren tillbaka. Genom tusende hvälfningar af stigande och fallande folkflag, för hon honom tidehvarf från tidehvarf, verldsdel från verldsdel, uppdagar orsaker och verknin-gar, och förskaffar honom genom jmfö-relser emellan det närvarande och det för-flutna, en säkrare klokhet, än han skul-le vinna genom de klyftigaste tankeflut.

När man då som Philosophe öfverskå-dar dessa vidsträckta rymder af länder och tidehvarf, hvilkas ännu öfriga få minnes-

märken utgöra / hvad vi kalle med ett stort namn: *Menniskoflagtets historia*; hvad söker man förnämligast? Tre saker: *Frihet, odling, välmåga*. Man säger att de två sednare naturligen åtfölja den förstnämnda. Emedlertid har man oftare sett Odlingen, Välmågan; men det kunde frågas om man ännu någonslådes sett Friheten i hela dess prisade fullkomlighet. Det är sannt: man har att till bevis anföra namnen af vissa Styrelse-former, forna och närvarande. Men när allt öfverväges, och när pröfningen sker efter det mått af sällhet, som Nationerna erfarit, torde det ännu återstå att afgöra, under hvilket namn af Styrelse-form, man funnit deraf den största och sannaste verkligheten.

Det rätta filosofiska begreppet om friheten vore: Förtryckets omöjlighet: allmänt jemnade börd- och ståndsrättigheter: erkändt individuelt människovärde: fri röst som medborgare: fullkomlig samhälls ordning, och likväl allt det enskilda sjelfbehag, som dermed kan förenas: med den skulle odling, välmåga, sällhet, ojäfvigt förenas. Men en sådan frihet — jag löker förgäfves öfver hela den stora taflan af verldshändelserne, som ligger för mina ögon — jag finner den ingenstädes.

Det

Det vanliga begreppet om frihet är folkmagten. Denna har funnits tre till fyra gånger i världen, men aldrig trygg, alltid kämpande för sin rätt emot förtrycket, som åtminstone hemligen hotat den. De stunder folkmagten segrat, — man svare mig, har den gjort lamhället lyckligare? När det tyckts vara på vägen att blifva det, — man svare mig ännu, har det mera varit folkmagten som styrt?

All historisk erfarenhet bestyrker denna följande sanning: att när man i världen sett någon Nation till en viss grad fri och fäll, har det ej skett genom folkstyrelsen, utan genom folkmagten lyckligt vis inträffad i händerne på en eller flera visa och dygdiga män, vare sig under namn af Monarker eller Rådsherrar eller hvad annars. När de upphört att vara visa och dygdiga, huru har det gått, oaktadt Regeringsfättets formella frihet?

Frihetens ära och fällhet, hvari har den vanligen bestått? I någon större betydelse hos individuerna, jag medger det någon starkare liflighet i de allmänna rörelse-krafterna; men fällan eller aldrig hvarken i fullkomligt jemnade rättigheter emellan de högre och lägre stånden, eller i verkeligen större trygghet för en-

skilda. Man har kunnat säga, det är sannt: ingen krönt Despot förtrycker mig. Men 20, 50, 100 okrönte hafva gjort det i stället.

När menighetens håg varit vänd på magt och inflytelse i Stats-ärender, så har det haft sina förmåner och sina olägenheter. Det kommer an på att med mogen urskillning begripa och afväga dem. Förmånerne hafva varit ett uphöjdare begrepp om sitt värde, mera energie, större lifaktighet, vissa lysande företag m. m. Olägenheterna hafva varit afund, täl- lan, tvister, förföljelser, ej fällan upplösta seder, och sluteligen inbördes krig, som gjort på alltsammans stundom en ömke- lig ändalyckt.

Jag nödgas bekänna hvad jag trott mig märka. Det är, att under goda Regenter, jorden och folkslagen räknat sina lyckliga- ste ögonblick: men det har varit ögon- blick. Goda Regenter, i all bemärkelse goda, hafva varit sällsynta gåfvor af him- melen. Icke ens de stora hafva alltid va- rit goda. Många af dem hafva utan tve- kan offrat Nationernes väl åt storheten af sitt namn och sitt anseende.

Jordens och folkslagens öden hafva då, med undantag af några korta mellan- stånd, oupphörligen varit en kastning e- mel-

mellan Despotismen, Enskildas egennyttan och äregirighet, eller Folk-yrslan. Detta lär oss historien.

Hon lär oss vidare att folkmagten kan skaffas genom en regeringsform; men icke den verkliga friheten. Den kan finnas i principen af Regementsförfattningen; men dess verkliga åtnjutande beror på sed, upplysning och en dygdig Styrelse hos hvem den helst må ligga: Ty förtryckets möjlighet hör till alla regeringar, lika som sjukdomens till alla kroppar.

Det är fänt, att människovärdet, rättigheten att tänka och yttra sig, och genom den, upplysningen, stå efter någras mening bäst tillhopa med folkmagten. Man har åtminstone den trösten att vara något, äfven i olyckan; man har den, att få bidra, i fall man kan, till sitt fäderneslands ära och odling. Men man måste hoppas att upplysningen fast, långsamt och varfamligen, skall sluteligen göra detta till en lycklig fördel äfven af andra styrelsefätt.

Är då, således, valet emellan dem likgiltigt? Jag törs ej yrka denna mening, som var Popes, och tycktes ofta vara Voltaires; men som blifvit af en Kant och en Condorcet med goda skäl ogillad. Det är tvifvels utan nödvändigt, att principen

af allmän frihet ligger såsom en grundregel i sjelfva Styrelse-formen. Men denna princip finnes öfverallt hvarest folket genom sina ombud utgör högsta magten eller delar den, och hvarest den enskilde medborgarens röst ej qväfves af kufvande vördnadspligter. Denna enda sak gifven, måne all öfrig olikhet är mycket mera, än blott en olikhet af namn? Nödvändigt skola i alla Styrelser misbruk oftare inträffa. Det är kanske omöjligt att ju icke de personer, i hvilkas händer den verkställande magten måste förtros, någon gång begagna sig deraf till personliga åsfigter, och att icke den myndighet, som tillhör deras kall, mer eller mindre antager beskaffenheten af deras passioner. Ju större ett samhälle är, ju vidsträcktare omsorger dess styrelse fordrar, i alla dess ferskilda grenar, ju mera måste ofelbart lämnas åt deras klokhet och rättvisa, som den förvalta, och ju flera tillfällen att följa våld och egna åsfigter. Den allmänna viljan, en gång stadgad i allmänna lagar, genom folk-församlingarnes egen röst, kan äfven i de mest fria Stater icke utan fallan och med svårighet vidare inhämtas, och de allmänna stadgarnes tillämpningar på ferskilda fall, måste blifva alltid underkastade ett visst godtfinnande hos dem,

dem, som det tillkommer att göra dessa tillämpningar. Derifrån detta förblandande af personer och kallet, och denna högre och lägre Embetsmanna-myndighet, som nästan i alla länder underkastat sjelfva principalerne eller folket, sina betjentes större eller mindre bevågenhet, och gjort dessa till Herrar öfver dem, hvars magt de egentligen blott bekläda. De närmaste följderna häraf blifva de samma i republikanske, som i de mest despotiska regeringar; men på långt när ej de aflägsnare. Majoriteten af ett Råd förtrycker ofta mer, än den största despot skulle våga, och vi hafva sett under de fullkomligaste folk-regeringar, dessa exempel af förtryck från deras hand, som förstått att göra sig ett parti. Skillnaden består blott deri, att principen af borgerlig frihet likväl subliterar i det ena fallet, och att den är ingen i det andra. Den utgör i fria Samhällen compassen, hvarest skeppet styres: det kan uthärda vindkastningar; men det återkommer till kofan. Ett Convent, ett Råd, ett Parlament tyranniserar med magt af folkvilljan, som ligger i dess händer; en Despot med magt af sin egen enskilda vilja. Detta, som kunde synas det damma, är det likväl ej. Det finnes emellan dessa två slags förtryck, en stor och vig-

viktig åtskillnad. I en fri regering, huru mycket den misbrukas, känner medborgaren sitt värde, ihogkommer sina rättigheter, ock kan i följd deraf upphöja sin röst i allmänna ämnen, ofta med eftertryck, utan att derföre kunna med mindre än uppenbart våld, såsom brottlig och upprorisk släpas till straff. I en alldeles enväldig, har den enskilda medborgaren nästan ingen röst, intet borgerligt värde; han är mindre medlem af Staten, än Styrelsefogdens underfåte; den minsta klagan, till och med det minsta granskande omdöme, är ett brott, redan förut dömdt af Lagen. Man akte till denna skillnad; ty häraf kan dragas en följd, som torde vara betydligt afgörande för att upplysa naturen af borgerlig frihet, icke sådan som den metaphysiquement drages af des högsta principer, *den allmenna viljan*, hvarom man så mycket talar, eller som den i des ideala fullkomlighet kan utmålas på papperet; utan sådan, som den i sin dagliga utöfning verkligen skiljer sig ifrån sin motsats: *Borgerligt förtryck*.

Jag upprepar då, (och detta är hufvudsunman af dessa reflexioner) att i de mest republikanske, likasom i de mest despotiska regeringar, kan icke allenast den borgerliga friheten märkeligen förtrye-

tryckas, utan det sker äfven i smärre och större fall, i synnerhet under vissa tider, ofta och dageligen. Skulle således till dess verkliga existens blott flutas från omöjligheten af sådana missbruk, hade den hvarken någonsin funnits eller kunde finnas. Den vore, hvad många anse den för att vara, en filosofisk chimere, ett *Ens rationis*, möjligt i sina första enkla begrepp, omöjligt i sin vidsträckt verkställighet. Men den både kan finnas, har funnits och finnes verkligen, igenkännelig på tvenne dess hufvudsakliga egenskaper. Den första: själva principen af sådana regeringsfätt, der hela folket genom sina ombud är Lagstiftare; den andra: hvar och en medborgares deraf följande känsla af sitt värde, sina rättigheter, jemte friheten att offentligen och utan vördnadsbrott låta höra sin röst i alla ämnen, som på något fätt röra Samhällets fällare eller osällare skick. Vill man genom exempel härom bättre upplysa, finner man ett ganska lifligt i det Engelska regeringsfättet, sådant som det än i dag är, med sina missbruk och sina fördelar. Så länge rättigheten att fritt yttra sig, ännu icke förqväfves, så länge existerar ännu verkligen den Borgerliga friheten och inkränkes icke till ett blott och tomt ord-
 flad-

fladder, derfore att den enskilda medborgarens ord och meningar icke förbinda till någon nödvändig efterföljd. Det är nog, han känner sitt värde, sin rätt; han kan försvara den, han kan gifva luft åt sitt nit för det allmänna bästa, och kan göra sina goda skäl gällande, om ej genom någon dermed förenad utöfningsmagt, åtminstone genom den allmänna opinionen: en magt kan hända på längd den starkaste af alla, under hvilken sjelfva de Styrandes ofelbart sluteligen måste böja sig, och som ensam tjenar till fullkomligt värn för medborgaren emot allt det tillfälliga förtryck, som han genom en missbrukad myndighet skulle kunna underkastas.

Jag säger icke att den Borgerliga friheten består endast i friheten att få yttra sig. Denna rättighet, betraktad såsom en blott munn-frihet, synes i sig sjelf såfängelig nog, och det är just på grund af att den kan så anses, som man oftare velat förfäkra oss, att den är likgiltig, och kan på de fattigaste skäl utan stor oförrätt undertryckas. Den borgerliga friheten i sin egentlighet, förutfätter då visserligen flera och reellare fördelar, än blott denna. Men jag säger, att friheten att yttra sig, är icke allenast känneteknet af den Borgerliga frihetens verkliga existance, måttstocken af

af des vidd eller inskränkning, utan äfven des tryggaste beskydd. Ett folk, som njöte alla andra frihetens fördellartöm denna, hade dem blott till låns af godheten, och skulle alldrig kunna med trygghet åtnjuta dem.

I den mån denna rättighet inskränkes, undertryckes; i den mån inskränkes, undertryckes den enda och rätta *borgerliga frihet*, som i våra närvarande Samhällen är möjelig; och hvars dödsflag är, icke pligten af ovilkörilig lydnad för de Styrande, men den ovilköriliga pligten af underdånig mållöshet.

Om Straff-Lagarne.

Straff-Lagarne, säger Montesquieu, äro ett ibland de fäkra kännetecken, som utvisa en nations lynne, des grofhet eller odling. Som de nödvändigt, för att äga bestånd, måste vara grundade på den allmenna opinionen om rättvisa, förändra de sig ockfå af sig sjelfva efterhanden, med feder och tänkefätt, ifrån barbariska till mildare. När de som stifta Lagar, eller som skipa dem, intet iagttaga detta förhå-

hållande emellan straffen och den allmänna opinionen om brottens natur, få hända att de derigenom, i stället för att häfva oordningar, lägga grund till oändligt större. Man har aldrig förmilldradt Straff-Lagarne, tillägger en annan Författare, med någon nations misnöje, men väl har Lagstiftaren genom deras skärpning någon gång ådragit sig allment hat och afsky. Keisar Joseph d. II., olycklig i så mycket, var det äfven häruti. Han ville förekomma rymmandet ibland Soldaterna; och se här, huru han i denna goda affigt förhöll sig. En ung vacker flicka, aderton år gammal, som hade fina föräldrar i Wien, tillika med en talrik och välfräjdad Slägt, fattade tycke för en soldat, af bättre härkomst, men genom olyckor eller ungdomsförvillelser, kastad i knekt-hopen. Hon förlofvade sig med honom, och hjälpte honom på flykten. Gerningen uptäcktes, den olyckliga blef gripen, och för en gerning, som efter all förnuftig princip af Lag, knappast förtjente det lättaste straff, se här huru han lands-faderligen agade henne.

Han lät uppsätta en påle, och dervid i stående ställning fastsmida henne. På detta sätt måste nu detta beklagansvärda offer, under öppen himmel tilbringa alla

å.

sina öfriga dagar, utställd dag och natt för alla väderlekens våldsamheter. En fransk Advocat, har i ett offentligt bref, stäldt till Kejsaren, med en förfärande sanning, skillrat inför Europas ögon, denna utfökta grymhet. Middagshettan, säger han, bränner den olyckliga —, och hon dör intet: nattens köld förstelar henne —, och hon dör intet: Sömnens omöjlighet, de naturliga tarfvornas frätande osnygg- het, regnet, blåsten, ofredande insecter, sjelfva ställningens pinande tvång, allt förenar sig att göra för henne, hvarenda minut som framskrider, till en outhärdelig evighet af qual. I detta tillstånd lefde hon, om jag rätt minnes, tio eller tolf dygn och dog i raseri, sedan hon genom sina rop och sin hiskeliga jämmerlåt tvungit hvart meniskt hjerta att fly ifrån grannskapet af det rum, hvarest hon under denna längd af tid martyriserades.

Denna berättelse är ingen apocryphisk anecdot; den är offentligen framlagd för alla Läsende ögon i Europa. Ty värr är den icke heller ensam i sitt slag. Samma Philosophiska Lag-stiftare, förböd vid straff, påstås det, att läka eller sköta fåren på Galere-Slafvarna.

Visserligen var Joseph d. II:s hjerta ej till denna grad omenskligt. Den som

läser hans så kallade Politiska Testamente, (i fall denna skrift verkligen tillhörde honom) igenkänner ej Tigern deri. Han ser en bedragen Monark, som velat det goda, men med häftighet, och (om vördnaden tillåter ett sådant uttryck) någon gång med oförstånd. Han ser en despot efter principer af Samhälls nytta; barbarisk af illa förstådd menklighet. Han själf framställer i nyssnämnde skrift sina misstag och sina sista års olycka, sålom en varnande eftersyn för andra styrande. Denna enda omständighet, bör göra hans minne kärt och högaktadt.

Alla Nationers Straff-Lagar, härleda sig ifrån tider, då despotisme, vildhet, vidskeppelse och okunnighet i menniskorätten beherrskade världen, och då uplysningen ej som nu utredt gerningarnas moraliska och politiska natur. Alla nationers Straff-Lagar hafva då behöft förbättring, och behöfva den ännu. Att med sedernas för mildring låta grymheten, det är orättvisan, bestå i Lagarna, kan vifferligen vara vådligt; ännu vådligare bör det blifva, att på nytt införa barbariet. Men efter hvar dygdig medborgare ingen ting fruktar af de brottfligas öde, uppträder sällan någon förespråkare för dessa olycklige. Man utöfvar Straff-lagarne, tillfredsstäld att iakt-

ta.

taga bokstafvens rättvisa, och obekymrad om deras invärtes billighet, till des någon väckande tillfällighet intressar, som skuddar bort fömnaktigheten; då ser man opp och förundrar sig. Som Straff-Lagar, icke äro, och icke i deras natur kunna vara grund lagar, är det icke allenast tillåtit att granska dem, utan äfven ganska godt att sådant sker. Jag skall, så långt rummets gränser gång efter annan medgifva, yttra mina tankar i detta ämne.

Den första och nödvändiga grund för straff-lagarne, är tvifvelsutan den så ofta omtalade och merendels så litet iakttagna proportionen emellan förbrytelse och straffen. Om man ej alltid genast funnit den, härleder det sig tvifvelsutan derifrån, att man på de flesta ställen ej antagit någon fast och ofvikelig grund, hvarest brottens större eller mindre grader böra mätas.

Men hvarföre denna så noggranna mätning? Hvarföre denna omsorg att ej i straffen det ringaste öfverskrida förbrytelsen? Orimlig fråga, och likväl nödvändig att besvara för den fömnaktiga likgiltighetens skull, som gemenligen aktar för intet allt det onda, som ej svider i des egen hud.

Den borde vara nog besvarad genom blotta billighetens röst, som i hvart ädelt

hjerter ropar emot öfverdrifven hårdhet äfven emot den felande.

Men detta skäl är enskilt, rör blott den lidande, och har ingen annan utsträckning, än till den brottsliga klassen af samhällets vanartiga medlemmar.

Ett annat större, allmennare och derigenom för samhället viktigare skäl är förhanden. Det är detta följande.

Intet samhälle kan styras genom våld: dertill behöfs förnuft och uplysning; det vill säga: allmänna, stadgade begrepp om gerningarnas borgerliga natur och deras verkliga skadelighet att begå eller underlåta. Dessa begrepp äro af allt det viktigaste att väl intrycka i medborgares sinnen, så väl för att med straffen förena en allmen öfvertygelse om deras billighet, som för att underhålla hos menniskor, den rigtige grad af ovilja och afsky för sjelfva brotten, som de i deras natur förtjena. Men straffen böra vara måttstocken för detta allmänna begrepp om gerningarnes brottslighet. Utöfvas de med en arbitraire grymhet, utan proportion till förbrytelsen, så förvillas begreppen om gerningarnas natur, och samhällsstyrelsen förlorar i denna vigtiga gren sin starkaste kraft, nemligen den allmänna öfvertygelsen om straffens rättvisa. Man aktar ej mera till förbrytel-

tellsens skadelighet: man ser blott den hämnande grymheten. Man finner sig under ett slags lagtyranni, som icke är likgilltigt derföre att det helgas genom skrifna stadgar, och blott träffar samhällets felande medlemmar. Det skall ofelbart hända, att uplysningen en dag upptäcker gerningarnes sanna natur, det vill säga: måttet af deras straffbarhet; och man skall då ryfa för grymheter, utöfvade af lättfinnighet, eller okunnighet om förbrytternas verkliga grad. Subsistera sådane straff-lagar längre än sjelfva denna okunnighet, skall deraf följa det vådligaste af allt: ovilljan, fiendskapen emot de lagar, hvarunder man lever. Man kunde göra en bok om alla de oredor, som i småningom utflyta derifrån. Fråga ärfarenheten: det behöfs ingen annan bok.

En riktig proportion emellan brott och straff måste således ökas. Har man funnit den vid stiftningen af straff-lagarna? Vist icke alltid. — Hvarför ej? För tvenne orsaker skull.

Den första orsaken ligger deri, att man fräckt bestraffningsnit utom brottens följer för samhället; sett i dem annat än förbrytelser emot allment väl, neml. Guds förtörnelse, moralisk styggelse, stridighet emot Skriftens läror, underdånighets brott,

o. s. v.; och då man genom Consequence-
makeriet gifvit dessa brott hvad grad af
storlek man för godt funnit, har man der-
efter uppdrifvit straffen. Jag undviker att
anföra exempel härpå. Man finner dem
med lätthet.

Den andra orsaken, hvarigenom pro-
portionen emellan förbrytelse och straff
kommit att åsidosättas, har varit fördo-
men, att straffens grymhet desto starkare
afskräckte från brotten; en sak, hvilken
af all erfarenhet bestrides. Detta phœ-
nomen har sin naturliga grund deri, att
hård medfart, icke allenast den man själf
undergår, utan också den, till hvilken man
är ett ständigt vittne, förslafvar, förstoc-
kar sinnet, och vänder, genom plågans
grymhet, den allmänna afskyn ifrån ger-
ningen på straffet. Genom detta starka del-
tagandet för den olycklige, qväfves allt
deltagande för samhällets skada, hvars
hämd man hatar som ett tyranni af Lag-
skiparen, i itället för att hvar medborga-
re, ja själfva den brottslige, borde deraf
klarligen finna både rättvisan och nödvän-
digheten. På sådant sätt utplånas efter
handen hos myckenheten, alla moraliska
och borgerliga begrepp om förbrytternas
otillhörighet. Den vänjes att hata ord-
ningen, hvars faderliga myndighet borde

vara ett ämne ej mindre för defs vördnad än defs fruktan. Den blir djur, under Lagens giffel; har ingen annan känsla än svedans eller harmens, och nertryckes gradvis, till den fullkomliga immoralitet, omedborgerlighet, bestaktighet, som icke mera hämmas af straffens hårdhet.

Den tredje orsaken till det ojemna förhållandet emellan straffen och förbrytelsefarna, har varit den ganska olika lottning af fördelar, den starka contrast emellan myckenhetens släta tillstånd och det ringare antalets vällesnad, som synnerligen i äldre tider funnit rum, grundad på den första våldsinrättningen af nästan alla våra moderna Samhällen. Man har trott sig böra förhöja straffen, i proportion af mängdens retelse till olagligheter, och det ringare antalets fara. Derigenom har händt, att de grymmafte kroppsstraff, ja väl äfven dödsstraff, blifvit stadgade emot det obetydligaste inbrott i de högres rättigheter, och att en hjort, skuten på en Frälse-Herres jord, medfört lika så hårda följder, som ett mennisko mord. Jag behöfver väl icke vidlöftigt bevisa orimligheten häraf. Man har, ty värr! alltför klart sett följderna. Egendomsrätten är visserligen helig och bör alfvarligen handhafvas: men den bör då ej heller, som

fordom, grundas på en sammanflockning af fördelar och rättigheter för vissa klasser, hvars följd nödvändigt måste blifva mängdens uselhet. Först då, när som hos oss, hvar menniska i Staten, genom Samhällets visa inrättning, födes i tillstånd, att genom måttelig möda förvärfva sig tillbörligt uppehälle och äfven tillbörliga beqvämligheter; först då är det, som alla inbrott i andras rättigheter, af hvad natur de må vara, på en gång stiga i straffvärdighet, och förminskas till antalet. En hvar inser orsakerna dertill.

Sedan jag här, som jag tror, med temmelig grundelighet utredt orsakerna till den disproportion, som understundom råder emellan straffen och förbrytelseerna, återstår ännu att visa de principer, hvar efter denna proportion bör mätas. Deres ter torde jag våga att tillämpningsvis yttra mina omdömen angående någre särskilda fall, hvilka synts mig förtjena den ordnings- och mennisko-älskande filosofens efterlennande. Redan längre tid har jag gjort mitt tanke-ämne af detta närvarande, och skall någon gång i denna Skrift med enfaldighet framlägga det nyttiga jag trott mig tänka deröfver, om jag annars har den tillfredsställelsen, att finna dessa första

sta förutskickade reflexioner hedrade med
vettiga Läsares upmärksamhet.

*Om Pappers-myntet i Norr-Amerikan-
ska Kolonierne, före Revolutionen;
af Adam Smith.*

(Från Engelskan).

Pappers-myntet i Norra Amerika bestod icke uti banko-fedlar, som borde inlösas vid anfordran; det var i stället ett af styrelsen utgifvit pappers-mynt, hvars inlösen emot Guld och Silfver, Innehafvaren icke ägde rättighet att fordra, förr än flera år efter dess utfärdande: och ehuru Koloni-styrelsen icke betalade någon ränta till detta mynts innehafvare, förklarade den dock, att det skulle vara, och det blef äfven i utöfningen, gällande såsom laglig betalning, för det vid utfärdandet påskrifna fulla värdet. Men, äfven under medgifvande att säkerheten för ett sådant mynts framtida inlösen är alldeles full-god, äga likväl, t. ex., 100 pund, som icke äro förfallna förr än efter 15 år, och detta i ett Land, der den vanliga räntan är 6 för hundra, ett värde, som

föga öfverftiger 40 pund i specie. Att nödga en fordringsägare, att mottaga detta såsom full-god betalning för verkligen utgifna 100 pund i redbart mynt, var derföre en så våldsam orättvisa, att den näpeligen någonsin tillförene varit förfökt af styrelsen i något Land, som haft minsta anspråk på att vara fritt. Detta bär en tydlig stempel af att hafva varit, hvad den redeliga och oförställda D:r Douglas förläkrar oss att det var, neml. en upfinning af bedrägliga Galdenärer att plundra sina Borgenärer. Styrelsen i Pensylvanien, förmente sig kunna gifva det 1722 utfärdade Pappers-myntet, ett lika värde med guld och silfver, derigenom, att den föreskref straff för dem, hvilka icke emot samma pris sålde deras varor, när dessa betalades med pappers-mynt, och när de betalades med guld och silfver; ett förordnande, lika tyranniskt, men ojämförligt mindre verkande, än det, som derigenom skulle understödjas. En uttryckelig Lag kan göra en skilling till full-god betalning för en guiné; emedan den kan befalla Domstolarne att frikänna den Galdenär, som erlagt denna betalning. Men ingen Lag kan ålägga en person, som sälljer sina varor, och som har frihet att efter eget behag sällja eller icke sällja; att

mottaga en skilling såsom svarande emot en guiné, vid beräkningen af sina varors pris. Oaktadt hvar och en föreskrift af detta slag, synas 100 pund sterling, under Koloniernes handelsgemenskap med England, hafva, i pågra Kolonier, varit svarande emot 130 pund i det gängbara pappers-myntet, och i andra, emot till och med 1100 pund; denna olikhet i pappers-myntets värde, upkom ifrån den olika myckenheten af detta mynt, som i den ena eller den andra Kolonien blifvit utfärdad, samt af den tidepunkts afstånd och sannolikhet, då detta mynt kunde blifva inlöft emot redbart mynt.

Ingen Lag kunde derföre vara rättvisare, än den i Kolonierne så orättmätigt klandrade Parlaments-Akten, hvilken förklarade, att intet pappers-mynt, som der i framtiden utfärdades, skulle få anses såsom full-god betalning för det redbara mynt, man till låns erhållit.

Pensylvanien utfärdade alltid sitt pappers-mynt med mera återhållsamhet, än någon annan af Englands Kolonier. Detta des mynt säges derföre också alldrig hafva fallit under värdet af det guld och silfvermynt, som inom denna Koloni var gängbart, innan pappers-myntet utgafs. Innan detta sista skedde, hade Kolonien höjt det

nu-

numerära värdet af sitt mynt, och genom en Lag förklaradt, att 5 skill:gr sterling skulle inom Kolonien gälla för 6 skill:r och 3 pence (styfver), och sedermera för 6 skill:r och 8 pence. Ett pund af Koloniens gångbara mynt, var derföre, äfven då det bestod af guld och silfver, mera än 30 pr. c. under värdet af ett pund sterling; och när samma mynt förvandlades til papper, var det fällan mycket mera än 30 pr. c. under samma värde. Man upgaf såsom skäl till förhöjningen i myntets numerära värde, att man derigenom skulle förekomma utförseln af guld och silfver, då man gaf dessa metaller ett högre värde inom Kolonierne, än de ägde i Moderlandet. Det befans likväl, at priset på alla varor ifrån Moderlandet steg alldeles i samma mon, som Kolonien höjde det numerära värdet af sitt redbara mynt, så att dess guld och silfver exporterades sedan, lika mycket som förut.

Som hvarje Kolonies pappersmynt emottogs i skatt, efter dess numerära värde, erhöll det derigenom nödvändigt ett verkeligt värde, som något öfversteg hvad det elljest skulle kunnat äga, i afseende på den tidepunktens verkliga eller förmenta afstånd, då det skulle inlösas med redbart mynt. Detta ökade värde var för-

större eller mindre, i den mån det utgifna pappersmyntets myckenhet kunde användas till skattens utgörande inom hvarje Koloni. I alla Kolonierne öfversteg pappersmyntets myckenhet, i betydlig mån, hvad som på detta sätt kunde användas.

En Regent, som förordnade, att en viss del af den skatt, som till honom borde utgöras, skulle betalas i pappersmynt, kunde derigenom gifva ett visst värde åt samma mynt, om ockfå tiden till dess fluteliga inlöfande emot redbart mynt, berodde endast af samma Regents eget godtycke. Om den Bank, som utfärdade ett sådant mynt, vore upmärksam att deraf alltid utgifva något mindre, än hvad som på äfvannämnde sätt kunde användas; skulle det blifva så begärligt, att det till och med erhöll ett högre värde än det guld- och silfvermynt, i hvars ställe det blifvit utgifvit.

Ett Pappersmynt, som i värde faller under värdet af guld och silfver, minskar icke derigenom dessa metallers värde, i förhållande till andra varor. Förhållandet emellan värdet af guld och silfver, och af andra varor, beror i alla fall, icke af naturen och myckenheten af något särskilt pappersmynt, som är gångbart i ett Land, utan af de Grufvors fruktbarhet, som vid den

den ena eller den andra tiden förse den handlande världen med dessa metaller. Det beror af förhållandet emellan den qvantitet arbete, som erfordras för att bringa en viss qvantitet guld och silfver ur Grufvan till försälgningsstället, och den som erfordras, för att dit framskaffa en viss qvantitet andra varor.

*Om Amerikanska Staternes Pappers-
Mynt, under Revolutionen; af Da-
vid Ramsay.*

(Från Engelskan.)

Efter nyare tiders sätt att föra krig, äro penningar icke mindre hufvudsakeligt nödvändiga, än tapperheten på fältet och klokheten i cabinettet. Penninge-förrådet är ofta lika afgörande, som vapnen. Amerikanska Statens Grundläggare insågo tidigt, att Englands regelbundna inkomster skulle i längden öfvermågtiga alla bråd- störta och häftiga bemödanden af menniskor, hvilka, uppeldade af den närvarande vådan, men utan fortfarande försvars- medel, stridde för friheten. De insågo hela
fa.

faran af denna belägenhet; men att inse huru det onda skulle afhjelpas, öfversteg deras visaste Statsmäns förmåga. Guld och silfver funnos, så mycket man visste, icke till den myckenhet i den Amerikanska jorden, att den i någon mån svarade emot hvad kriget erfordrade: icke heller kunde dessa metaller erhållas från andra Länder, då all handels-gemenskap redan upphört genom Congressens frivilliga beslut, att afbryta all Utländsk Handel. Som Amerika alldrig blifvit mycket belagd med någon direkt skatt, ännu icke ägde någon rätt stadfäst styrelse, och nu stridde emot hvad förut var en laglig Regerings-myndighet; var det icke möjligt, att genast öfvergå till beskattning. Om desutom detta varit en möjelighet, hade det dock varit opolitiskt, då just beskattningen var det närvarande strids-ämnet. Det enda sannolika hjälpmedlet, hvilket således återstod att nyttja, var att utfärda pappers-mynt, som föreställde specie; under publik förbindelse, att minska det utgifna, genom en framtida jämnlik beskattning, eller genom inlösen emot guld och silfver. Denna utväg var vanlig hos Kolonierne ifrån deras första be-fästning, och den hade, under vissa behöriga in-skränkningar, befunnits vara ganska fördel-ag.

agtig. Deras beslut i Junii månad 1775 att uppfätta en Armé, åtföljdes derföre af ett annat, att utfärda kredit-sedlar till 2 millioner dollars belopp. Den 25 i nästföljande månad, beslöts att öka denna summa med ännu en million. De förenade Kolonierne garanterade dessa kredit-sedlars inlösen, och man updrog hvarje Koloni, att uppföka medel och utvägar, att minska sin andel i hufvud-summan, på fyra årliga betalningstider, hvaraf den första skulle infalla den sista November 1779. Man utfatte denna tid, i förväntan att hufvud-tvisten då skulle hafva nått sitt slut. Då Congressen sedermera hade beräknat de redan gjorda, och de framdeles nödiga försvars-omkostnaderna intill den 10 Junii 1776, beslöts den 29 November 1775, att ännu vidare utgifva en summa af 3 millioner dollars, att inlösas, lika som de redan utfärdade kredit-sedlarne, på fyra årliga betalnings-terminer, hvaraf den första skulle infalla den sista November 1783. Det beslöts på samma gång, att den del af hufvud-summan, som af hvarje enskild Koloni borde inlösas, skulle bestämmas efter förhållandet emellan den ena och den andra Koloniens folk-nummer. Äfvannämnde beräkning på de nödvändiga omkostnaderne till

till den 10 Junii 1776, gjordes under förhoppning, att en förlikning med England skulle före denna tid inträffa. I början af år 1776 erhöll Congressen underrättelse, att England hade hyrt sig 16,000 man utländska trupper, för att med dem underkufva Amerika. Det blef då en nödvändighet, att utsträcka försvars-planen öfver den 10 Junii samma år. Congressen beslöt derföre den 17 Februarii 1776, att utfärda ännu 4 millioner dollars, och den 9 Majj och den 22 Julii derpåföljande utgafs vidare 10 millioner i kredit-sedlar, på samma säkerhet. Sådan var tidehvarfvets anda, att dessa på olika tider utfärdade kredit-sedlar, som tillsammans utgjorde 20 millioner dollars, gingo under flera månader i omlopp, utan att det minsta falla i sitt värde, och Styrelsen erhöi för detta mynt, till det allmännas tjenst, alla de varor Kolonierne producerade, alldeles lika som om man kunnat betala dem med guld och silfver. De förenade Staterna hämtade under en lång tid, alldeles samma fördelar från detta Pappersmynt af deras egen tillverkning, och utan något kapital till dess inlösen, som de skulle kunnat erhålla genom en ren skänk af lika så många Mexikanska dollars. Under det att Engelska Ministèren brydsamt

bemödade sig att uptänka nya utvägar till beskattning, förskaffade sig Congressen alla nödiga hjälpemedel, endast genom att utfärda kredit-sedlar, som saknade allt invärtes värde. Men det var en gräns, både i myckenhet och tid, hvaröfver denna Alchymi icke kunde gå, utan att blifva overksam. Denna tid inföll ungefär 18 månader efter den dagen, då man första gången utfärdade dessa kredit-sedlar, och denna myckenhet besteg sig till 20 millioner dollars.

Sedan Kolonierne, efter att hafva författat kriget inpå andra året, förklarar sig för sjelfständige, och således ändamålet, hvarföre de först togo till vapen, blifvit förändradt; var det tydligt, att mera penningar måste anskaffas, och äfven, att om kredit-myntet utgafs i större myckenhet, än hvad som i Landets rörelse erfordrades, skulle det falla i värde. Man beslöt derföre den 3 October 1776, att uplåna 5 millioner dollars, och i derpå följande månaden inrättades ett Lötteri, för att ännu vidare erhålla en summa till låns. Krigs-omkostnaderne voro likväl så stora, att de summor man genom dessa bägge utvägar erhöi, ehuru betydliga, voro på långt när icke tillräckliga. Amerikas Styresmän anfågo det ännu vara för

för tidigt, att yrka beskattning; de åter-
 tog därför å nyö den vanliga utvägen
 att utfärda pappers-mynt. Lättheten af
 denna utväg, och folkets beredvillighet
 att mottaga dessa kredit-ledlar, läckade
 Congressen; att öka deras antal öfver den
 gräns, som klokheten bördt föreskrifva.
 En minskning i detta kredit-mynts värde,
 blef deraf en oundvikelig följd. Denna
 minskning var i början föga märkbar; men
 den blef med hvarje dag betydligare. Detta
 baktadt; öfvervägde folk-nitet så mycket
 den noggranna Köpmänna-beräkningen;
 att 1776 och 1777 årens fältåg; hade
 icke i minsta mån någon kännning af pap-
 pers-myntets minskade värde. Congressen
 förutsåg likväl; att detta icke länge skul-
 le kunna äga rum. Man uppdrog derför-
 re; den 22 November 1777; samtelige
 Staterne; att genom beskattning anskaffa
 en summa af 5 millioner dollars; hvar-
 med utgifterne för år 1778 skulle be-
 stridas.

Man hade; ännu innan detta skedde;
 beslutat; att uplåna större summor: för
 att upmuntra Lån-gifvarne; blef det öf-
 verenskommit; att räntorne skulle betalas
 i växlar; stälda på Frankrike; att inlö-
 fas med de låne-summor; som för Ame-
 rikanska Staternes räkning blifvit der up-
 tag-

tagne. Äfvannämnde beskattning mislyckades olyckligtvis i flera af dessa Stater. Genom omöjligheten, att antingen genom beskattning eller lån, skaffa de summor som voro oundvikligt nödvändiga, var man åter tvungen att vidtaga den förra utvägen, nemligen att å nyö utfärda kredit-sedlar; men deras värde föll, i samma mån deras antal ökades. Congressen, som fann hela nödvändigheten af, att sätta en gräns för kredit-myntets tillväxt, och att förskaffa ett kapital, hvarmed de redan utgifna sedlarne kunde indragas; påkallade Staterne, den 1 Januarii 1779, att inbetala till Skattkammaren, hvaraderas andel af 15 millioner, för samma års behof, och af 6 millioner årligen från och efter 1779, såsom ett kapital till det först utgifna kredit-myntets indragning, och de först uptagna läne-summornas betalning. Man hade i början till den grad misstagit sig om dessa stridigheters långvarighet, att ehuru kriget ännu rasade, och behofven af nya penninge-summor voro oafbrutna, var likväl den tidepunkt redan inne, hvilken man hade utslätt, till det af Congressen först utgifna kredit-myntets inlösen.

Utom dessa 15 millioner, påkallades Staterne, den 21 Maj samma år, att till det allmännas tjenst för det innevarande året,

året, anskaffa sina andelar af ännu 45 millioner dollars. Congressen önskade, att fätta en gräns för minskningen i kredit-myntets värde, och påyrkade derföre en beskattning af stora summor, aspassade efter det allmännas behof och efter kredit-myntets minskade värde. Hvad som således begärdes, ehuru betydligt till sin numerär, var likväl för ingen del tillräckligt. Genom myntets vacklande värde, var det omöjligt att göra någon säker beräkning; ty det ägde alldrig samma värde den ena dagen, som den andra. En summa, hvilken, då den begärdes, var tillräcklig för de allmänna omkostnaderne, uphörde att vara det, innan upbördender af hunnit verkställas. Minskningen i kredit-myntets värde, tog sin början på olika tider, i den ena eller den andra af Amerikas Stater; men blef allmän vid medlet af år 1777, och gick i beständigt tilltagande under tre eller fyra år. Mot slutet af 1777, gick denna mynt-förfäring till omkring två eller tre för en; — 1778 gick den vidare från två eller tre för en, till fem eller sex för en; — 1779, från fem eller sex för en, till 27 eller 28 för en; — 1780, från 27 eller 28 för en, till 50 eller 60 för en, under de första fyra eller fem månaderna.

Detta mynts omlopp uphörde sedan i många orter; men der det var gångbart, föll det snart ända till 150 för en. I några få orter, fortfor det att vara i omlopp under de första fyra eller fem månaderna af 1781; men under denna sista period, gäfvos många som icke ville mottaga det för hvad pris som hellst, och när det mottogs, beräknades dess minskade värde ända till flera hundra för en.

Som misnöjet var allmänt öfver den mängd kredit-mynt, som tid efter annan öfverfvämmade Staterne; beslöts i October 1779, att ingen större eller mindre summa deraf skulle, af hvad skäl som hellst, utfärdas, hvilken, sammanlagd med hvad redan var utgifvit, öfversteg i det hela 200 millioner dollars. Det beslöts på samma gång, att Congressen skulle utfärda endast så stor del af hvad som felades i 200 millioner, som det allmännas behof oundvikeligt fordrade, innan motsvarande biträden på annat sätt kunde hinna anskaffas: man förlitade sig i öfrigt uppå, att erhålla sådana biträden genom Staternes försorg. Detta yrkades med mycken styrka i en skrifvelse från Congressen till Staterne, hvilka ansvarligt påkallades, att förekomma de mångfalldiga olyckor, som skulle upkomma, om de försum-

summade att anskaffa den hjälp, som svarade emot det allmännas behof. Samma skrifvelse yrkade såsom ganska möjligt, att *al pari* med guld och silfver, inlösa alla af Congressen utgifna kredit-sedlar, och förkastade med förakt den meningen, att Staterne någonsin skulle vanhedra deras kredit med att våldföra det allmänna förtroendet. Dessa uttryckeliga förklaringar, till pappers-myntets fördel, förledde många, att, till deras egen undergång, derpå förlita sig. De händelser, som derpå följde, nödgade Congressen, att 1780 använda just det medel, som den det föregående året med ärlig öfvertygelse förkastat.

Genom Staternes ringa villfarighet, nödgades Congressen, att kortt efter detta brefs affärdande, ytterligare utgifva en mängd kredit-sedlar, hvilken, sammanlagd med det redan i omlopp varande pappers-myntet, utgjorde 200 millioner dollars. Utom denna omåtteliga summa, utgjorde Staternes enskilda pappers-mynt, flera millioner, hvilka sammanblandades med deras gemensamma kredit-sedlar, och bidrogo att ännu vidare minska dessa sistnämndas värde. Hvad som förut ägde ett ringa värde, feck härigenom ett ännu mindre. Allt var snart utgifvit, och genom den beständigt tillväxande försämring

gen i myntet, blefvo Arméens närvarande brister ändå oafhulpne. När således det hjelpemedel, hvarigenom Congressen under fem år förmått hålla en Armée i fältet, uphörde att längre vara verksamt, ägde General Washington endast två utvägar, emellan hvilka han kunde välja; den ena, att uplösa Arméen; den andra, att genom militärisk handräkning förskaffa henne underhåll. Han valde den sednare, och Invånarne i New York och New-Yersey, ehuru denna våldsamhet drabbade dem, insågo likväl nödvändigheten deraf, och underkastade sig den med tålmod.

Staterne påkallades dernäst, att i stället för penningar, anskaffa vissa bestämde quantiteter af boskap, hö och andra förnödenheter för Arméen. Detta kallades en skatt in natura, och befanns i verkställigheten vara åtföljdt af så många svårigheter, och så kostsamt, att man snart nödgades öfvergifva detta beskattningsfätt. Congressen beslöt vid samma tid, att för detta ändamål vidtaga en ny utväg; nemligen att utfärda ett nytt slag af pappersmynt, under Staternes gemensamma garanti. Det gamla kredit-myntet skulle indragas genom beskattning, och så snart det influtit, skulle det genast uppbrännas:

i del 5

i dess ställe, skulle en dollar af det nya kredit-myntet utfärdas för hvarje tjugunde dollar af det gamla; så att, när alla 200 millionerne blifvit indragne, skulle af det nya myntet endast 10 millioner i stället utfärdas, hvaraf fyra tionde-delar skulle vara till Congressens, och de återstående sex tionde-delarne, till Staternes egen disposition. Dessa nya kredit-sedlar borde inlösas med specie inom sex år, och tillika gifva 5 procent ränta, hvilken skulle betalas till sedlarnes innehafvare, antingen i specie vid kredit-myntets slutliga inlösen, eller årligen i växlar, ställda på Amerikanska Kommissionärerne i Europa, till 4 skill. och 6 pence för hvarje dollar: kredit-sedlarnes Innehafvare skulle äga fritt val emellan dessa bägge slag af ränte-betalningar.

Man väntade af dessa således fattade besluts verkställighet, att det gamla kredit-myntet skulle försvinna; — att det sedermera gängbara myntet skulle vinna ett stadgadt värde; — att Staterne skulle erhålla medel att förskaffa hvad Congressen af dem fordrade, och att Congressen skulle blifva förledd med dugligt mynt till Krigets utförande. Att dessa förmonliga verkningar skulle hafva uppkommit, äfven i händelse Congressens beslut blifvit

satt i verkställighet, är ganska oafgjordt; men genom Staternes delade bifall till förslaget, blef förföket alldrig med klokhet anstaldt, och det nya pappers-myntet svarade föga mot ändamålet. Man hoppades, att då man lade en ny grundval för krediten, skulle Congressen ännu en gång kunna vinna de samma fördelar, som upkommo af det pappers-mynt man först utfärdade; men detta hopp ägde ingen lång varagtighet. Vid denna tid, hade folks-entusiasmen i en betydlig mon kallnat, och allt förtroende till publika förbindelser i det närmaste uphört. Utgången visade, att krediten är af en alltför ömtålig natur, för att tåla att blifva lätt sinnigt behandlad, och att den kan uprätthållas endast genom redlighet, och genom noggrannheten att fullgöra alla förbindelser. Sedan alla de utvägar Congressen föreslagit, för att skaffa nya biträden, slagit felt, följde derpå en kris, som ganska hufvudsakeligt verkade på Revolutionens framgång. De dertill hörande enskilda omständigheterna, skola anföras ibland allmänna händelserna af år 1781 *). Jag vill här sluta med några an-

*) Läsaren skall vid slutet af denna Afhandling, finna dessa omständigheter anförda.

anmärkningar öfver det första kredit-myntet, detta ursprungliga verktyg till Amerikas Sjelfständighet.

Det skulle hafva varit en omöjlighet att föra kriget, utan att äga något som liknade mynt. Det rådde en nog krigisk anda inom Amerikanska Fosterlandet, för att leda ett så stort antal af des Söner till strids-fältet, som kunnat öfvervåldiga Englands härar, och som gerna velat våga en hufvud-drabbning; men det var just detta som borde undvikas. Deras förnämsta försvars-medel var, att steg för steg, och under retirerande, uppehålla fienden; att genom smärre träffningar, i väl valda poster, så mycket möjligt var förlänga kriget. De långvariga och ihärdiga bemödanden, som erfordrades under ett krig af denna art, kunde icke väntas af den entusiastiska stridslystnaden hos en landtmilice. En regelbunden stående Armé blef oundgängelig. Ehuru det närvarande folk-nitet, torde i början väl hafva kunnat göra all sold onödig; skulle likväl den mest patriotiska Armé, när man ej kunde underhålla den i fältet, sluteligen hafva blifvit tvungen att skingra sig.

Omöjligheten för Amerikanerne att förskaffa guld och silfver, äfven endast för detta ändamål, var otvifvelagtigt för

för England ett skäl, att genom krig villja affluta tvisten. Hvad de förre väl visste icke kunde verkställas genom vanliga medel, utfördes genom sådana, som voro ovanliga. Papper, som ägde intet eget värde, feck nu ett främmande, som svarade emot guld och silfver, och bestridde alla omkostnader under fem fälttåg. Detta kan i någon mån härledas ifrån ett förut stadfästadt förtroende, som man vunnit genom den redlighet, hvarmed Styrelsens förbindelse blifvit fullgjorda. Från New-York till Georgien, hade man aldrig, i penninge-angelägenheter, ägt ett enda exempel af något brott emot den allmänna krediten. Under bristen på guld och silfver, hade man ofta varit nödsakad att utfärda pappers-mynt; men det hade alltid ärligt blifvit inlöst. Congressens kredit-fedlar, hvilkas omlopp fortbjelptes af detta förut grundlagda allmänna förtroende, mottogos med all villighet. Folk-entusiasterna verkade äfven till samma ändamål. Att Amerikas hotade frihet borde försvaras, och att Pappersmyntets kredit var oundgänglig för detta försvar, utgjorde en, i de flästa Invånarnes hjertan, djupt intryckt öfvertygelse. Det blef derföre en heders-pligt, att mottaga kredit-fedlarne för hela deras

numerära värde. Man lämnade då i allmänhet så liten upmärksamhet åt sin enskilda vinst, att de fleste underkastade sig hellre all den fara som åtföljde kreditmyntet, än de ville skada Fäderneslandets allmänna sak derigenom, att de förringade detta mynts värde. Men all ting i världen har sina gränser. Under det kreditmyntet väl understöddes af patriotismen och det allmänna förtroendet, minskades likväl dess värde, genom dess ökade myckenhet. Då en allt större mängd deraf, tid efter annan, utbreddes, upkom derigenom det fallande, i detta kreditmynts värde, som alltid är en följd af en alltför öfverdrifven kvantitet. Detta fortskyndades af åtskilliga andra orsaker, hvilka bidrogo att minska förtroendet till detta mynt. — Fienden eftergjorde med mycken skicklighet dessa sedlar, och bemödade sig på allt möjligt sätt, att inom de Förenta Staterne förfäta det förfälskade myntet i omlopp *). — Congressen be-

vill-

*) Man har länge och med skäl klagat öfver de medels immoralitet, hvilka, vid starka brytningar emellan Folkslagen, användas för att skada; och man torde beklagligtvis icke snart få orsak att alldeles uphöra med denna klagan. Europas nyare Historia synes icke bevittna, att den mest kultiverade världsdelen alldeles

villjade sina Agenter vissa procent af de sum-
mor, för hvilka Armeens förnödenheter
up-

underlåtit ått förtro sig till svekets, våldets
och grymhetens hjelpemedel. Kriget emellan
England och Amerika var på ett, i nyare ti-
der nästan övanligt sätt, utmärkt af dessa me-
dels användande. — Amerikanska pappers-
myntet eftergjordes. — Hela Nationer af
vildar, idealer af barbarisk mordgithet och
roflykthad, uphufvades genom löften och skän-
ker emot Amerikas Invånare, åtföljde Eng-
ska Trupperne, marterade och mördade män,
qvinnor och barn, och utbredde förstörelsen
ibland fredliga Invånare, med eld och svärd.
— Alla medel användes från Englands sida,
för att bringa Negrerne till resning och våld-
samheter emot sina Amerikanska Husbönder.
— Den tidens Emigranter röfvade och mördade
de sina Republikanska Landsmän, så ofta des-
se föllö i deras händer. — Ägendoms-rätten
våldfördes i stort och i smått, så ofta den, i
mer eller mindre mon, tetade Segervinnarens
roflykthad. Rodney bemäktigade sig på Sit:
Eustace all den privat-ägendom der fanns, till
ett värde af minst 3 millioner pund sterling:
Köpmän och Handtverkare tvingades att afläm-
na deras Handelsböcker, deras bref-växling,
jämte inventarier öfver alla varor och redbar-
heter; som funnos på stället. Judarne afklädes
des nästan in på bara kroppen, och förjagades
till Sit Christopher och andra orter. Ameri-
kaner, som gått öfver på Engellska sidan, rön-
te ett lika öde. Fransyska och Holländska
Köpmän blefvo icke heller mildare behandla-

upköptes. Det blef då dessa Agenters intresse, icke att erhålla varörne för godt köp, utan tvärtom, att höja deras värde. Så stark var fördomen, att Congressen länge icke vilde vidtaga Engelska methoden, att genom kontrakter med enskilda personer, förskaffa Armeen sina förnödenheter. — Under det, att dessa orsaker verkade, aftynade det allmänna förtroendet, och den brinnande patriotism, som uraktlåtit all beräkning af enskilda fördelar, förlorade sin styrka: För att förekomma eller åtminstone möta arbetna minskningen i kredit-myntets värde, bemödade sig Congressen, att understödja dess kredit, genom anstalter, som våldförde den enskilda ägendoms-rätten, som fördärfvade folkets moraliska tänkesätt, utan att derföre leda till ändamålet. Staterna updrogos, att gifva sitt bifall till lagar, hvilka föreskrefvo priserne på arbete, manufaktur-varor, och alla andra förnödenheter, och hvilka ålade styrelsen att konfiskera och fällja Torry-Partiets gods, för att på detta sätt erhålla tillgång till penningar. Många af dem, som voro missnöjda med Revolutionen, nekade rent af, redan i början af kriget, och då kredit-

de, i denna fri-hamn för West-Indiska Handelen &c. &c. v:

Öfversättaren:

dit-myntets verkliga och numerära värden ännu voro alldeles lika, att mottaga Congressens sedlar: Congressen updrog därför Staterne, för att motarbete de missnöjdes bemödanden, att gifva deras bifall till lagar, hvilka förklarade kredit-myntet för fullgod betalning, efter dess numerära värde, för de lån man på god tro erhållit, och detta utan afseende på, att låntagaren förbundet sig att betala i guld och silfver. I samma affigt, yrkade Congressen vidare, att Staterne skulle utfärda lagar, hvilka föreskrefvo: "att hvar och en, som för guld och silfver eller annat mynt fordrade eller mottog mera i kredit-sedlar, än dessas numerära värde i spanska dollars; att likaledes hvar och en, som fordrade eller mottog för någon vara, mera i dessa sedlar, än hvad samma person för samma vara fordrade eller mottog i guld och silfver; att hvar och en, som tilböd att fällja varor för guld och silfver, men nekade att fällja samma varor för kredit-sedlar; hvar och en sådan skulle dömmas såsom fiende till de Förenta Staternes frihet, och hafva förverkat den ägendom, som på detta sätt såldes eller utbjöds till försälgning." De Lagar, som med Staternes bifall, föreskrefvo priserne på arbete och varor, befunnos vid

ut-

utöfningen vara idel narrverk och omöjliga att bringa i verkställighet. De verkade endast på de få Patrioter, som vilde upoffra allt i Fäderneslandets sak, och lydde blindt allt hvad Styrelsen påböd. Andra föraktade dessa Lagar, och antingen behöllo sina varor, eller begärde och erhöilo för dem, så mycket de sjelfve funno för godt att fastställa.

Dessa Lagar verkade i början en artificiell varu brist; och om de icke snart blifvit återkallade, skulle de snart hafva medfört en verklig. *Alldrig kan man vänta, att menniskor skola arbeta med stor ihärdighet, om icke frukten af deras arbete med säkerhet tilhör dem sjelfve, och kan af dem efter deras eget behag användas.*

Konfiskationen och försäljningen af Tory-Partiets ägendor, införskaffade i allmänhet ganska litet i Skattkammaren. Försäljningen skedde merändels på kredit; och genom myntets fallande värde, var det, som vid köpet kunde anses för högt pris, förvandladt till ett ringa pris, vid den för betalningen utflatta tiden. De största olyckor upkommo under krigets fortgång och inemot dess slut, från verkningarne af de Lagar, hvilka förklarade, att man med pappersmynt kunde betala de lån, hvilka man utfäst sig att godtgöra i guld

och silfver. När denna föreskrift först fastställdes, medförde den icke någon betydlig orättvisa; ty vid den tiden ägde kredit-myntet ett lika, eller inemot ett lika värde, som guld- och silfver-mynt. Under krigets fortgång, när kredit-myntets värde beständigt aftog, blef förhållandet af en alldeles annan beskaffenhet. Lagar, hvilka ursprungligen icke medförde något ondt, blefvo, under en förändrad belägenhet, orsaken till mycken orättvisa.

Den Älderstegne, som dragit sig undan sammanlefnadens verkflammare yrken, för att i lugn njuta frukten af sina forna mödor, fann sitt påräknade underhåll borrtsmållt till en ren nödpenning, otillräcklig äfven till lifvets knappa bergning. Enkan, som genom en afleden makas omsorg, funnit sin framtida utkomst försäkrad, såg sig beröfvad hela frukten af hans ömhet. Fäderneslandets lagar tvingade henne, att såsom god betalning emottaga en skilling, för en fordran af ett pund sterling. Den unga flickan, som upväxt med ostridiga anspråk på ett vackert arf, beröfvades lagligen af allt, utom sina personliga egenskaper. Den fader- och moder-löse, som med skäl väntat sig, att af sin förmyndare få emottaga en arfslott, som kunnat fätta honom i stånd att idka
nå.

något lönande näringsfång, var nu tvungen, att emot en ringa penning, erkännaf sig hafva mottagit hela sin andel i sina Föräldrars qvarlåtenfkap. I många fall, förvandlades frukterne af en mångårig omsorg och möda, inom ett eller annat år, till en alldeles obetydlig fomma. Några få Perfoner undgingo detta lidande, derigenom, att de antingen i hemlighet transporterade fina fordringar på andra, eller flydde ur fina Gåldenärers grannfkap. De olyckor, fom upkommo af deffa Lagar, voro alldeles ftridande emot Congressens och de lagftiftande Staternes affigter. Det är intet annat än rättvifa, om man vidare tillägger, att en stor del deraf hade fitt urfprung ifrån okunnighet. Intill år 1780, när kredit-fedlarne föllo till 40 för en, var det de flefte Amerikanska Styresmännens affigt, och Folkets näftan allmänna öfvertygelse, att pappers myntet fculle genom den i omlopp varande fedelstockens förminfkning, ftiga i värde, och flutligen blifva alldeles fvarande emot guld och filfver. I hvarje gren af styrelfen, felade Amerikanerne af okunnighet, men i ingen få mycket, fom i Finance-förvaltningen.

Sådane voro de olyckor, fom upkommo af pappers-myntet. På andra fidan,

var detta mynt ganska förmonligt för många: det var i alla tider den fattigare folkklaffens vän; under det att kredit-myntet var i omlopp, erhöll allt slags arbete snar belöning. Under de första krigsåren, saknade ingen tillfälle till förtjenst, och ingen behöfde arbeta, utan att genast derföre erhålla kontant betalning. För den folk-klaffen, som lefver af sitt dagliga arbete, medförde pappers-myntets fallande värde, ingen olägenhet: denna klafs förtärde hvad den förtjente, och erhöll alltid sitt arbetes fulla värde. Det förhöll sig alldeles tvärtom med den Rike och med den, som årligen ville lägga ihop penningar. Ingen Agrarisk Lag kunde medföra en vidsträcktare verkan, än detta kredit-mynt. Hvad som i Rom kostade Graccherne lifvet, utfördes fredligt inom de förenade Staterne, endast derigenom, att det fallande kredit-myntet förklarades för laglig betalning. Den Fattige blef rik, och den Rike blef fattig. De, som utlånat penningar, och de, hvilka ägt nog förmögenhet för att gifva kredit, blefvo hufvudsakligen lidande. Allt hvad myntet förlorade i sitt värde, var en lika stor minskning i deslas kapital. Den arbetsamme och närings-skicklige deremot, gjorde sig fullkomligt skadeslös, derigenom,

nom, att han upfatte priset på sitt arbete och sin tillverkning, i mon af myntets närvarande ringa värde. Denna tids erfarenhet, intryckte i Ynglingars begrepp två viktiga lärdomar: *först*, oklokheten af, att göra hela sin framtida välfärd beroende af den förmögenhet, man genom arf tror sig erhålla; *för det andra*, nödvändigheten af, att förvärfva personlig skicklighet. De, som voro i skuld, men tillika hade någon slags egendom, kunde genom den sednare, lätt betria sig ifrån den förra. Hvarje duglig vara, som fördes till förfäljningsstället, fann utan svårighet köpare. Man erhöll nu i betalning för ett fvin, hvad man förut utfäst sig att betala för en Neger-slaf; några få boskapskreatur svarade mot köpe-summan af ett försvarligt hus; och en god häst, emot en väl odlad Plantage. En liten del af en arrenderad Landt-ägendoms produkt, gjorde fyllest, för att afbörda flera års obetalda arrende-summor. Drömmarne om den gyldene åldern, hade nu öfvergått till verklighet för den fattige och för gäldenären; men hvad dessa vunno, hade olyckligtvis blifvit andra fråntagit.

Det onda som åtföljde dessa lagar, uphörde icke tillika med kriget: det har fortfarit att verka, ända intill närva-

rande dag (1789). Att den hjälplösa delen af Samhället, i kraft af lag blifvit beröfvad sin ägendom, är en ibland de minst svåra följderne af dessa finance-föreskrifter. Lagarnes orättvisa, bortvände många Invånares sinnen ifrån den förut stadgade vanan och böjelsen, att utöfva rättrådighet.

Begreppet om förbindeller, förändrades till den grad, att *den* räknades för en ovanligt hederlig man, som i stöd af sina grundsatser, i närvarande omständigheter upsköt att betala sin skuld. De försvarsverk, hvilka Styrelsen fordom hade uprest, för att förfäkra redligheten i handel och vandel emellan menniskor, blefvo alldeles nerbrutna. Sanning, heder, rättvisa, nödgades fly undan för den af Lagen gynnade bofagtigheten; och de hafva ännu icke återtagit sina fordna och vanliga rum. Tiden och Industrien hafva redan, i en betydlig mon, godtgjort de ägendoms-förluster, som Amerikas Invånare under kriget fått vidkännas; men bägge hafva hitintills icke förmått utplåna den stempel af nedrighet, som då fastade sig vid allmänna Tänkesättet; icke heller får man hoppas att snart se den alldeles försvunnen: Detta kan man vanta endast af en ny generation, som är oöf-

oöfvad i sina närmaste Förfäders bedräglighet.

Amerikanska Truppernes beständigt förnyade uproriska resningar under åren 1780 och 1781, alarmerade Staterne, men förmodde icke af dem utverka ett säkert och fortfarande underhåll för Arméen. Förnödenheterne af detta slag, utgjordes endast af vissa delar af Landet, och de utkräfdes på olika sätt, ifrån den ena tiden till den andra. Det vanligaste sättet var, att utskicka en Officer, med befallning, att taga lifsmedel hvarest han fann dem. Detta åtskiljde sig ifrån rövveri, endast derigenom, att det skedde af Embetsmanna-magten och för det allmännas nytta, och att Officeren alltid gaf de tagna varornas ägare, ett bevis på hvad och huru mycket han tagit. I början hade man något förtroende till dessa bevis, i egenskap af bestyrkta och framdeles gällande fordringar hos de Förenta Staterne; men de blefvo snart så många och allmänna, att de förlorade allt värde. Man tog så ofta sin tilflykt till tvångs-medel, både civila och militäriska, att folket icke allenast förlorade allt förtroende till all-

männa krediten, utan blef äfven otåligt under Embetsmanna-magtens få ofta förnyade bemödanden, att frångå Inwånarnes deras ägendom. Att en Armée skulle kunna hållas tillfammans under få ofördelagtiga omständigheter, öfverstiger få mycket all sannolikhet, att det blir en slags nödvändighet, att med bevis styrka händelsens verklighet. I ett bref till General Washington, dateradt Albany, den 16 April 1781, yttrar sig Amerikanska Generalen Clinton på följande sätt: "det finnes nu icke (när jag undantager Fästet Schuyler) tre dagars provision i hela Departementet, i händelse af Truppernes upbrott; icke heller har jag, i detta afseende, någon bättre utsigte för framtiden. Jag kan icke emottaga de nyss uplatte Recrüterne, emedan jag har intet att gifva dem. Jag har varit tvungen, att beröfva Canadas Inwånare det usla lifsuppehälle de ägde; tvärtemot alla grundsatser af mänsklighet. Quartermästare-Departementet är numera alldeles onödigt; Tyghuset har för 3 veckor sedan blifvit tillslutit; och ett afbrott i alla militäriska operationer, har blifvit en nödvändighet". Korrekt derpå, var General Washington nödsakad, att förse Quartermästare-Departementet, till lifsmedlens fortkaffning från angränsande Sta-

Stater, med de 9000 dollars, som från Massachusetts blifvit honom tillfände, till aflöning för denna Provinsens Trupper. Innan han biföll denna utväg, hade hans Trupper förtärt allt hvad som fanns i förråd för Garnisonen i West-Point; och han hade varit tvungen att så ofta och vidsträckt använda militäriska tvångsmedel, att man med skäl började befara, att de retade Invånarne skulle öfvergå till upproriska utbrott. Schuyler, West-Point, och de befästade Posterne vid North-River, voro på vägen att rent af öfvergiftas af sina hungrande Garnisoner. Vid denna tid var litet eller intet mynt i omlopp, antingen i kredit-fedlar eller specie; och i grannskapet af Amerikanska Arméen, rådde en verkelig brist på de oumbärligaste lifsmedel. Bristen på mynt, förorsakade många olägenheter, och deribland en ojämn fördelning af krigsbördorne; men bristen på lifsmedel var nära att upplösa hela Arméen och blottställa hvarje del af Landet för fiendens infall.

Amerikas Styresmän underlät icke, att förutse dessa händelser. Man kunde af kredit-fedlarnes tilltagande förfämring, lätt begripa, att den tidepunkt, då deras omlopp skulle alldeles uphöra, icke var långt borta. Denna kris, som var före-

målet, icke mindre för fiendens varma önskningsar, än för deras farhåga, som nitälskade för Amerikas frihet, inföll 1781; men utan att medföra de följder, som de förre önskade och de sednare befarade. Nya utvägar öppnades, och kriget fördes med samma eftertryck, som förut. En stor myckenhet guld och silfver inkom vid denna tid i de Förenta Staterne, genom en riktande handel med Frankrikes och Spaniens Vest-Indiska öar, samt genom den Fransyska Arméen på Rhode-Island. Rörande föreställningar gjordes vid Fransyska Håfvvet, af General Washington, Dr Franklin, och i synnerhet af John Laurens, som affändes till Versailles för detta ändamål. Konungen i Frankrike gaf de Förenta Staterne sex millioner livres i subsidier, och gick i borgen för ännu tio millioner, hvilka för Amerikas räkning uplånades i Holland. En ordentlig finance-förvaltning vidtogs äfven vid denna tid. Skattkammaren, Arméens aflöning, och alla räkenkaper, anförtrod- des Robert Morris, som beförjde allt med rättvisa och hushållning. Pappersmyntets utfärdande, upphörde alldeles, och alla publika förbindelser fullgjordes i specie-mynt. Införseln af så mycket guld och silfver; en klok inhemsk penningeförvaltning;

ning; och den Bank, som året förut i Philadelphia inrättades; allt detta i förening, befriade Congressen ifrån en mängd svårigheter, och författe den i stånd, att föda, kläda och röra Arméen.

Vid samma tid, uphörde det gamla Pappers myntet, genom allmänt bifall, att vara i omlopp. Lik en älderstegen man, som småningom aftynar, och dör utan ett enda uttryck af smärta, föll det till intet, i den sista innehafvarens hand. Genom dess gradevis fallande värde, fördes kriget i fem år; för föga mera än en million pund sterling; och 200 millioner dollars i pappers-mynt inlöstes med 5 millioner i silfver. I andra Länder, skulle sådana anstalter sannolikt hafva åstaddkommit folkresningar; men i de Förenta Staterne underkastade man sig dem, utan ringaste motstånd. Allmänna förtroendet var våldfördt; men i de flestes tanke, hade allmänt väl blifvit befrämjad. Det onda, som åtföljde Pappers-myntets förfämring, hade redan infunnit sig: kredit-fedlarnes inlösen efter deras numerära värde, enligt första förbindelsen, skulle, i stället för att minska de Lidandes förluster, tvärt om i många fall hafva ökat dem; den skulle hafva ådragit deras lilla återstående ägen- dom, en öfverdrifven beskattning. Detta pap-

pappers-mynt, hade till en stor del gått ur dess första ägares händer, och kommit i andras, hvilka emottagit det efter den då närvarande graden af dess minskade värde.

Detta bevisar ovederfägeligt, att Amerikas motstånd emot England, var grundadt i folkets hjertan. Att emottaga kredit-fedlar, som utfärdades utan något motsvarande kapital i specie, och att gifva varor i utbyte emot detta mynt, alldeles lika som emot guld och silfver, bevittnade det nit och den entusiasm, hvarmed kriget begyntes; men att samtycka till dessa kredit-fedlars dödande, sedan de under fem år varit i omlopp, utan att någon anstalt fogades till deras framtida inlösen; detta var mera, än hvad något folkslag skulle hafva velat underkasta sig, som ansett sina Styresmän äga ett annat intresse, än Nationen. Händelser af föga vikt, hafva i andra Stater ofta förorsakat betydligare missnöjen, än hela det gångbara myntets dödande, förmådde väcka i Amerika. Folket insåg den nödvändighet, som tvingade Styresmännen till hvad de gjorde; och med den öfvertygelsen, att Fäderneslandets väl verkeligen var Styrelsens ändamål, underkastade sig Amerikanska Nationen en be-

hand-

handling, hvilken, under andra omständigheter, ej en gång med Uphofsmännens lif och ägendom, torde fullkomligen hafva kunnat försonas.

Om Jordbrukets förfall i Europa, efter Romerska Våldets undergång; af Adam Smith.

(Från Engelskan).

När de Germanniska och Scytiska Folkflagen öfvervämmade Romerska Våldets västra Provinser, varade oredorne efter en så stor omhvälfning, under flera påföljande århundraden. Barbarernes roflyktnad och våldsamhet, utöfvade emot dessa Länders förra Inbyggare, hämmade gemenskapen emellan Städerna och Landsbygden. Städerna öfvergåfvos, Jorden lämnades obrukad, och Europas västra Provinser, hvilka under Romerska öfverväldet hade uphunnit en betydlig grad af välstånd, förföllo till den mest förödmjukande fattigdom och det djupaste barbari. Under det dessa oredor ännu varade, ryckte de barbariska Nationernes högre och lägre

Be-

Befälhafvare åt sig ägande-rätten öfver större delen af dessa Länders jord. En stor del af denna jord var oupbrukad; men ingen del deraf lämnades utan ägare. Alla de fordna Landt-ägendomarne utvidgades, och kommo till större delen i några få betydliga Jordägares händer.

Detta de oupbrukade Landt-ägendomarnes ursprungliga utvidgande, var väl ett betydligt, men hade kunnat blifva endast ett öfvergående ondt. De hade snart åter kunnat blifva delade, då de antingen gingo i arf, eller styckevis afyttrades. Men Förstfödflo rättens lagliga fastställande, hindrade nu deras styckande genom arf; och Fidei-kommis-Lagens införande, förekom deras föntring genom afyttring.

När jord, i likhet med lös egendom, är anfedd endast såsom medel till underhåll och njutning, blir den också, likasom denna sednare, genom arfsrätt delad emellan alla barnen inom en släkt, af hvilka det enas och det andras underhåll och njutning, kunna anses vara lika ömma föremål för en Fars omsorg. Denna naturliga arfsrätt, var på dessa skäl gällande hos Romarne, hvilka, i frågan om arfsrätt till jord, likasom vi i frågan om arfsrätt till lös egendom, icke gjorde någon skillnad emellan äldre och yngre, emellan
man-

manliga och qvinliga arfvingar. Men när jord började blifva anledd såsom medel, icke endast till underhåll, utan äfven till magt och försvar, ansågs det vara tjenligare, att den i arf gick odelad till en enda. Under dessa forna tiders allmänna villervalla, var hvarje betydlig Jordägare en slags liten Prins. Hans Landtbönder voro hans underfätare. Han var deras Dommare samt i vissa fall äfven deras Lagstiftare i fredstid, och deras anförare i krig. Han gjorde krig efter eget godtycke, oftast emot sina grannar, och någon gång emot sin Öfverherre. Tryggheten af ett Landt gods, och det förivar, hvilket dess ägare kunde gifva de personer som bodde inom dess område, berodde således af Godsets storlek. Att dela, var att förstöra det, och att sätta hvarje dess del i fara att blifva underkufvad af ströfvande Grannar. Förstödflorätten blef derföre gällande, i fråga om arfsrätt till jord, icke omedelbarligen, utan under tidens fortgång; och dertill hade man samma skäl, som att göra arfsrätten till Monarkiska Stater gällande, ehuru detta icke alltid skedde vid dessas första inrättning. För att förekomma att en Monarkisk Stats magt, och följagteligen äfven dess trygghet, icke genom någon delning

skul-

skulle blifva försvagad, var det nödvändigt, att den i arf skulle gå blott till en enda person. Till hvilken ett så betydande företräde skulle lämnas, borde förklaras genom någon allmän regel, som grundades, icke på den personliga förtjenstens obestämda skillje-märken, utan på någon så obestridelig egenskap, att ingen tvift om densamma kunde upkomma. Ibland barn af samma flägt, kan ingen annan obestridelig olikhet äga rum, än den af kön, och den af ålder. Mankönet har allmänt erhållit företrädet framför Qvinnokönet; och när allt annat är lika, njuter den äldre företräde framför den yngre. Härifrån härleder sig förstfödslo-rätten, och hvad man kallar arfsrätt i rak nedstigande linia.

Lagar äro vanligen gällande, ännu långt efter den tidepunkt, då de omständigheter alldeles försvunnit, som föranlåt tit deras utfärdande, och i afseende på hvilka, de endast kunnat lägas vara grundade på någon klokhet. I Europas närvarande författning, är Ägaren af ett enda tunnland jord, lika trygg i sin äganderätt, som Ägaren af 100,000 tunnland. Förstfödslo-rätten fortfar likväl ännu att vara gällande; och som den, af alla inrättningar, är den tjenligaste att gifva
stöd

Röd åt familje-högmodet, skall den fanolikt ännu äga århundradens varagtighet. I hvar och ett annat afseende, kan ingenting vara mera stridande emot en talrik familjs verkliga intresse, än en rättighet, hvilken, för att rikta ett af barnen, utarmar alla de öfriga.

Fidei-kommis-inrättningen är en naturlig följd af den lag, som stadgar förstfödslo-rätten. Den infördes, för att bevara arfsrätten i rak nedstigande linia, hvar till förstfödslo-rätten gaf första anledningen; samt för att förekomma, att någon del af det ursprungliga Landt-Godset, medelst gifva, testamente eller försäljning, genom framtida ägares dårskap eller olyckor, förkingrades, tvärt emot den fastställda ordningen för arf i nedstigande linia. Denna inrättning var alldeles okänd ibland Romarne. Hvad som hos dem kallades Fidei-kommis, äger ingen likhet med hvad i sednare tider förstås med detta namn, ehuru några Fransyska Lag-kloke funnit för godt, att ikläda den moderna inrättningen, den gamlas namn och drägt.

Under den tid, då ett stort Landt-gods utgjorde ett slags independent Stat, kunde fidei-kommis-inrättningen anses vara grundad på goda skäl. Den bevarade, i likhet med en Monarkisk Stats Grundlag,

flera tulende människors trygghet och välfärd, emot en enda människas möjliga oförstånd. Men i Europas närvarande författning, der den minsta jordlott och det mest vidsträckta gods, lika hämta deras trygghet från Samhällets lagar, kan ingenting vara vanfinnigare, än en sådan inrättning. Den är grundad på den orimligaste af alla fattser, den nemligen, att hvarje kommande generation af människor, icke äger jämnlik rätt till jorden, och till alt hvad den äger; utan att tvärtom, den närvarande generationens äganderätt skall inskränkas och föreskrivas, efter de människors falska begrepp, som lefde för 500 år sedan. Fidei-kommis-inrättningen är likväl, detta oakadt, ännu gällande i största delen af Europa, och färdeles i de Länder, der adelig börd är en nödvändig egenkap, för att kunna upstiga till civila eller militäriska hedersställen. Den är ansedd såsom nödvändig, för att understödja Adelns uteslutande företrädesrätt till Statens betydligaste Embeten; och sedan detta stånd usurperat en orättmätig fördel, på de öfriga Samfundsmedlemmarnes bekostnad, har man ansett det vara behörigt, att tillägga det samma ännu *en annan*, för att förekomma, att icke ståndets anseende skulle lida af ståndets fat-

fättigdom. Englands allmänna Lag ogillar inrättningar af denna art, och de finnas der följagteligen till ett ringare antal, än i någon annan Monarkisk Stat i Europa; likväl finnas de äfven i England. I Scotland deremot, är mera än en femtedel, och kanhända mera än en tredjedel af hela Samhälls-jorden, bunden under stränga fidei-kommis-författningar.

Stora trakter af obrukad jord, blefvo på detta fätt, icke allenast utvidgade af enskilda familjer, utan man förebygde äfven, så mycket man det kunde, möjligheten, af dessa tracters framtida delning. Likväl är det sällsynt, att en betydlig Jordägare är någon stor Odlare. I de oroliga tider, från hvilka dessa barbariska inrättningar härleda sig, var den betydliga Jordägaren tillräckligt syfslosatt med att förliwara sina egna landamärena, eller att utsträcka sin domsrätt och sin myndighet öfver sina Grannars. Han hade ingen tid öfrig att tänka på sin jords odling och bruk. När han, genom biträde af Lagen och allmänna ordningen, erhöill nödig ledighet dertill, saknade han deremot ofta hos sig sjelf, hågen för detta yrke, och nästan alltid den skicklighet det erfordrade. Om underhållet för hans person och hus, som det ofta hände, antin-

gen uptog eller öfverfleg hela hans inkomst, ägde han intet kapital öfrigt att använda på odlingen. Var han åter sparsam, fann han det i allmänhet vara förmonligare, att använda sitt årliga öfver-skott på ny jords inköp, än på sin gamla jords odling. Att med fördel odla jord, fordrar, lika som alla andra Handels-företag, en noggrann upmärksamhet på små besparingar och små vinster, hvar till en man, som ärft stor förmögenhet, fällan äger skicklighet, äfven då han äger naturlig böjelse för tarflighet. Den belägenhet, hvari en sådan befinner sig, drar naturligtvis hans upmärksamhet mera till de prydnader, som leka för hans inbillning, än till en vinst, som han få litet behöfver. Klädnadens, eqvipagernes, byggnadens, boningsrummens, husgerådets prydnader och förfining, äro föremål, vid hvilka han, från barndomen varit van att fälla någon omsorg. Denna böjelse, som af vanan naturligen tillskapas, följer honom äfven, när han börjar tänka på sin jords förbättring. Han förköpar kankända de fyra eller fem hundra närmast charactersbyggnaden belägna tunnlanden, med en kostnad, som tio gånger öfverstiger det värde dessa tunnland äga, ledan förbättringen är fullbordad;

dad; och han finner, att om han på detta sätt (och han har föga smak för något annat) förbättrade hela godset, vore han banqverout innan tionde delen hunnit fullbordas. Ännu finnas i England och Scotland några stora Gods, hvilka, allt sedan feodal-anarchien, förblifvit inom samma Familjer. När man jämför dessa Godsets beskaffenhet, med de i deras grannskap belägna små possessionernes, skall man icke behöfva föka något vidare skäl, för att blifva öfvertygad, huru oförmonliga alla vidsträckta Landtgoods äro för odlingen.

Om föga någon förbättring i Jordbruket var att hoppas af dessa betydliga Jordägare, kunde den ännu mindre väntas från de personer, hvilka, under de nysnämndes öfverherrskap, besuto Jord. I Europas fordna försättning, voro alla, som besuto jord, Åboer, hvilkas besittningstid och skyldigheter berodde af Ägarens arbiträra villja. Alla, eller nästan alla, voro trälar; men deras trældom var af ett mildare slag, än den som var vanlig hos Greker och Romare, och äfven mildare än den, som ännu utöfvas i de Vest-Indiska Kolonierne. De anlågos mera directe vara jorden, än jordägaren tillhörige. De kunde derföre blifva försälde tillika med jorden, men icke färskillt. De kunde

gifta sig, när det skedde med Husbondens samtycke, och denne ägde sedan icke rättighet, att fällja mannen och hustrun till olika personer, samt derigenom upplösa ägtenskapet. Om Husbonden stympade eller mördade någon af dem, var han underkastad böter, ehuru dessa voro ganska obetydliga. Likväl kunde dessa trälars icke förvärfva ägendom. Hvad som hellst de förvärfvade, tillhörde Husbonden, och han kunde taga det ifrån dem när han fann för godt. Den odling och det jordbruk, som förrättades genom dessa Trälars arbete, förrättades egentligen af Husbonden. Dessa företag skedde på hans bekostnad: Utfädet, kreaturen, åkerredskapen, allt tillhörde honom. Arbetet förrättades till hans förmon: dessa Trälars kunde icke förvärfva för sig sjelfve mera, än den dagliga födan. Det var derföre egentligen Jordägaren sjelf, som i närvarande fall, innehade sin egen jord, och brukade den genom sina lifegna. Denna art af Träldom varar ännu i Ryssland, Polen, Ungern, Böhmen, Mären, och andra delar af Tysskland *). Det är endast i de vestra och sydvestra delarne af Europa, som den efterhand blifvit alldeles afskaffad.

Men

*) Deribland äfven, och ännu år 1799, i den delen af Pommern, som hör under Sverige.

Men om vidsträckta odlingar kunna i allmänhet fällan väntas af betydliga Jordägare, kunna de det alldräminst, när arbetet skall förrättas af Trälar. Alla åldrars och alla Nationers erfarenhet bevisar, att en vara som skall produceras genom Trälar, ehuru den icke synes kosta mera än deffas föda, är likväl sluteligen den dyraste af alla. En person, hvilken det icke är tillåtit att förvärfva något som blir hans ägendom, kan icke hafva något annat intresse, än att äta så mycket, och arbeta så litet, som någonsin möjligt är. Det arbete han gör, öfver hvad som är nödvändigt, för att förskaffa honom eget underhåll, kan endast genom våldsam medfart, men icke af hans eget intresse, uttvingas af honom. Huru mycket Jordbruket i det fordna Italien förföll, och huru ofördelagtigt det blef för Jordägaren, sedan det blef Trälarnes yrke, är anmärkt både af Plinius och Columella. I Aristotelis tid, var det icke af en mycket förmonligare beskaffenhet i Grekland. Då han talar om den i Platos lagar beskrefna ideala Republiken, säger han, att en Landsträcka af omätelig vidd och fruktbarhet, lik Babylons flätter, skulle fordras, för att underhålla fem tusen arbetsfria män, med deras hustrur och barn, hvilket an-

tal Krigsmän blifvit ansedt nödvändigt för Republikens försvar.

Högmodet hos människan gör att hon gerna vill befalla, och ingenting smärtar henne mera, än att nödgas nedlåta sig till, att om det ena eller det andra i godo öfverenskomma med sina underhafvande. Hvar som hellst Lagarnes föreskrift och arbetets natur tillåta det, skall hon därför i allmänhet gifva företräde åt Trälarnes tjänst, framför de fria människornas. Socker- och Tobaks-planteringen kan bära kostnaden af den kultur, som förrättas genom Trälar. Spannmålels produferande, synes deremot för det närvarande icke kunna bära den. I Engellska Kolonierne *), hvilkas förnämsta produkt är spannmål, förrättas nästan hela arbetet af fria människor. Det beslut, Qväkarne i Pensilvanien fattat, att skänka friheten åt sina Neger slafvar, bevisar att dessa sistnämndes antal icke kunnat vara färdeles stort: om det utgjort en betydelig del af Invånarnes förmögenhet, skulle ett sådant beslut alldrig kunnat äga rum. I de Kolonier, som produfera socker, förrättas der-

*) Detta är skrifvit näst före Amerikanska Revolutionen.

deremot hela arbetet genom Trälar, och i de Kolonier, som produsera Tobak, en ganska stor del deraf. Vinsten af sockerplantering, är i hvar och en af Englands Kolonier, i allmänhet mycket större, än af någon annan känd kultur, antingen i Europa eller Amerika; och ehuru vinsten af Tobaksplantering ej är jämnlik med den nyssnämnda, är den dock, som vi det redan anmärkt, större än den, hvilken hämtas af åkerbruk. Bägge de förra kunna bära kostnaden af det arbete, som förrättas genom Trälar, och planteringen af Socker kan detta bättre, än den af Tobak. Neger-Slafvarnes antal är därför, i jämförelse med de fria människornas, mycket större i de Kolonier som produsera socker, än i dem som produsera Tobak.

I stället för de fordnas tiders jordbrukande Trälar, uppkom gradevis ett slags Arrendatorer, som i Frankrike äro kända under namn af *Metayers*. De kallas på latin, *Coloni Partiarii*. De hafva så länge varit ur bruk i England, att jag ej känner något Engelskt namn, hvarmed de kunna utmärkas. Jordägaren förläg dem med föda, kreatur och åkerredskap, korrt sagdt, med hela det kapital, som behöfdes för att bruka den jord, hvilken blif-

vit dem öfverlåten. Produkten delades lika emellan Jordägaren och Arrendatorn, sedan man afdragit hvad som dömdes vara nödvändigt, för att vidmagthålla förlagskapitalet, hvilket återställdes Jordägaren, när Arrendatorn antingen sjelf öfvergaf, eller af Jordägaren upplades ifrån, den honom upplåtna jorden.

Jord som var besuten af sådana Landtbönder *) (tenants), kunde egentligen, lika väl som den jord, hvilken var besuten af Trälar, sägas vara brukad af Jordägaren sjelf. Det var likväl en ganska hufvudsaklig skillnad emellan dessa två slags åboer. Landtbönderne kunde, i egenkap af fria människor, förvärfva ägdom, och som en viss del af produkten tillhörde dem, var det äfven deras intresse, att hela produkten skulle blifva så stor som möjligt var, hvarigenom deras egen del deraf, äfven blef det. En Träl deremot, som icke kunde förvärfva mera, än sin egen föda, rådfrågade endast sin beqvämlighet, och lökte göra den pro-

*) *Tenant* betyder i Engelskan, en person, som besitter en annans jord. *Landtbonde* synes i Svenskan närmast äga den bemärkelse, hvori Författaren, på detta ställe, nyttjat ordet *Tenant*.

produkt, som öfversteg hans eget underhåll, så liten som möjligt var. Det är sannolikt, att det var dels i afseende på detta förhållande, dels i afseende på de ingrepp i de stora Jordägarnes myndighet, hvilka af Regenterne uppmuntrades, som denna slags Träldom gradevis upphörde i större delen af Europa. Tiden och sättet, hvarpå denna vigtiga förändring föregeck, är likväl en af de minst upplysta händelser i den moderna historien. Romerska Kyrkan gör anspråk på förtjensten deraf; och det är säkert, att redan i 12:te århundradet, utgaf Alexander III en bulla, om Trälarnes allmänna frigifvande. Detta synes likväl snarare hafva varit en gudelig förmaning, än någon lag; hvars noggranna efterlesnad utfordrades af de rätt-troende. Träldomen fortfor nästan allmänt, för flera århundraden derefter, till dess den gradevis afskaffades, genom de förenade verkningarne af de två intressen, hvilka vi här äfvanföre uppgifvit, nemligen Jordägarens på den ena sidan, och Regentens på den andra. En Träl som frigjordes, och som derjämte tilläts, att likafullt besitta den jord han förut bebodt, hade intet eget capital, och kunde derför drifva jordbruket endast med det förskott han erhöll af Jordägaren; han måste

det.

derföre hafva varit, hvad man i Franfyskan kallar *Metayer*.

Det kunde likväl icke en gång blifva dessa Landtbönders intrefse, att på jordens vidare förbättring, använda någon del af det lilla kapital, de kunnat bespara af deras del i produkten; emedan Jordägaren, som användt ingenting för detta ändamål, ägde likafullt rättighet till halfva produkten deraf. *Tionden*, hvilken endast utgör en tionde-del af produkten, är befunnen vara ett öfvermåttan stort hinder för odlingen. En skatt, som utgjorde hälften af hela produkten, måste derföre hafva varit ett alldeles ööfvervinneligt hinder för densamma. Det kunde vara en Landtböndes intrefse, att öka produkten så mycket han kunde, med det kapital Jordägaren förskutit honom; men alldrig att der till lägga någon del af sitt eget. I Frankrike, der fem sjettedelar af hela Rikets jord besittes af sådana Landtbönder *),

*) Läsaren ser utan svårighet, att detta är skrivit före Revolutionen. Vi äge, så mycket jag vet, ingen pålitligare underrättelse om Franfyska jordbrukets allmänna beskaffenhet efter Revolutionen, än den som är ofs gifven af den berömda Domherren Meyer i Hamburg, som sjelf på stället inhämtat de underrättelser han meddelar Allmänheten. Han lä-

Beklaga sig Jordägarne, att dessa Bönder
nyttja sina Husbönders drag-kreatur, me-
ra

ger oss derom, ibland annat, äfven detta följande, som synes fullkomligt bekräfta den Engelska Författarens Jordbruks-theorie: "Den talrika Landtmanna-Klassen i Frankrike, är intill närvarande tid (1796), den enda inom detta Land, som verkligen är fri, välmående och förnöjd. Måne man misstager sig om man tror, att denna nyttigaste och talrikaste Statsborgare-Klassens lyckliga belägenhet, skall blifva en förmur emot all rubbning i Frankrikes närvarande Statsförfattning, och att utgiften till hela detta Rikes allmänna och blomstrande välfärd, jutt genom densamma är öpnad? Alldrig skall denna Klass kunna förmås, att ännu en gång böja sig under den förra Läns-magtens ok; men väl att afstå någon del af sitt närvarande öfverflöd, och att med måtteliga afgifter af sitt riktande yrke, understödja Fäderneslandet; hvaröfver intill närvarande dag, till Statsverkets stora förlust, ännu så litet blifvit bestämmt och förordnad. — Huru många orsaker har icke den Fransyska Landtmannen att vara nöjd! Frukterna af hans arbetsamhet, tillhöra nu endast honom sjelf. De tryckande bördorne äro lyftade från hans skuldror: den fordna eländiga Torparen är nu Arrendator, och den fordna Landtbonden har blifvit Jordägare. I från den tidepunkt, då Feodal-Systemet upphäfdes, och alla Länsherre-rättigheter, alla andeliga och verldsliga Privilegier afskaffades, har Jordbrukarens hela arbets-förmåga blifvit hans egen rena vinst; det redbara myntet har

ra till förande, än till jordbruket; och detta af det skäl, att de i förra fallet behålla hela vinsten för sig sjelfve, men nödgas i sednare fallet dela den med Jordägaren. Detta slag af Landtbönder finnes ännu i några delar af Scotland. De fordna Engelska Landtbönder, hvilka af Gilbert och Blackstone sägas snarare hafva varit Jordägarens Fogdar, än egenteliga Arrendatorer, voro sannolikt af samma slag.

Deffa Landtbönder efterträddes, fastän ganska småningom, af egenteligen så kallade Arrendatorer (Farmers), hvilka brukade jorden med deras eget kapital, och betalade en viss faststäld ränta till Jordägaren. När deffa Arrendatorer äga kontrakt för ett bestämdt antal år, kunna de finna sin fördel uti, att använda nå-
gon

influtit i hans gömmor, och han lefver i ett verkeligt välstånd. Men deffa människors lugna njutning och tyfsta förnöjsamhet, är icke märkbär, under jämmer-ropen från deffa andra människor, hvilka äga tillfälle och alla nödiga egenskaper, för att göra sitt verkliga eller inbillade lidande bekant: — och likväl utgör antalet af Fransyska Invånare, som äro nöjde och lefva i välstånd, sexton millioner människor. (*Fragmente aus Paris im IV:ten Jahr der Französischen Republik, von Fr. J. L. Meyer, D:r, Demherra in Hamburg.*)
Öfversättaren.

gon del af sitt eget kapital, på den arrenderade jordens förbättring; emedan de kunna vänta sig, att innan kontraktet gått till ända, återfå det utlagda kapitalet med en betydlig vinst. Dessa Arrendatorers besittningsrätt, var likväl länge ganska osäker, och är det ännu i många delar af Europa. De kunde af en ny köpare, innan kontraktet lupit till ända, lagligen uppfägas från jorden; och detsamma kunde i England ske blott genom en föregifven så kallad *common recovery* (vanlig återvinning). Om de, genom deras Husbönders våldsamhet, olagligen vräktes från jorden; var den lagliga åtgärd, genom hvilken de skulle erhålla skadestånd därför, öfvermåttan ofullkomlig. Den återinfatte dem icke alltid i deras förra besittningsrätt, utan tillade dem i stället en erfättning, som alldrig svarade emot den verkliga förlusten. Äfven i England, der Allmogen, kan hända mera än i något annat land i Europa, i alla tider varit högaktad, var det likväl icke förr, än under Henric VII, som den uppfägningsmethod (action of ejectment) fastställdes, genom hvilken en bortvräkt Landtbonde, icke allenast erhöll erfättning för sitt lidande, utan äfven åter-infattes i sin besittningsrätt; och enligt hvars föreskrift,
den

dennes anspråk icke mera berodde af en enda Domstols utslag. Detta upplägningssätt har befunnits vara ett så verkligt medel, att Ägendoms-Herren, i nyare tiders rättegångar, fällan i stöd af sina egna rättigheter gör anspråk på jord, utan i stället börjar rättegången i sin Landtbondes namn. I England är derföre Landtbondens besittnings-säkerhet, alldeles lika med sjelfva Jordägarens. I England är desutom den, som äger ett lifstids-kontrakt på jord, emot en arrende-summa af 40 (Engelska) skillingar, berättigad att rösta till Parlaments-Ledamot; och som en stor del af Allmogen innehar kontrakter af denna beskaffenhet, har denna medborgare-klass kommit i stort anseende hos Ägendoms-Herrarne, i afseende på dess härigenom erhållna Politiska betydighet. Jag tror icke, att man i någon annan Europeisk Stat, än i England, skall äga exempel uppå, att en Landtbonde upför byggnader på en jord, den han besitter alldeles utan kontrakt, och att han i detta fall gör sig säker, att Ägendoms-Herren ej skall söka draga fördel af så betydande förbättringar. Dessa Lagar och Bruk, som äro så fördelagtiga för Allmogen, hafva kanhända mera bidragit till Englands närvarande magt och rikedom, än

än alla des så mycket utropade Handels-
Lagar.

Den Lag, som för Landtbonden för-
läkrar den långvarigaste besittningsrätt, e-
mot nya Jordägare af alla slag, tillhör,
så mycket jag vet, endast England *).
Den infördes i Scotland redan 1449. Des
välgörande verkningar hafva likväl blifvit
mycket hindrade, genom Fidei-Kommis-
sionsrättningarne; emedan Arfvingarne till
Fidei-Kommis-ägendomar, i allmänhet
icke ägt rättighet att med en Landbonde
afsluta kontrakt för flera år, och ofta ic-
ke kunnat göra det för längre tid, än ett
år. En sednare Parlaments-akt, har väl
i detta afseende något försvagat dessa fjät-
trar; men de äga dock ännu alltför myc-
ken styrka. I Scotland får desutom in-
gen Landbonde rösta till Parlaments-Le-
damot, och Allmogen der står följagteli-
gen icke i lika stort anseende hos Ägen-
N:o 27 & 28. H. doms-

*) De välgörande Lagar, eller kanhända rätta-
re, Lag-Förklaringar, till Frälse-Allmogens
fördel, som på ett så lysande sätt utmärka
Danska Styrelsen, äro alla af sednare datum,
än den Engelska Författarens Arbete, och
sannolikt en frukt deraf. Se i öfrigt *Danska
Landbo-Commissionens Handlingar*, hvaraf en
del finnes på Svenska öfversatt i *Läsning för
Landtmän*.

doms-Herrarne, som Allmogen i England.

Sedan man äfven i andra delar af Europa, funnit det vara nyttigt, att förläkra Landtbondens besittningsrätt, både emot Arfvingar och Köpare; har likväl denna trygghets långvarighet, alltid varit alltför inskränkt. I Frankrike, t. ex., utfattes denna tid, till nio år ifrån kontraktets början. Den har väl, i samma land, sedermera blifvit förlängd till tjugusju år; men den är ändå alltför korrt, för att icke afhålla Landtbonden ifrån alla de viktigaste förbättringarne på den jord han besitter. Jordägarne voro fordom Lagstiftare i hvarje del af Europa. Alla Lagar för Jord-ägendom blefvo derföre sådana, att de, efter dessa Lagstiftares begrepp, skulle mycket gynna Jordägaren. Det var, som de inbillade sig, till hans fördel, att kontrakter, hvilka med hans Företrädare blifvit afslutade, icke kunde hindra honom ifrån, att under en mängd af år, njuta hela värdet af sin jord. Snålheten och Orättvisan äro alltid korrtfynna; och de förmådde icke förutse, huru mycket denna Lag skulle hindra Egendomens förbättring, och på detta sätt i längden motarbeta Jordägarens intresse.

Deffa Landtbönder voro äfven, utom räntans betalande, fordom bundne till en stor mängd tjenster, hvilka de borde utgöra till Ägendoms-Herren, och hvilka föllan i kontraktet voro upräknade eller noggrannt bestämde, utan berodde af det turgamla bruket vid Herregården. Deffa tjenster, hvilkas mängd och beskaffenhet berodde nästan alldeles af Ägendoms-Herrens arbiträra villja, ådrogo Landtbonden många tryckande bördor. I Scotland har afskaffandet af alla de tjenster, hvilka icke uttryckeligen äro föreskrefna i kontraktet emellan Ägendoms-Herren och Landtbonden, under löppet af några få år, i detta Rike mycket förbättrat Allmogens villkor.

Äfven de allmänna tjenster, hvartill Allmogen var bunden, voro icke mindre arbiträra, än de enskilda bördorne. Skyldigheten att uptaga och underhålla allmänna Landsvägar (en trädning, hvilken, som jag tror, ännu öfverallt är bibehållen, ehuru med olika grader af förtryck i det ena eller andra Riket), var alldeles icke den enda af detta slag. När Konungens Trupper, eller hans Häfthållning, eller hans Embetsmän af alla slag, passerade genom någon del af Landet, var Allmogen tvungen, att förse dem med

hästar, åkedon och lifsmedel, emot det pris, som af den dertill förordnade Embetsmannen hvarje gång utfattes. England är, som jag tror, den enda Monarkiska Stat i Europa, der Gästnings-förtrycket till alla delar är afskaffadt. I Frankrike *) och Tyskland är det ännu bibehållit.

Den allmänna beskattning, allmogen underkastades, var lika oordentlig och tryckande, som dessa tjenster. Ehuru motvillige de forna Ägendoms-Herrarne voro, att sjelfve med penningar biträda Staten, tilläto de dock Konungen att skattlägga deras Landtbönder, och insågo icke, huru mycket detta i längden skulle minska Ägendoms-Herrens egen inkomst. Den skatt, som kallades *Taille*, och hvilken ännu är bibehållen i Frankrike, kan tjena till exempel på denna forna beskattning. Den bestod i en afgift af Landtbondens förmodade årliga vinst, hvilken beräknades efter det kapital, han använde på den honom öfverlåtna jordens bruk. Det blef derföre Landtbondens intresse, att synas äga så litet som möjligt var, och följagteligen äfven, att använda det minsta han kunde på jordens bruk, och alldeles intet på jordens förbättring. Om
af

*) Författaren har skrivit detta före år 1775.
Öfversättaren.

af en färdeles händelse, någon behållning kvarstannar i en Fransysk Landtbondes händer, är denna beskattning för honom i det närmaste svarande emot ett förbud, att använda denna behållning på den honom öfverlåtne jorden. Denna skatt är desutom ansedd, såsom vanhedrande för hvar och en, som nödgas underkasta sig densamma, och att nerfätta en sådan, icke allenast under en förnäm mans anseende, utan äfven under en Borgares; och hvar och en, som af en annan arrenderar jord, är underkastad denna beskattning. Ingen Ståndsperson, och ej en gång den ringaste Borgare, som äger ett kapital, vill underkasta sig denna förnedring. Denna Skatt skall derföre ej allenast hindra, att det kapital, som genom jordbruk förvärfvas, blir användt på jordens förbättring: den skall äfven borttjaga alla andra kapitaler ifrån detta yrke. Den fordom i England så vanliga skatt af tionde- och tjugunde delen, synes, så vida den var lagd på jord-ägendom, hafva varit af denna samma natur.

Med alla dessa hinder, kunde förbättringar på jorden föga väntas af dem, som besuto andras jord. Denna mennisko-klafs, kan icke, äfven med all den frihet och trygghet Lagen förmår gifva, utan stor

svårighet förkofra sig. En Arrendator är, i jämförelse med Jordägaren, hvad en Köpman, hvilken handlar med lånta penningar, är i jämförelse med en annan Köpman, som handlar med eget kapital. Bägges kapitaler kunna tillväxa; men den enas måste nödvändigt, då man hos bägge förutfätter en lika skicklighet, tillväxa långsammare än den andras; och detta i afseende på den dryga del af vinsten, som åtgår till ränta på det lånta kapitalet. Den jord, som brukas af en Arrendator, måste på samma sätt, och med förutfättande af lika skicklighet, senfärdigare vinna någon förbättring, än den, som brukas af Jordägaren; och detta i afseende på den betydliga del af produkten, den förre måste gifva i ränta, hvilken, om Arrendatorn varit Jordägare, kunnat användas på jordens vidare förbättring. En Arrendator är desutom, enligt sakens natur, i mindre afseende, än en Jordägare. Allmogen är, i större delen af Europa, ansedd att vara en lägre Medborgare-klass, än Handtverkarens; och den är öfverallt icke att jämföra med den betydligare Köpmannens och Manufakturistens. Det kan derföre fällan inträffa, att en man med ett någorlunda betydligt kapital, skulle öfvergifva ett yrke af större

re anseende, emot ett annat, som äger ett mindre. Äfven i Europas närvarande ställning, är det således föga sannolikt, att något betydligt kapital, genom jordarrenden, skall kunna dragas ifrån någon annan Näring, till förbättring af jord. Detta händer likväl i England, kanhända mera, än i något annat Land; ehuru de största kapitaler, som användas på jordarrenden, äfven der i allmänhet blifvit förvärfvade genom detta samma näringsfång, hvilket kanhända sednare, än alla andra, förmår gifva ett kapital. Näst efter små Jordägare, äro likväl, i alla Länder, rika och betydliga Arrendatorer de hufvudsakligaste förbättrare af jord. De finnas kanhända i England, till större antal, än i någon annan monarkisk Stat i Europa. I de Republikanska Staterne Holland och Bern, fägas Arrendatorerne af jord icke eftergifva de Engelske.

Europas fordna Stats-konst, var desutom, allt detta oräknadt, oförmonlig för jordbruket, antingen detta idkades af Jordägare eller Arrendatorer: *först*, genom förbudet af spannmålsens utförsel, hvilken föreskrift synes hafva varit allmänt gällande; och *för det andra*, genom det tvång, som lades på inhemsk Handel icke allenast med spannmål, utan äfven med nä-

stan alla andra produkter af jord; det vill
 säga: genom de vanfinniga Lagarne emot
 Landthandlare och Förköpare, samt genom
 privilegierne för Städer och Marknader.
 Det har på ett annat ställe blifvit anmärkt,
 huru Förbudet emot Spannmåls-utförsel,
 tillika med den upmuntran, som gafs åt
 införseln af utländsk spannmål, motarbete-
 de Jordbruket i det fordna Italien, detta
 naturligen mest fruktbara Land i Europa,
 och som då var hufvudsätet för det stör-
 sta Rike i världen. Man torde icke lätt
 kunna beräkna, alla ett sådant Förbuds
 och sådana tvångslagars förstörande verk-
 ningar, för hvart och ett Land af min-
 dre fruktbarhet och i mindre gynnande
 omständigheter, än det då varande Itali-
 en.

*Något om Skånska Åkerbruket och Å-
 kerbruk i allmänhet.*

Uti 1:sta Häftet af *Läsning i Blandade
 Ämnen*, synes Författaren till Afhandlin-
 gen om *Landtbruk* m. m. bemöda sig att
 väcka våra tänkande Landsmäns uppmärk-
 samhet vid det Odlings-System, som Ä-
 ga-

garen till Svaneholms Gods i Skåne, Herr Baron Macklean, därstädes infört. Man har trott sig böra meddela de strödda underrättelser, som händelsevis kunnat inhämtas, och öfverlämna till Herrar Redaktörernes omdöme, huruvida de finna dem förtjäna att öfverlämnas Allmänheten, i brist af fullständigare kunskap i detta ämne. Äfven bifogas Kartan öfver Agendomens lödra del.

Vifferligen är hvarje kraftig åtgärd att skingra gamla fördomar vigtig, såsom grundläggande, om ej samtidas, åtminstone efterkommandes upplysning. I ett land, folkfattigare i mån af utrymmet, än någon annan Stat i Europa, och likafullt alldeles beroende af utlänsk införsel utaf livets oundgängligaste förnödenheter, *Säd och Viktualier*; tycks väl den omständigheten vara af skäligen hög förtjenst, att af blott *ndrande mdnniskor* hafva vunnit en befolkning, som före kriget kanske endast fanns i Flandern, nemligen 3300 på qvadratmiln. Den handen, som tillskapat denna undransvärda förändring, och det inom en Provins, där man vågar säga, att Åkerbruket ännu är i sin första barndom; denna hand, säger jag, skulle väl pålitligt kunna upplysa oss med all den utförlighet, som ämnets vigt fördrar, om

förändringens gång. Men jag befarar, att en sådan väntan blefve fruktlös. Lik hvarje stor man, som brutit sig lös ur fjättrarne af sin samtids okunnighet och fördomar, synes mig Herr Baron Macklean gå med blicken fästad på sitt ädla föremål, sina säkra och hastiga steg, obekymrad om dess patriotiska bemödande är värderadt eller ens anmärkt af dess landsmän. På stället måste man se detta stora företag, och man skall då tillstå, att ej allenast Skånska Provinzen i allmänhet, utan äfven närmsta granskaper bidraga, att genom jämnförelsen höja värdet af Svaneholmska odlingen.

Ifrån hvad sida man nalkas Svaneholm, plågas ögat ändå mera af att se nakna fält odlingsbara fält och vanhäfdade åkergården, än det tröttnas af deras vidsträckt-
het. Betraktas i sammanhang därmed de stora, hopträngda och med uslaste åbyggnad försedda byarne, hvars inbyggare vid första åsyn tydligt röja en sannfärdig stämpel af deras förstånds-odling; skall man lättare känna, än förmå uttrycka den behagliga contrasten af idel fruktbärande mark, söndrad inom mindre hägnader af planterade jord-vallar, i hvars medelpunkter synas städade åbyggnader blott för enkla Hushåll, till den mängd, att ögat ej
för

förmår urskillja dem alla. Desse smärre gårdar finnas alla sammanbundna genom breda, raka och likaledes af planterade jord-vallar omgifna vägar. Och denna lyckliga Kontrast börjar just vid Svaneholm; ingalunda förr.

Innan jag nu förfogar mig till detaljen af Herr Baron Mackleans Hushållning, torde det vara nödigt, att nämna något i allmänhet om *Skånska Hushållningen*. Jag utber mig i förhand, att Läsaren täcktes benägit gifva akt til detta ordet *i allmänhet*; ty undantag finnas troligen: och min afigt är ingalunda, att villja betaga den idoge och uplystare Hushållaren sin förtjenst; än mindre att kasta skugga på en hel Provins. Tvärtom anhåller man, att allmänheten riktas med rättelser och utförligare upgifter i ämnen, som jag endast förmått hafstigt vidröra.

Läsaren lærer förut hafva sig bekant, att Skåne är den Provinsen, som Naturen, i mån af areala innehåll, gynnat med den mäst odlingsbara mark och den bördigaste jord-mån i riket. Att likväl desse egenkaper, äfven som brukningsfättet, kunna i något olika förhållande omväxla inom färskilda trakter af Skåne, behöfde kanske ej tilläggas. Sjelfva den så kallade *sandiga trakten*, har sin goda le-

ra på få grund botten, att hon på de flesta ställen genom djupare körning lärer kunna komma i dagen. Detta ypperliga land behandlas nu genom Skånska bondbruket, ungefär på följande vis:

All odlad mark eller den så kallade *å-kern* finnes afskilld i 3:ne delar, hvaraf 2:ne äro i säde och befås två år å rad mäst med korn. På den tredje delen eller *trädet*, utköres och bredes gödseln redan i Junii månad. Våren därpå nedköres gödseln och fås vår-säd. Som detta gärde åter skall ge en gröda, så fås samma höst något höst-säd. Större del upköres ej om hösten, än den som fordras till höst-sädet. Det öfriga befås våren därefter än en gång med vår-säd, och året därefter får detta gärde ligga alldes orördt som tråde. Där bärgas tistel till bränsle, och den lärer vara en påräknad afkastning. Den närmsta åkern gödes ofast, ty det instämmer med beqvämligheten. I hvarje gärde bestämmes en viss trakt, utgörande $\frac{1}{4}$ del, kanske ända till 3:dje delen, att ständigt befås med hafra. Härtill utses den mäst aflägsna trakten, utan affeende på jordmånens godhet. Den gödes alldrig, utan befås så länge den ger andra kornet, men får sedan ligga flere år öde att *hvila*. Således beror det

af

af belägenheten, att den bästa jorden ibland
mäst vanskötes, då den sämsta ligger när-
mare byn.

Ett hemman i by-lag har ofta 50 till
öfver 60 åker-skiften, och dessa kunna,
utan att vara så kallade Ut-jordar, befin-
nas på halfva milen aflägsna, samt inblan-
dade i andra byars ägor. Man blir då ej
så nogräknad om gränsen, hvilken sluteli-
gen glömmes, hvarigenom anledning up-
kommer till tvister, som svårligen kunna
afgöras. Denna omständighet bidrager äf-
ven att afkräcka från *utbrytningar*; ty
Skånska bonden, oaktadt han få illa hus-
hållar med sin jord, är likväl långt ifrån
att begripa, det säkra besittningen af en
närmare belägen och aronderad mark,
ändå för vidsträckt för dess odlingsförmåga,
blefve honom gagneligare, än det större,
aflägsnare och ovissa utrymmet *).

Stor-Skiftena afstanna; ty ändamålet,
att nemligen få en-skiften, har ej vunnits,
genom Landtmätares mindre bemödande att
vid förrättningarne förmå Allmogen därtill.
Domstolarnes stadfästelse på förrättningar,
där

*) Man bör ej underlåta att nämna, det Malmö-
Läns Styresman ganska nitiskt upmuntrar till
utbrytningar, och som man berättade mig, ej
alldeles utan framgång bland jord-ägare af
medel-ståndet samt Skatte- och Kyrke-bönder.

där ej Förordningens syftemål vunnits, och Öfverrätternes ännu tillkomne bekräftelse, då någon fökt resning, upgifves äfven såsom hindrande prejudikater *).

Att bondens jordbruks-redskap af alla slag är ganska dålig, härrör visserligen till någon del af jernets dyrhet, och på de flesta ställen äfven af brist på virke. Men ej mindre är Skånska bondens ofallenhet, tröghet och okunnighet, därtill bidragande. Också synes all hans jordbruks-redskap hafva sin egen förunderliga skapnad. Plogen nyttjas ej oftare än till ny-plöjning, och då är den bespädd med 3. till 4. par dragare. Harfpinnar ser man vanligast af träd.

Att Frälse-bondens åkerbruk är i allmänhet det mäkt vanhäfdade, och dess hushållning till alla delar den sämst ställda, faller sig helt naturligt. Detta får man tillskrifva de *obestämda Kontrakterne*, som göra honom alldeles beroende af Herrar Gods Ägares och deras Fogdars välbehag, samt *Hofverierne*, hvillka, utom det de hindra bonden att tillbörligen odla sin hemmans-jord, vänja honom till lättja och håglöshet, ifrån den tid gossen, som halfdräng, börjar göra dagsverken i Herregår-

*) Danska Stör-Skiftes Förordningen är af ganska märkligt innehåll, för jämförelsens skull. Den finnes öfversatt, hos Herr Holmberg.

gården. Det är anmärkningsvärdt, att i Skåne har Frälsebonden lättare tillgång till tjenste-folk, än Skatte- och Krono-bonden; ty den förstnämdes folk får i Hofveriet makligare tillbringa deras dag i talrikt fällskap. Detta förfarande måste nödvändigt omskapa och förlämbra lynnet hos denna elljest så aktningsvärda Människoklass, och bibringa densamma en naturlig ansatts till tröghet. *Att i allt fullgöra höga Herrskapets befallningar*, utgör vanliga slutmeningen i ett Skåniskt Frälse-Kontrakt och enda villkoret för underhafvandes behandling *). Man önskade för Kontra-

*) Brukliga Formuläret för en Städje-måls-se del, plär ungefär lyda sålunda:

”Mitt frälse-Hemman N. N. borrtitädjes härmed till bonden N. N. under följande villkor: 1:o betalas i rättan tid vanliga landgille-räntan, efter jord-boken. 2:o Sköter och häfdar han hus och jord, enligt Lag och Kgl. Hufe-Syns-Förordningen. 3:o. bör han freda, men icke på minsta sätt ohägnas skogen. 4:o. Förrätta alla äckor och dagsverken vid Herregården, samt *ställa sig hörsam och lydig uti allt hvad honom anbefaldt varder*. Enär han sådant nöjaktigt fullgör, har han at tryggas sig vid en rolig besittning, hvaraf han däremot, genom bristande uti sina skyldigheter, sig förlustig görer.”

Origtigt hedrar man detta med namn af Kontrakt, som förutlätter ömselidiga förbindel-

traffens skull, att kunna bifoga ett af Svaneholmska Arrende-Kontrakten. Den store

ser, för at kunna medföra bindande kraft. Som prof, huru man förstår, att stundom yrka riktig verkställighet af et Kontrakts-innehåll, må anföras, att från en viss Sätessgård i Skåne, utkommanderades en Husman (torpare), att löpa *pa Exprès* til trakten af Sköfde. Han löpte, föromodeligen med trä-skor, och kom verkeligen tillbaka. Detta utgjorde *ett lopp* af nära 80 mil fram och tillbaka. —

I öfre delen af Sverige, vet man äfven at slå på sin rätt. Vid en Herregård uttogs en bonde af Godset, att på 12 miles afstånd föhra juhlgröten till sitt Herrskap i Stockholm. Beklageligen lærer gröten hafva kallnat. —

För samlingens skull, bifogas äfven Upsala Academies Formulär vid fädslandet af deras Hemman: "Emedan N. N. om sin skicklighet och förmåga at förestå et Hemman upåtedt behöriga bevis: ty varder han härmed antagen til Åbo på Kongl. Academiens Hemman N. — o. mantal och 00 öres-land, belägit uti N. Socken, N. Härad och N. Län, efter förra Åboen N. N., sedan han därföre till Kongl. Akademien betalt Städsfel med 00. daler 00. öre kopparmynt. Hvarföre bemälte N. N. hafver härigenom tillstånd, berörde hemman att uti laga tid tillträda, skolandes han thet så bygga, omlaga, bruka och häfda, som Lag och Kongl. Hufuslyns Förordningar förmå, samt the af hemmanet gående utskylder i rättan tid erlægga på then ort antydes, och bud

store Bernstorff, som upphöjde Danska åkerbruket ifrån dess djupa vanmägt, var ej okunnig om förändringen med detta Gods; begärde sjelf att se ett Kontrakt, gjorde därvid sina anmärkningar, och yttrade, att han i vissa fall fann detta Kontrakt fullständigare, än sina egna. Man vet att denne Stats-Minister först inrättade sitt Gods efter Arrende-systeme, innan han nedsatte Landtbö-Kommisionen och utfärdade Författningar i detta ämne.

N:o 27 & 28

I

Hvad

theras stånda, som å Kongl. Academiens vägnar ega att befalla. Här öfver Academi-Fogden, likmätigt thes Instruktion och Kongl. Reglementet, noga uppfikt hafva skall. Thetta med egen Hand och Signete bekräftar af Upsala den . .

N N.

N. N.

Acad. Råntmästare.

Acad. Kamererare.

(Sig. Ac.)
Upf.)

Härvid bör man likväl tillägga, att dessa sistnämnda Hemmans Åboers fogliga behandling, och den säkra besittningen innom släkten, oaktadt Städels Sedels skenbarliga osäkerhet, har genom lång erfarenhet verkat det förtroende för en sådan sedel, att Bonden anser den lika kraftig som ett Köpe-bref. Då man så upplyst och mänskligt förfar med sina underhafvande, hvarföre bibehålla den äldriga lämningen af Feodal-systemet?

Hvad jag här, rörande Skånska Bondens hushållning i allmänhet, tagit mig friheten anföra, läser i mer eller mindre mån äfven kunna lämpas på Herregårdsbruk. — Ordningen fordrar, att nu beskriiva Herr Baron Mackleans Ägendom.

Svaneholm består af 51 hela Hemman Säteri och Frälse, och har inalles 6902 tunnlands areal-innehåll, hvaraf ungefär 600 tunnlands skogsmark alldrig odlas, utan hägnas till återväxt och plantering. Första *utbrytningen* verkställdes 1786. Den väckte i sin början så stort missnöje hos Bönderna, att Jord Ägaren beslöt göra utbrytningen allmän öfver hela Godset, för att betaga dem den sannolikt lättare utvägen för några få Åboer, att strax erhålla lägenheter under andra Gods. Men med renaste upfat att gagna sina underhafvande, nödgades han samma år se 20 hela Hushåll afflytta, som på närgränsfande Godsets ödes-hemman begärligt emottogos. Från denna betydliga och ej förmodade rubbning, härleder sig den kännbara förlusten. Desse hemman måste då brukas med egna drängar, som småningom förvandlades till hälftenbrukare, och derifrån till Arrendatorer, fast till en början på ganska kort tid. Så många Hushålls bo-fättning, skulle nödvän-

vändigt fordra dryga förlager, som i landt-hushållningen vanligtvis sent återkomma. De öfrige Åboerne blefvo qvar, men deras ny-inkapade lägenheter fattes ej på Arrenden, innan Åboerne sjelfmant började begära det. Man kan lätt föreställa sig, att det fordrades ingen ting mindre än Herr Baron Mackleans fasta förefatts, i-härdiga vakksamhet, tillsyn och undervisning, att af Skånska bönder dana tänkan-de hushållare. Förändringen kan ej ännu hinna vara så alldeles fullkomnad, men är jämnförelsevis med den öfriga allmo-gen, ganska undransvärd: och skillnaden skall snart bli ännu märkbarare, genom den visa anstalten af 2:ne Skolor på Godset, där 50 till 60 barn, efter Stiftarens föreskrift undervisas att räkna, skriva, och läsa annat än tanklösa utanläxor.

Befolkningens progression är följande:

1785	funnos på Godset	701	personer, inberäknadt barn.
1786	efter afflyttningen,	603;	minskningen således 98.
1787	— — — —	653;	tillväxten således 50.
1788	— — — —	715	— 62.
1789	— — — —	784	— 69.
1790	— — — —	821	— 37.

1791	—	—	—	—	916	—	95.
1792	—	—	—	—	967	—	51.
1793	—	—	—	—	977	—	10.
1794	—	—	—	—	1004	—	27.
1795	—	—	—	—	1047	—	43.
1796	—	—	—	—	1061	—	14.
1797	—	—	—	—	1088	—	27.

I början af 1798 voro 90 Farmer färdige och till arrenden redan utstälde på olika tid, från minst 10 år och högst på Åboens lifstid. Då tillämnades ännu 7 nya Farmer, som säkerligen redan äro i sitt behöriga skick. Alla Farmer utgöra endast penninge-skatt, som belöper sig på hvarje från minst 28 R:d. 16 sk. till högst 66 : 32; men inga körflor, inga arbeten, hvarken för eller utan betalning. Inga restantier innestå. Innan förändringen i 1786, utgjorde underliggande hemmanens hela afkastning 63 gäls, 24 höns, 25 t:r mjöl, 19 t:r råg, 295 t:r korn, 28 t:r hafra, 154 R:d. 32 sk. 2 r:st. i penningar. Där- emot 1797 års räntor: 13 höns, 13 t:r mjöl, 23 t:r råg, 45 t:r korn, 27 t:r hafra samt 3,900 R:d. 40 sk. i penninge-skatt. Ränte-perfedlarne in Natura upkomma af ännu oförändrade lägenheter. Så kallade *Hus-män* eller torpare, finnas redan till ett antal af 63, hvaraf 22 nya till-

tillkommo vid utbrytningen. Desse utgöra ett dagsverke i veckan för en tunnas utfäde, och 16 sk. om året i skatt. Några äro ockfå affermerade. De 5 afvelsgårdarnes afkastning är ej inberäknad; ty de voro och äro ännu under eget bruk. Sluteligen affermeras äfven de, och för framtiden bibehålles endast 60 tunnlands åker under eget bruk samt motsvarande ängsmark, som ej kan odlas. Arrenderna äro nu ganska lindrigt tilltagne. Då de fonciera förbättringarne under första Arrende-tiden ofelbart hinna verkställas, bör afkastningen för nästa affermering, som blir långvarigare, troligen kunna ökas till 25 procent, så att jordägaren sannolikt skall snart se sin nerlagde kostnad erfatt, och äfven i ekonomiskt afseende, hinna njuta frukten af ett nyttigt företag.

Hvarje Farm har 40 Geometriskas tunnlands åker-jord; men areala innehållet af hela Farmen är olika, ömsom öfver och under 60 tunnland; ty den till åker otjenliga marken, är antingen Farmens äng, eller planterad med skog, allt efter läget. Dessutom äro 2:ne tunnland anslagne för hvarje Farm, till gårds-tomt, trögård och färskild plantering. Ingen betes-mark finnes, ej en gång skogen uplåtes därtill, utan fredas forgäfligt till återväxt. Half-

va åker-jorden bär fäd och den andra hälften foder växter. Ingen jord ligger i träde: åker-jorden cirkulerar emellan rotfrukter, korn eller höst-fäd med klöfver, och vicker. Klöfvern plöjes, fårorne vältras; sedan harfvas, fås och harfvas. Vicker fås i öppen får och harfvas väl. Efter vicker, höstplöjes, harfvas om våren, köres med trä-flock, gödes och planteras jord frukter. Våren därefter fås korn, hvarpå klöfvern utfås då brådden vältras. Bland jord-frukterne nyttjas ett slags ljusgula morötter, hvaraf ett halft tunnland gifvit ända till 80. tunnor; samt äfven Scotfka blomm-kålen, hvaraf ett tunnland kan ge föda för 3:ne månader åt 10 kor, då kålen blandas med hackelse.

Må ingen löjligt anföra såsom bevis på svårigheten att annorstädes införa nyisnämde Systeme, eller såsom bevis på dess onyttighet, att i orten ännu ingen efterfölgd förmärkes, hvarken på längre eller närmare afftånd, hvarken i stort eller smått *). Man undviker gärna att utforska

*) Tvärtom lära Possessionater i sjelfva Skåne finnas, som immerfort öka antalet af Bondhemman, lagde under egit bruk.

fka verkligare orfaker. Då, utom få afvelsgårdar, alla underliggande Hemman till Sätes-gårdarne, vanligen äro anslagne till *Hofveri* eller att göra arbete få ofta de påkallas, blefve vid ingen ägendom färdeles fvarighet i anfeende till arbetet, att hvarje år uprätta en om ej två lägenheter för Arrendatorer, både till byggnad och odling. Redan anförde beräkning för Svaneholm utvifar, att Gods ägaren vunnne anfenlig tillökning i fin inkomst: och detta fkal tycks elljefst verka fäkrare än Patriotismen. Herr Baron Mackleans förfäta förefatts var alldrig, att på en gång verkftälla fin plan, utan att med några få utflyttningar årligen ur hvarje by, bibringa fina underhålvande begrepp om deras egna verkliga nytta och jord-ägarens välvillja. Han mifstog fig alldrig om den ftridiga verkan på öfvertygelsen, fom hvarje häftig förändring måste medföra. Han klandras fäledes ganska orättvifst och utan kännedom af faken: och på Systemets räkning är man få beredvillig att fätta kostnaden och faran af denna haftiga omftöpfung, fom vifferligen hade i grund förfört en mindre bemedlad jord-ägare. På denna grund anfer man fig urfäktad af fvarigheterna, då man ej fölljer Herr Baron Mackleans efterdöme, hvars värde

man sluteligen torde medgifva. Jag vet ej vifst af hvad skäl man tror, eller åtminstone föregifver, att Systemets efterfölgd fordrar just samma *utbrytning* af ägor och *utflyttning* i medelpunkten af dem. Om jord-ägaren behagar uplåta hvarje underliggande lägenhet på längre tids Arrende, mot en noga bestämd skatt, utan att fordra arbete eller körflor; så är blott därigenom hufvud faken verkställd och principen fölgd. Sjelfva Sätets-gårdens åkerjord kan lönderstyckad tilldelas närmast gränsfande bönder och torpare, och äng eller gödsel anslås i behörig mån. Vidare kunde efter Lokalens belägenhet, äfven byggnad upföras för en eller annan ny åbo, som redan är sagdt, och ägor likaledes tilldelas; och för de ägor, som ännu återstå af Sätets-gårdens förra område, skulle en Inspektor, egenteligen i egenkap af Arrendator, kunna antagas, hvilken ginge jord-ägaren till handa i åtskilliga mål som Förvaltare, emot förskildt arvode för upbörder, syner, refor, tillsyn vid byggnader m. m. Jag ville likväl, mäkt för efterdömet skull, att den sist återstående delen af Sätets-gårdens gården, skulle, innan den ut-arrenderades, vara upbragdt till högsta möjliga bördighet; att således jord-ägaren, sedan han låtit

tit affatta fina ägor, först indelade denna åker till Cirkulation af foder-växter och fäd, nästan utan träde.

Kontraktet med hvarje Arrendator bör innehålla en upplysande föreskrift till förbättringar i dets åker-bruk, och uppmuntran genom bevilljade förmåner för dets framsteg. Jord-ägaren blir väl belönt för några obetydeliga offer, som bidraga till Arrendatorens välstånd, då han sannolikt ej skall under mindre ymniga år, nödgas afskrifva skatten eller se ett skuld-register uppväxa, som gör Arrendatorn håglös.

Jag förbigår det kraftigare afseendet, som *mänskligheten* föreskrifver, efter jag ej författar någon moralisk afhandling, och efter moraliska skäl till äfventyrs ej verka kraftigast på en del af de Läsare, för hvilka jag skrifver; om jag elljest vågar smickra mig, att detta obetydliga utkast får Läsare.

Det fordras just ingen djup människo-känedom för att veta, det öfvertygelse och förtroende för en sak, lätta de svåraste företag. Man bör då äfven fätta denna driffjäder i gång, och jag föreslår på denna grund, att en bestämd och lång besittnings-tid, den längsta vår Lag medgifver, nemligen *på lifs-tid*, öfverlåtes Arrendatorn med full frihet å dets sida, att

när han behagar, uppfäga Kontraktet. Är detta Kontrakt på billiga grunder uppgjort, behöfver ingen Jord-ägare befara ombyten af åboer. Desse skola få tydligt inse förmånligheten af deras Kontrakter, just uti lättheten af deras upphäfvande: och Svenska Bonden skall minst förtjäna mistankar på denna slags lättfinninghet, det må härröra af *National-tyngd* eller *stadga* i lynnet, blott han blir mänskligt behandlad, och äfven utan detta villkor, som man nog ofta ser.

Arrende-villkoren torde för ömfesidig fäkerhet i framtiden, böra bestämmas på varor in natura, och Sädes-skatten beräknas efter Geometrisk tunnlandet, hvarvid likväl göres afseende på lokala omständigheter, såsom Hemmanets natur, ymnigheten af äng, tillgången på bete, bränsle, byggnads-virke m. m. Endast i de Provinser, där Hemmanens äng vanligen är af inskränkt rymd, t. ex. i en stor del af Uppland, ville jag tillstyrcka något biträde vid Sätets-gårdens ängs-bärgning, om sådant oundgängligt fordras. Äfvenså att hvarje Åbo biträdde med några ganska få och till antalet noga utfatte vinter-körslor emot stadgadt pris i sjelfva Kontraktet; ty jag förutser inkallet från Jord-ägare å flätt-bygderne, att Arrende-Systemet

met blott för deras långa skogs-resor, som med egna dragare ej kunna bestridas, alldrig hos dem kan antagas.

Ändteligen känner nu Gods-ägaren till pricka sin oföränderliga årliga inkomst, och kan därefter lika noga bestämna sina utgifter.

Låtom oss för ett ögonblick betrakta en Gods-ägares ställning och Herregårdshushållningens vanliga skick. Han antager hvad man kallar en *duktig* Inspektor eller Fogde. Denna epithete innefattar redan begrepp om fintlighet och tilltagfenhet; egenkaper som ej alltid inträffa samfäldt, men som äfven delade, förmå skapa en skicklig ögontjenare, förtryckare och skälm *). Kanske Husbondens öga i början åtföljer ganska vaktsamt sin nya Fogdes minsta tilltag, som blott ökar den senares försigtighet. Men snart gör Herren själf den helt naturliga reflexion, att han

*) Uttrycket faller sig något hårdt, jag medger det. Men af ålder har man haft ofördelaktigt begrepp om *Gårds- Fogdar*: Vi vete det af god Auktoritet. Frälsarens Moral drabbar dem på ett ganska utmärkt och träffande vis i den rörande liknelsen om den *Otrogna Gårds- Fogden*, Lucæ 16. Cap.

han ej äger sin Ägendom, för att släp-
 samt bära en alldrig aftagande mängd af
 Hustålls-bekymmer. Finner han sig nu
 hafva gjort ett *lyckligt val* af Fogde, så
 öfverlämnar han forglöst hela hushålls-
 befattningen, och slumrar så ljust in i ett
 blindt förtroende för den uppväxande Fa-
 voriten. Denne, som flugt studerat sin
 Husbondes lynne och dageliga tillväxten
 af sitt vundna förtroende, går nu hans
 rådande smak till mötes med outtröttlig
 verksamhet och en smidighet, som störes
 af inga hinder, af inga afseenden på Jord-
 ägarens, underhafvandes och Ägendo-
 mens bestånd: och nu kan Jord-ägaren
 skryta och Underhafvande sucka öfver att
 äga en *verksam förtryckare* på Godset. Fog-
 den uppvaktar Hans Höga Nåde med de
 gladaste underrättelser om Ägendomens
 förkofran, om 12:te, 15:de kornet, m. m.
 Hans Nåd tror, och blir oförskämdt be-
 dragen. Års-böckerne visa fylliga kolum-
 ner, men otydliga och falskt beräknade
 Bok-slut. Jag förutfätter, att Fogden bland
 andra dyrbara egenskaper, äfven lyser
 med ett prydligt Bokhålleri. Svårligen
 utrönes däraf Ägendoms-Herrens verkli-
 ga inkomst; så nyttig att känna, för att
 därefter jämkä det löpande årets utgifter.
 De otaliga exempel af Ägendor, som
 stan-

stannat i Herrar Inspektörernes händer, bevila att målningen ej är öfverdrifven *). Mången Ägendom har blott genom sin natur, blifvit frälst från samma öde: och detta torde vara den enda förtjenst, som kan medgifvas inrättningen af Fidei-Kommiser.

Skulle åter Ägaren sjelf kunna sköta sin Ägendom med någon förmån, utan beroende af en Fogde; så fordras därtill en viss fallenhet, et moraliskt anlag till Fogde, som ej är afundsvärdt.

Man skulle, till stöd för Arrende-Systemet, kunna anföra rätt viktiga Politiska skäl, lämtade af både äldre och nyare Historisk erfarenhet. Redan i Romarnes tid klagade man öfver de bedröfliga följderna af det ekonomiska inkräktningssystemet. Man såg i stället för en mängd smärre Städer, Byar och Torp, där fria människor genom sin arbetsamhet, åtnjötto all huslig fällhet; man såg i stället för

*) I vissa Bergslager har en ej obetydlig del af Bruks-ägendomarne vandrat ur Ägarnes händer ofta direkte i deras egna Inspektörers. Detsamma torde icke vara fällfyntare med Landtägendomar.

för allt detta, säger jag, på samma trakt, ett präktigt Slott, och i nejden rundt omkring, blott Kojor för Slafvar *). I den mån Republiken nalkades sitt fall, fanns välmågan bli mindre allmän, men däremot stora rikedomar samlade hos några få: och desse funno beqvämligare, att med slafvar bruka den jord, som dels genom orättvisa och dels genom köp blifvit inkräktad, än med fria medborgare. Sålunda förstod man då redan att lägga ut underhållandes ägor under eget bruk. Man skulle nästan tro, att Columella beskrefvit ett modernt herregårdsbruk; så träffande äro dess uppgifter **).
Det

*) Vår tid kan berömma sig af en annan uppfinning, jag menar *Stat-Torpare*. Denna inrättning, skickligt handhåfd, eftergifver ingen äldre.

***) In longinquis tamen fundis, in quos non est facilis excursus patris familias, cum omne genus agri tolerabilius sit sub liberis colonis quam sub villicis servis habere; tum præcipuè frumentarium; quem minimè sicut vineas aut arbutum colonus evertere potest, & maximè vexant servi, qui boves elocant; eosdemque & cætera pecora malè pascunt, nec industriè terram vertunt, longèque plus imputant seminis jacti, quam quod severint; sed nec quod terræ mandaverint sic adjuvant, ut rectè proveniat; idque cum in arcam contulerunt, per tritiram quotidie minuunt, vel fraude vel negligentia. Nam et ipsi diripi-

Det lärer knapt förlåtas mig, att jag vågar jämföra Svenska Frälse-bonden med en Romersk Slaf. Likväl tycks det ovillkorliga behandlandet, icke få alldeles föllan karakterisera den ena lika få väl som den andra: och här var ej så egenteligen fråga om individuers belägenhet, som om föttet att hämta inkomst af sin jord, om sjelfva Hushålls-Systemet. Jag vet och erkänner med glädje, att många Possessionater omfatta sina Underhafvande med en Faderlig Huldhet och ömhet, och att Frälse böndernes belägenhet förhåller sig olika efter Provinserne, och i någon mån äfven efter beskaffenheten af Godsets Hufvud-näring, så vida den är grundad på trägnare körflor och arbete: och jag ber, att man ej låtjar förgäta detta mitt offentliga *erkännande*.

Det tillhör Statsmannen att utforska inflytelsen på *National-lynnen*, genom den lättja, den liknögdhet, och det hat till Herremän, som det trägna Hofveriet, el-

ant, nec ab aliis furibus custodiunt. Sed nec conditum cum fide rationibus inferunt. Ita fit ut et actor et familia peccent, et ager sæpius infametur. Quare, &c. L. I: C. 7.

Man kan jämföra Plutarchus, äldre Plinius och Varro, om orsakerna till åkerbrukets förfall i Italien under denna tidepunkt.

eller arbetet vid Sätessgården och bemötandet af Gårdens betjening, bibringar bonden; inflytelsen på *Handels-vägen*, genom de fleste frälse-hemmans sämre åkerbruk, om ej vansköttsel, af den orsak, att bondens armar och dragare syffellätas vid Herregården. Det väcker ömsom åtlöje och harm, att ofta se 30, 40 till 50 hela hemman vanvårdas, för att göra arbete, ibland på tämmeligen långt afstånd, vid Sätessgården, som består af några få hemman, och af hvars Inspektors okunnighet eller lättja det nästan ensamt beror, att dessas ägor äro lika få vanskötta, som bondens; och den ännu viktigare inflytelsen på *förhållandet mellan Statens Medborgare-Klasser och deras belågenhet*. I ett Samhälle blir det alldrig likgilltigt, om den arbetande Klassen, genom en mängd upkomne smärre lägenheter, hvilkas besittnings-rätt är någorlunda varaktig, tillväxer och har säker utsigt, att med arbetsamhet och hushålls-omtanka, vinna en slags välmåga; om denna Klafs anser sig lycklig och nitälskar för sitt Fosterland. Detta Samhälles lugn skall ej lätteligen störas, hvarken af Utlänskt våld, inlänskt förtryck, eller Politiska Nyhets-Systemer af hvad namn som hållst. Änglands ännu orubbade Stats-Författning, oaktadt några

dels

dels stora brister; och detta Rikes lugn,
 oaktadt de vådliga gäsningarne i närmsta
 grannskap, synes kraftigt bevisa min satts.
 Jag har ofta varit förundrad, att Frälle-
 män och Gods-ägare i allmänhet, desse i
 Samhället mäkt afundade Klaffer, och
 hvilka tillika äro mäkt i behof af säker-
 het och lugn; ej sjelfmant skulle villja
 verka en förändring, som ger underhaf-
 vande en art af ägande-rätt och ett ge-
 mensamt intresse med sjelfva Jord-äga-
 ren, under den synbara farhågan för det
 så kallade och så origtigt benämnda *Frihets-*
Systemet. En blick på den snabba repu-
 blikaniferingen i Frankrike, i en del af
 Tyskland, och snart i hela Italien, uppda-
 gar ännu tydligare vigten af hvad jag an-
 fört, och vådan af den med största phy-
 siska styrkan utrustade Medborgare-Klas-
 sens *ofdkra* yrken och besittning af lägen-
 heter. Det är väl sannt, att republika-
 niferingar af denna art, icke fällan bära
 lättfinnighetens stempel, nästan framkalla
 vårt åtlöje, och synas icke låfva någon
 evighet af bestånd; men så underlåta de
 derföre icke, att derjämte äga deras rätt
 forgeliga sida, att vådligt hota den närva-
 rande allmänna ordningen, att förorsaka
 rätt kännbara, ofta oersätteliga, enskill-
 da oförrätter. Det, efter min öfvertygel-

se, fäkrafte och för alla tider gällande förvarings-medlet deremot, torde således äfven i detta afseende väl förtjena att användas, i synnerhet då det i öfrigt, som jag tror, i alla delar öfverensstämmer med Statens och Gods-ägarens viktigaste fördelar. Man kan, under denna och hvarje annan vigtig synpunkt, icke tillbaka hålla den önskan, att genom vår närvarande visaf styrelse, se de stora Krono-Godsen och Krono-Markerne förvandlade till en mängd skatte-lägenheter, till Statsverkets och den talrika Närings-Klassens gemensamma och alldeles gifna båtнад!

Äfven finge man härigenom se utflyttingarne ur Riket, i någon mån eller alldeles hämmade, och ett mindre antal tjenste-folk gå ogifta, för hvilken sistnämnda förtjenst, vi nu som oftast i Aviforne se den tjenande Klassen belönas.

Då jag betraktar mitt ämne ur denna syn-punkt, visar sig en mängd af föremål, hvars behandlande fordrar vidsträckt kunnskap, styrka och behag i stylen. Fäderneslandet gläder sig åt att äga Författare, hvilkas skrifter tydeligen bära stempeln af denna förtjenst. För dem blir det *plikt*, att höja deras röst för lidande medlemmar af en dyrbar Kلاس i Samhället; att grundeligen öfvertyga och upplysa de
högre

högre Medborgare-Klasserne om deras egna fanna nytta, så nära förknippad med Fosterlandets förkofran och bestånd. Det vore en ljuf tillfredsställelse för en Svensk, ett högt bevis af National-odling, om styrkan blott af *skdl* skulle i vårt Land förmå verka den förändring, som endast Grund-Lagens hela myndighet i Danmark, förmådde åstadkomma. Jag kan ej mena *uphdfvandet af Lifegenskapen*; ty till heder för vårt Fädernesland, fanns den alldrig i Sverige. Åtminstone är minnet däraf utplånadt af Sekler. Jag syftar blott på den Danska Lagen, som, utfärdad efter djupa economiska forskningar och mogen öfverläggning, påhöd att Jord-ägaren får *bruka endast sin Sättegård; bestämna tiden för Kontrakterne och deras förbindlighet; att Huse-Syner verkställas af Statens Ämbetsmdn, m. m.* *). Vi välfigne vår Grund-Lag för sin oförmögenhet till detta verkliga ingrepp i Ägande-rätten, som i sjelfva Danmark väckte en del

K 2

Pos-

*) I Preussen blef det Gods-Ägare strängt förbudt, att öka de då redan *under egit bruk lagda ägor*: en Författning, som den store Fredric troligen vidtog under öfvertygelse, att den skulle medföra landets förkofran. Man vet, att den erfarne Monarken sällan mistog sig på verkan af sina Författningar.

Posfessionaters högljudda misnöje. Vi hoppas att snart få välfigna vår egen upplysning, vår stigande odling, för samma hälsoförfärdiga följder.

Genom Arrende-Systemets antagande, öppnas en ny bana för Gods Ägarens verksamhet. Han skall nu förvandla den myndigt befallande rolen, till den af Rådgifvare och Vålgörare; upbära välfigneller i stället för afund och hat, och som grundläggare af sina underhafvandes fällhet, öfver allt möta en synbar välvillja, öm tillgifvenhet och tackförfärdighet: egenförfärdigheter, som man så ogärna vill medgifva denna Klass. Då nu jord-ägaren följjer sin naturligare bestämmeelse, att i kraft af sin förfärdighet, upförfärdighet och ställning i Samhället, kunna förvärfva sig verkliga kunskaper; genom läsning och reför kunna erhålla del af andras upförfärdigheter och erfarenhet: då blir undervisningen för hans underhafvande läro-förfärdighet, och då förfärdighet han, att med förfärdighet kännbara biträden till bättre utförfärdighet, till frön af okända foder-värfärdigheter, till förbättring af boskaps-förfärdighet, m. m. uplifva sina fjelförfärdighetiga

Ar.

Arrëndatorers idoghet, som ej mera fjättras af misstroende och fördomar.

I en lycklig stund förvandlade våra förfäder sina flag-svärd till plog-billar; men ännu återstår en stor brytning, en förändring nästan äfvenså märklig, som den från ridderlig Äfventyrare, till förste Jordbrukare. Ännu har ej jordbruket vunnit det höga anseende i Staten, som kanske allra hastigast befördrar dess upkomst. Vi falle i förundran, då Romerska Historien underrättar oss huru den segrande Fält-Herren smög sig från Triumph-Festen genaste vägen till sin lilla landt gård och sin plog. Detta hos oss ännu rådande National-förakt för en ädel och vigtig Näring, lägger ej mindre kraftiga hinder för dess förkofran, än forn-tidens Vikinga-färder. Man invänder: det ägnar ej Magnaten att på trädes-gärdet framfläpa sin tallard; af Andans Svärd gör man ingen plog-bill; den rygg, som vid Håf och i de Storas förmak kröker sig med så mycken smidighet och behag, blir nog vek att bära bördan af en vidsträckt och bekymmersam Hushållning; den störste Philolog, Metaphysicus eller Theolog,

vinner genom sin vetenskap föga framgång i det låga jordbrukare-yrket; o. s. v. Men må de alla på det fätt, som med sakens natur är enlig, befatta sig därmed, samt välvilligt och upmärksamt omfatta detta yrke! De Förnämas anseende ger ännu vigt åt en sak. Den Lärdes och den Andlige Lärarens *förmodade* förstånds-odling, bör sprida nytt ljus och frambringa upäckter.

Någon gång var det Politikens verk, att med ymnigt utdelad rang, Tittlar och Äretecken, fästa de Stora vid höga Äreställen, upväcka täflan hos medelståndet, att med hvad slags upoffringar som hällst, ernå samma föremål, och därigenom lossa det nära sambandet, som i hvarje välbestäldt Stat borde förena alla Medborgare-Klasserne. Europas häfder bevittna detta. Däråt riktades äfven upfostran. Herremän och Bonde trodde sig alldrig tydligare yttra deras huldhet för sina barn, än då de tidigt danade dem till Tjenstemän; och med *dans* mente man att *utbetala Åkord-Summor*. Den späda telningen borde hastigt uppskjuta, ej olikt den spenfliga stammen, som vårdad af oskicklig hand, blifvit updrifven blott i högden, och förstår sedan hvarken att gifva skygd eller framvisa några rikt fruktbarande grenar.

Han

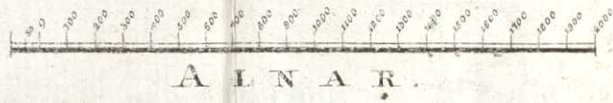
Han svigtar för hvarje väder och krossas af första storm-vind. Men då den högt upfatte medborgaren, den bemedlade Gods-Ägaren, nedlåter sig till landt-lefnadens enfald, till ett förtroligare bemötande mot sina underhafvande, dem han skall föka att uplysa; då han lämnar sina barn en mindre knapt tilltagen tid att förvärfva sig mogna och brukbara kunskaper, hvar- under man närmare utröner deras fallen- het att framdeles gagna Fäderneslandet, antingen som Ämbets-män eller som hus- hållare: då, säger jag, öppnar sig en lju- fare utsigt för den nitälskande Medborga- ren, som snart får fögna sig åt en kom- mande uplysning, äfven i vår Hushåll- ning. Då skall en National-idoghet up- komma, hvilken, då den af en vis Sty- relse blott skyddas, och alldrig af en o- vis utstakas, afmätes, föreskrifves och tvingas, torde en gång tillåta oss att täfla med Europas uplystare Folkslag.

Ivar Ivarsson för hvarje värdet och kallas
 de följande storm-vind. Men då den högt
 upplättte medboraren, den berömdade Gode-
 Agaren, redde sig till Jann-Islands
 ostad, till en förnögare bemottande med
 sina underhållande, där han skall lösa
 sig uplys; då han lämnat sina barn en
 mindre kasse till sin tid sig försvära
 sig mogna och brukas kassaper, hvar-
 under man närmare vänder deras färd-
 het att frambelag gagna faderens landet,
 om någon som Anders man eller som för-
 färdare; då, lärt sig, sparat sig en för-
 färd utgått för den nittikande medboraren
 ten, som lant för lögn sig en kom-
 mande uplysning, äfven i vår Hushåll-
 ning. Då skall en Nationalidighet up-
 komma, hvilken, då den är en vis sty-
 relse blott skyddas, och eländig af en o-
 vis utafkast, slämt, förelämnas och
 tvungas, förde en gång tillas sig en till
 med Europas uplysnare Folktag.

C H A R T A
öfver
FRÄLSEHEMMANEN

SKURUP, HYLTEBERGA, SANDÅCKRA, SARITSLÖF OCH ÄNGAMÖLLAN,
under
SVANHOLMS SÄTESGÅRD;
uti Skåne och Malmöhus Lahn.

genom
Utbrytning
uti Storskifte lagde, År 1785,
Carl Gideon Wadman.
Comm. Landt.

Anmärkning.
Romerska tecken betyda Hemmans Numm. i.
Svenska D^o Gatu Hus D^o
a. betyda Skurups Hemmanen
b. Hylteberga D^o
c. Sandäckra D^o
d. Saritslöf D^o

FÖRTEKNING PÅ INNEHÅLLET

AF

LÄSNING FÖR LANDTMÄN

OCH

LÄSNING I BLANDADE
ÄMNEN.

LÄSNING FÖR LANDTMÄN.

Första Häftet.

1. Sällskaps-Visa: *Det var en tid då människan var fördomarne trogen: &c.*
2. Om Borgerlig Frihet, samt bevis att den ganska väl står att förena med en vidsträckt Konunga-magt.
3. Tal, hållit i Kongl. Danska Landthushållnings-Sällskapet, i Hans K. Höghet Kron-Prinsens närvaro; af *Christian Colbjörnsen*, General-Pro-cureur, och Sällskapets President.
4. Tal, hållit i Danska Sällskapet: *För Eftersläkten*; af *J. P. Rosenstand*.
5. Uppfostran och Undervisning i öfverensstämmelse med Natur och Politik.
6. Om Frihet och Jämlikhet, af *Kant*.
7. Herda-Bref. (Poëme).

)

Andra

Andra Häftet.

1. Om Sällheten, af *Ferguson*.
2. Om Uppfostringsverket i Dannemark, såsom ett af de viktigaste hinder för National - Upplýsningens framgång; af *Olsen*.
3. Några välmenta ord till en Moder af Medelståndet.
4. Tilläggningar till föregående, af *Rhabek*.
5. Underrättelse om de Kongl. Domaine - Godsens flyckning och fördelning, i Hertigdömerne Slesvig och Hollsten.
6. Bonde - Vifa: *Jag är så glad, jag är så fri, &c.*

Tredje Häftet.

1. Om de Practiske Vetenskaperna vid Universiteterna.
2. Gens comme il faut. (Dialog emellan A. och B.).
3. Anmärkningar vid en del Jutländska Godsägares klagan inför H. K. H. Kron-Prinsen af Danmark, rörande deras Egendomars kränkning genom förordningen om Bondeståndets frikännande från Stamsbandet, och flera utkomna förordningar om Böndrens rättigheter och pligter; helgade *Den upplysta Mänskligheten* — *den Borgliga Friheten* — och *det Danska Folket*; af *Christian Colbjørnsen*.
4. Gioldorfs och Wilkendorfs Församlingars enhälligt underskrifna Försvar för deras för irr-
lärighet anklagade, och sedan aflatte Själaförjare *Schulz*, sedan han i 26 år varit deras Präst.

LÄSNING I BLANDADE
ÄMNE N.

Första Årgången.

N:o 1.

1. **O**m Svenska Tryckfriheten.
2. Om Menkliga förnuftets förädling.
3. Om Landtbruk och Hemmansjord i allmänhet,
samt om Sveriges Boställs- och Frälse-jord.
4. Recensioner:
 - 1:o Tankar om Barnamord m. m. af Joh:
Möller.
 - 2:o Minne af Joh. Åkerström, författadt af
Th. Wennberg.
 - 3:o Afhandling om Slafveriet och Slafhandeln,
af Thomas Clarkson.
 - 4:o Tal, i anledning af Konung Gustaf A-
dolphs anträde till Regeringen.
 - 5:o Barna - vännen af C. E. Weise. 1:sta
Band.

N:o 2 & 3.

1. Jacobinen i Grekeland. (Poëme).
2. Om Läsning.
3. Om det Romaneska.
4. Om förtal och beröm.
5. Om hemligheter.
6. Undersökning huruvida en Allmänhet har be-
hof af Militairisk Kunskap.

7. Fribryggare • Ordens Visa.
8. Recension :

6:o Grundläggning till Metaphysiken för Se-
der, af Immanuel Kant.

N:o 4.

1. Öfver Kellgrens Död. (Poëme).
2. Djurkretsen. Saga. (Poëme).
3. Till en Landtman. (Poëme).
4. Om den allmänna principen för Uppfostrans
verknings-förmåga.
5. Om Prästers danande.
6. Om Actif- och Passif-Handel.
7. Hvilket Regeringsfätt är det bästa ?
8. Recension :

7:o Om Prädiko-Ämbetes nytta af J. J. Spal-
ding.

N:o 5 & 6.

1. Mesfias, Idyll efter Pope.
2. Om Luxe.
3. Om den varsamhet, hvarmed man bör behandla
religiösa Folkmeningar.
4. Om åtskilliga fätt både att göra och att betala
Riksgäld.
5. Om Reformationens Carakter och följder.
6. Blandade Ämnen.
7. Om den ovanliga utgång, som alltid följt på
Änglands Revolutioner.
8. Sång: *Till Vinets och Vällustens ära &c.*
9. Recensioner :

8:o Job. Prof-Öfversättning af J. A. Ting-
stadius.

9:o Skrifter af Sällskapet för Allmänna Med-
borgliga Kunskaper, II. Band, VI. Styck.
IV. B. I. St.

N:o

N:o 7 & 8.

1. Religionen. Fragment. (Poëme).
2. Skalde-Bref till Menigheten. (Poëme).
3. Svar på Frågan: Hvad är Uppllysning? af Immanuel Kant.
4. Något om Prediko-declamationen.
5. Skribenten Durencran berättar sitt Poëtiska och Critiska Lefnadslopp.
6. Hvad är Jacobinisme?
7. Midas. Grekisk Saga. (Poëme).
8. Det förlorade Paradiset. (Poëme).
9. Recensioner:
 - 10:o Utkast till en Hand-Bok öfver Ecclesiastique Befordrings-mål, med Historiska anmärkningar om Lagar och Brukligheter i dessa Arender från Reformationen och till närvarande tid, af Olof Wallqvist.
 - 11:o Journal för Präster. Första Årgången. Första Häftet.
 - 12:o Filosofiskt Förfök att utur Menniskans egenskaper utröna ändamålet hvartil Menniskan är skapad; samt att utur Djurens egenskaper utröna ändamålet för Djuren, af Magnus Blix, Häradshöfding.

Andra Årgången.

N:o 9 & 10.

1. Ode till Fru Lenngren, af Gust. Fr. Gyllenberg. (Poëme).

2. Dröm. (Poëme).
3. Lyckan. Moralisk Saga. (Poëme).
4. Om Spöksyner och Vidskeppelse.
5. Om Mytiska Ordnar, Svedenborgianisme, m. m.
6. Underfökning af den Frågan: Huruvida det kunde vara nyttigt eller icke, att uppbringa Svenska Åkerbruket till en sådan höjd, att äfven Spanmål skulle kunna föras till utrikes orter.
7. Recensioner :

13:o Colportören N:o 1 -- 5.

14:o Våldet på Belindas Lock. Comisk Hjel-
tedikt af Alexander Pope.

N:o 11, 12 & 13.

1. Difa. Skaldebref. Fragment.
2. Herrar Originalerne. Skaldebref till Rofalie.
3. Pella och Nanny. (Poëme).
4. Ode till Wilhelmine.
5. Om Sveriges Lag.
6. Hvilket är lättare att qvarhålla och befästa allmänna Fördomar, eller att utbreda allmän Uplysning?
7. Det verkliga Förbättrings-huset eller Beskrifning öfver Fängelset i Philadelphia.
8. Samtal i de Dödas Rike emellan Voltaire, Fredric II, en mängd Regenter och Stats-Ministrar.
9. Den Girige. Saga. (Poëme).
10. Kärleken och Hymen. (Poëme).

N:o 14 & 15.

1. Elegie. (Poëme).
2. Sjuktrösten. Skaldebref.
3. Kantiska Filosofiens Hufvudfatser i afseende på Religion och Samhällsordning.
4. Biographier:
 - a) Samuel Johnson.
 - b) Athanasie Auger.
5. Kärlekens Philosophi. (Poëme).
6. Bihang. Svar på Annärkningarne i Stockholms-Posten N:o 88 & 90 vid en anonym Författares Svar på Bergsmannens skrift i St. Posten N:o 40, angående Bruks-Privilegier, Landtbruk, m. m.

N:o 16 & 17.

1. Menniskans danande. (Poëme).
2. Den nya Kärleken. (Poëme).
3. Gifves dygd, eller gifves den icke?
4. Acteurerne Baron och Garrick.
5. Om Hållskjutsen.
6. Om Skjuts-lnrättningen i Sverige.
7. Undersökning: huruvida de i 13 Cap. 1 §. Rättegångs-Balken faststälde Jäf emot Domare äfven gälla emot Executorer. (Bref ifrån Landet).
8. Biographic. Antoine Leonard Thomas.

N:o 18.

1. Till Kellgrens Skugga, i anledning af Sängen öfver hans Död, och af samma Författare. (Poëme).
2. Skalde-Bref till Fru * *.

) (4

3. Bref

3. Bref om Anonymen.
4. Om orfakerne till närvarande tids dyrhet, i synnerhet på Handtverks- och Slöjde - varor, och om Hjelpmedlen däremot.
5. Biographi. William Blackstone.

Tredje Årgången.

N:o 19 & 20.

1. Svenska Vitterhetens Historia.
2. Om nödvändigheten af Jordbrukarens oinskränkta ägande-rätt till jord, samt om Sverges Skattejord.
3. Om Ler - Byggnad.

N:o 21 & 22.

1. Väufkapen, eller hvad man vill. (Poëme).
2. Anmärkningar öfver Religionens och Christendomens öfverklagade förfall, samt tvångsmedlen deremot genom den Theologiska Censuren.
3. Svar på den utkomna Skriften: En Skatte-Bondes strödda Reflexioner öfver Landtbruk och Bergshandtering, m. m.
4. Förordning om Förliknings-Rätter på Landsbyggden i Norrge; dat. Köpenhamn den 20 Januarii 1797.
5. Ufven och Örnén. Fabel. (Poëme).

N:o

N:o 23 & 24.

1. Känslan för Fosterlandet. (Poëme).
2. Byxorne, eller Tid och Rum. Saga vid Kaklungen. (Poëme).
3. Om Moderation.
4. Om Handels-Systemet i en Rikshushållning.
5. Om de Produkter af Jord, hvilka ibland gifva, och ibland icke gifva Ränta. Dedicerad till de Författare, som tvista om Modernärings-titeln och de Ädla Bergverkens värde.
6. Ögat och Snusdofan. Fabel till L**. (Poëme).
7. Den tomma Drömmen. (Poëme).

N:o 25 & 26.

1. Till Fru Lenngren. (Poëme).
2. Skalde-Bref om Menniskornas olika villkor.
3. Är det möjligt? Fråga till Dagligt Allehanda.
4. Om Lättfinnigheten.
5. Om Jordbruks-Systemet i en Rikshushållning, samt om Economisterne i Frankrike; af Adam Smith.
6. Om Handelsbalancen; af Adam Smith.
7. Vid läsningen af Poëmet Fosterlands-känslan. (Poëme).
8. Alonzo den tappre och skön Imogine. (Poëme).

N:o 27 & 28.

1. Det Blinda Nitet. Ode.
2. Lidona eller Tidens flärd. (Poëme).
3. Idéer till en historisk filosofi öfver den Borgerliga Friheten.
4. Om Straff-Lagarne.

5. Om Pappers-myntet i Norr-Amerikanska Kolonierne, före Revolutionen; af Adam Smith.
6. Om Amerikanska Staternes Pappers-mynt, under Revolutionen; af David Ramsay.
7. Om Jordbrukets förfall i Europa, efter Romerika Vældets undergång; af Adam Smith.
8. Något om Skånska Åkerbruket och Åkerbruk i allmänhet.
9. Charta öfver Frälse-Hemmanen Skurup, Hylteberga, Sandäckra, Saritslöf och Ängamöl-
lan, under Svaneholms Sätessgård uti Skå-
ne.

6000085998

Göteborgs universitetsbibliotek

